

Айша Мансурова

Щуэхуар

(Ваму нянди щёфа)

Айша Мансуровасы 1931 нянди санийуэ чү 8 зэ Москва районшонди Александровка шёнжуонниди жэйуан жыяни сын-ёнхади, зу зэ жэр жондади. Да жонди нянщяншон зэ колхозшон зүли хуэли. Та ю жундын жышыни. 1957 нянди лойуэ жунжяни А. Мансурова доли "Шыйуэди чи" бошәни донди корректор гунзуэли. Лян жыгә йитун, 1958 нянди сыйуэ жунжян та доли радио-комитетшон донди

диктор гунзуэли жызу саншы жү нянли. Вужин хан гунзуэдини. Да 1965 нян дашон зэ бошон ба тади сывын, шёфә татуэди. Ба хын дуэди шёфә тяндо хуэйзү ваму нянди жёкуэ фу литули. 1987 няншон таму сангә жүзожя Э. Быйжонгуйди, И. Шөмузы дэ А. Мансурова йитун фонли йибын фу, жәди "Йүмян". Зә Чүләди йиче "Чинмё" фубыр литу ду ю тади шёфә дә вынжонни.

"Щуэхуар" шёфәсы ги суй ваму дә шё щуәсынму шехади. Жыгә фубыр литу манли ю 59 шёфәни. Шёфәшон фәсы замужя жё ваму щинә гункүни, щинә тугү дә фичинни, ба ложын ё донжынни, замужя жё шонщуэди ваму хохор нян фуни, йигә дә йигә ё щёнхони, жё вам су ба нермәти ё дон сыни. Нермәтисы дин гуйжунди.

1997 нянди байуәни тади "Хуэйзү гүнён" сывын фу чүли шыли.

Р. Г. ЛОСАНОВ,
Хуэймин шынйин радио
гифәди редактор.

Хазахстанди Усть-Каменогорск чынниди ПТ "Исмаилов и К" цун дә мә нусый дә хи тегонди зун директор ИСМАИЛОВ Тофик Хамитович ви фон вәди "Щуэхуар" фу донли спонсорли. Вә ги Т.Х. Исмаилов чынчин до да щени.

Спонсор издания книги "Снежинка" - генеральный директор ПТ "Исмаилов и К" по заготовке и реализации лома цветных и черных металлов Тофик Хамитович ИСМАИЛОВ - (Республика Казахстан г. Усть-Каменогорск).

Автор книги выражает ему сердечную благодарность.

Вә суанчүлэли

Мама мәли шыгә мандарин. Нахуэйлэ тиги суй Мамар жё ги ки вamu фынгини. Эрзы ба шы-гә мандарин нашон дуйчү мама вонхали.

- Ни вон садини? Ги вamu ба ама мэхади мандарин тинтир фынкэ.

- Ама, за фынниса?

- Эё, ни зали, Мар? Вондөлима? Ба шыгә ги сыгәр фынниму. Ни хохор сылән, жысы нан суанфа, ни дан фынкэ, нэ зусы ни ба жон суан-чүлэли.

Мамар ба шыгә мандарин нашон зудөли. Сангә ки вава е гыншон та жинли данлинди фонзынили. Мама лян ки шуанди, ба ги эрзы ги-хади хуэ вондөли.

- Ама, вә фынкэли, ни кан! - эрзы жинлэ ги мама фөди.

- Та лян сангә ки вава йигәр нади лөнгә бан мандарин зандини.

- Ниму за мә чыса?

- Нөннөн, Мамар гәгә бу жё чы.

- Эё, нежонсылы, за мә жё вamu чыса?

- Вә хан мә суанчүлэму таму за чыни? Жы-хур чы, вә суанчүлэли.

Фонөнди вава

Жир вә кә доли Масанчын шөнжуоннили. Зә жыгә шөнжуонни вә кын чи, лян жыгә шөнжуонниди йиншун мучин е кын шуанхуон, йумян. Жәр ю хын жигә йиншун мучинни. Таму литуди йигә зусы ю 11 эрнүди Фатмә.

Лян вә ламәди сыхур тади сангә нур монди зү фандини.

Мама шөтинди ги вә фә лөнгә эрзы дон бинди сычиндини:

- Омә бин донди ходи йимяр, жунву буфын ги вәму шинжин дали йифу шин. Ги вәму до шедини.

Зу жыгә курни ён луан жөхуантуэли. Та да чуонзышон канлихар, ги нур фөди:

- Хәрмә, ни куэ канчи, ва ба ён ёхуэйлэли. Чи, бонди вонжин ёйихарчи.

Нур чүчили. Гуэли бу дади гунфу, кә жинлэ ги мама фөди:

- Ама, ниди ва бу жё вә зә ёнжуан гынчян чи, ба вә жуйдөли. Мама ба жыгә хуа гинжян, шышөли. Вә е мә лөшөн тади фоннён вавасы 4 суйди Хәрбу. Йинви нэгә вә бадө чуонзышон канниса, суй фоннёнва зә ёншон чидини, та хуту хан гынди лөн-сангә да ён лө ёнгор.

Хәрбу ба ён ёдө жуан гынчян, зыжи шян жинли жуан, зандө донжунни, ба лөнгә га шушур чядө ёни дынхали. Вә шышөди ба чи бичү, е дынхали: кан жыгә фоннён вава ба ён замужя вон жин ёни.

Хәрбу дуйчү ён вондини, ён дуйчү та вон-дини. Канди ён бу тин хуа, бу вон жуанни жин, та дыйдө фәлишер са, ба лөнгә га шушур чынкэ, тутур дянди ги ён чонтуэли:

Ёнгор, ёнгор, ни бә по,

Жинлэ, вә ги ни ги цо.

Мәли вә ба ни бандө,

Миргә заму чы лю цо.

Хуэй тин Хәрбуди хуади ён йигә, гын йигә-ди ду жинли жуанли. Шынха ги та донли "мади" ёнли годи бу жин жуан, е бу тин тади чузы, дин-дир занди дуйчү та вондини. Суй фоннёнва ба жинчиди ён йигә, йигәжя на га шушур мәди, ба ёнди эрдуэ дынди дыйдө кә фәлишер са, на зытур ба вәтуди ён зышон чүлэли. Доли та цинэди ён гынчян, пыйлихар, чишонли. Та жыни чидө быйзыни, нэгә "ма" дуандуар жинли жуанли.

Зу жыгә сыхур мама доли вә гынчянли. Вәму мә жынкү дашын шөтуэли.

Хәрбу ба вәму е мә вон, ба ёнжуанниди мын гуанчү, жочү фонни поли. Мама шоншыди ги вә фөди:

- Эй, хо зымыйни, вәди жыгә фоннёнва тә цин-тындыхын. Ни кан чигуэ, бу чигуэму-ён ду тин тади хуани.

Шыгә зытур

Лөнгә суй ятур нянфу фөдини. Вусуйди Рәхмә нади шыгә суй гунгур фудини. Ложер ба йи татар зызыр шыди луэхө,

дуйчү ляншу вонди, вонди шыщели, шыдо гынчян фасы:

- Налэ, Рэхмэ, вэ фу. Йигэ, лёнгэ, сангэ, сыгэ, вугэ, багэ...шыгэ. Эё, гунгур за шынхалиса? Гунгур данпа бусы шыгэ, хаба дуэ?

- Эй, Ложер, вэ ама фасы жыгэ хэхэр литусы шыгэ гунгур. Вэ ма фэма, ни фубулэ, вэ хуэй фуни. Ни кан: йигэ, лёнгэ, сангэ, сыгэ, вугэ, чигэ...

Ба гунгур йичыр фудо шыгэшон кэ шынхали лёнгэ гунгур. Ба шынхади гунгур надо шушырни, ба шатур йи тў, гэжын шыщели. Ба гунгур шудо йидани фасы:

- Ложер, ни жыхур фуса, вэ щенда вонделиму.

- Вэ бу фу, ни шян дыйихар, бэ жёда валиса, ни канбужанма, вэ сылэндиниму?

Ба лёнгэ га шушыр заха, ба зытур йигэ, йигэжэ вон шушинни нанди фугу, ги Рэхмэ фасы:

- Ни куэ ба гунгур налэ, вэ ба шу гэха, ни жочү вэди зытур ба гунгур гэ, ни жыдома, вэ ама ма фэма, вэди шушыршонсы шыгэ зытур.

Вэ ган та жүн!

-Вэ жер зэ шүэтонни дошли шүэгүнёнли, ама. Дун Лое ги вэ дуанлигэ хо лицин. Ни кан, ама!

Мама ба нянжир мадэ, дуйчү нур вонди, шыщели.

Эр хошон нянди Лабир ба йишон шицир хуанбудели. Ба жяниди йишон чуаншон, ги мама ба Дун Лое дуанхади лицин налэ жё канли. Ба на бинзамыр зүхади, минди жо жынди шүэгүнён нашон канли, фэди:

- Лабир, ни е лян жыгэ шүэгүнён йиёнма?

- Мэди, ама вэ ган та жүн.

Шүэхуар

- Шүэхуар, шүэхуар вон вэди ляншон луэ. Шүэхуар, шүэхуар, вон вэди нянжиршон луэ. Вон вэди, вон вэди...

Вэ доли Панфилов минця хуайуанниди сыхур, сунфу жуви занди йичуанзы вamu, ду чуанди хуахун-

люланди йишон, дэди заёнди шутор, шушыр зади гогоди, лянляр чошон, лянжир биди дашын, дашын ханди:

- Шүэхуар, шүэхуар, вон вэди ляншон луэ!

- Вон вэди нянжиршон луэ! - чуан хун пальтоди йигэ ятур ба шушыр пыйлихар ханди, - Эй, Вера, ни кан, луэдо вэди нянжиршонли, эё, щедели.

Вэ доли дашын фэ хуади ятур гынчян зу вышли:

- Ниди минзы жёди са? Нисы са жын?

Ятур жуангуэлэ ба вэ вонлиха, шыщели:

- Нённён, тасы хуэйзү, минзы жёди Халима. Вэсы Вера, тасы Гуля - узбек, Айнасы - хырхыз...

Жыгэ вурис ятур нэ фэ хуадинын. Жялаларди зы тинди та фэдини. Ба жы жыгэ ятур та ду ги вэ жыншыли.

- Халима, жы жыгэ ятурсы ниди ляншума?

- Ын, Вера, Гуля, Айна дусы вэди ляншу, хан ю Ларани, та есы вэди ляншу.

Зу жыгэ курни жыгэ эрвазы доли вэ гынчян, ба шутор мадэ лян вэ жыншыли. Ба шинмин фэли. Йигэ эрвазы тэ шингындихын. Минзы жёди Хамид. Та ги вэ далигэ жозы, фасы:

- Вэсы космонавт!

- Наму, космонавт, ни ги вэ фэйихар, нимуди тёёнжяди минзы жёди са?

- Нина Ивановна!

- Нина Ивановна!

Ваму луан ду ханди.

- Хан ю Зоя Петровнани, - Хамид кэ жешон.

- Наму ба сый ниму нэ? Нимушон сый хо?

- Ду хо, вэму ба таму лёнгэрни ду нэ, - йигэ хицур ятур жешон фэли. Вэ зу жешур вынли тади минзыли.

Ятурди минзы жёди Лаура, тасы чошянжын. Жыгэ ятур тэ хуасодихын. Е нэ фэхуадинын. Ба бонгэрни занди ятур зыди та фэди:

- Жысы Марина, тасы украинажын. Вэму ду ба Нина Ивановна нэдинын.

Нэдинын! Жыгэ хуа фэди дуйдурди. За хан ю бу нэдини. Жыгэ жүндын группа литу ю 32 вавани. Мый йигэ вава дан ги йигэ вынти, жы зусы саншы эргэ вынти.

Тёенжя ги мый йигэ вынти ба хуэйда ё гишонни. Хан ё хуэй гини. Ба вавади суй щиншир ё нанчүни. До вавашон тёенжя фәхади хуа гуйжундихын. Вә лян тёенжя е жыншыли. Тасы вурис нүжын. Ляншон дэди щеляр, дуйчү фади ваму вонди, ги вә фәди:

- Жиргә тянчи е бали, ганзо лалищер ву. Жыйищыр жәту мә жинжонли еба, сәди фушонди минлюзы ду вон диха, лян щүәхуар йиён луәдини, - дә фәди ба шушонди бә канлиха, кә жешон.

- Эё, сыхурли, ё чычини. Ганжин чисый литу фа 30 минут, щян бу хома. Жыхур ваму чыди е хо, фиди е шылуә. Дә фәди та ба шу пыйли жиха, да шын фәди:

- Куэ, зу, ваму, жингули. Жиргә заму фа зали.

Ваму гошинди, ги вә ба га шушыр жолиха, йигәр дэди йигәрди йишон жинзы зутуәли. Вә кә ба фушонди минлюзы вонлихар, шыщәди сыләнли: "Ваму е хуэй нан минзы: ба луәхаләди минжынжыр жәди щүәхуар".

Дин ходи лищин

Ба сь суйди Ләжер мама линдо фалар пүзыни ги мәлигә вава. Ба гүнәр гиги Ләжер жә бошон, мама жә зүни, ятур цытуанди мөшин зу. Доли да пүзыни Ләжерди нянжир дү людәли. Кан нәгә фаларни дү щән нә тади га шушыр дуйихарни. Ба дуйчү заенди фалар вон жонди Ләжер мама щишир да пүзыни линбучүләли. Чүлә, доли вәгу, Ләжер күди ба мама нәгоди:

- Ама, жә вә ба нәгә га щунвар зә канйихарса. Та ги вә дян тугурдиниму, ни канзуса.

- Зу, вәди миндандар, заму хуэй. Нисы вәди хө ятурму. Ни щян бүү тинхуама? Жирсы ниди сынжырму, ни вондәлима? Ни ада, гәгә дә жеже дү ги ни мә хо лищинни, хан налә хошо тонни. Заму куэй хуэйзу, канзу, хушон сый ги ни налә са фаларни.

Суй Ләжер, тинжян хушон хан налә фаларди хуа, гошинди гыншон мама вон хуэй дә зуди, фәсы:

- Ама, щинтынлаларди нәгә щунвар висә ги вә дян тутурдини?

- Сый жьидони, вәди мин, данпа нәгә щунвар ба ни тә нәдихын.

- Наму ни за ги вә ба нәгә щунвар мә мөшон?

- Вә мә вын нима, дандар, ни кә вондәля? Ни фәсы ё вавани. Наля е ю жьимугә вавани. Бүү ё щунвар. Ни кан, заму мөхади жьигә вава дүө щинтын. Хансы чон мөгәр. Ни ги та нангә са минзыни? - мама ба Ләжер выцти.

- Вә ги ни мә фәма: "Тасы Мөжер". Жьиниди нәгә суй вавасы Маща. Ама, вә ба Мөжер дә Маща гәдо йигә чуончуоршон жә фижәни. - Дә фәди нәнму ләнгәр доли жьинили. Хушон, Ләжер жьин фа вавади сыхур, дада, гәгә дә жеже дү хуэйләли. Гәгә щешон лә, ба суй мыймый бочелә, щинтынлихар, да кудэзыни точуләли йихэзы тон, вудо Ләжерди шунили. Жеже ги та мәли йи фон хәхәр е дуангили. Ләжер гошинди подичи ба мама мөхади Мөжер бодилә, жә таму канли. Дада ба йишон хуанли, да пибө литу точуләли йи бын хуа фу, ба нүр бошон щиханлихар, ба фу дуангили.

Ләжер ба хуа фу нашон, дакә йиканса, нәгә фушон дондор хуади та зә пүзыни жьанхади щунвар. Фушонди щунвар дуйчү Ләжер вонди, на йигә жуажуар ги та да жозьидини. Ләжер гошинди ханли йишын:

- Эё, ама, ни кан, ада мөхади дүө ходи лищин. Куэ, ада ни ги вә нян: вәди щунвар фәди са?

ХҮТӨР

Да вава йуанзыни хуэйлә, ву суйди Ләжер дә сан суйди Ләжер зә йуанзыни поди дә хүтердини. Зымый ләнгәр дә ханди, зә ман йуанзынижуанди, щишир ба хүтер дөбучүли. Ләжер ба хүтер на ләнгә зьгур нечү ги щинли фәди:

- Ләжер, куэ по, вын ама ё йигә гуангуар, заму ба хүтер гәдо литу.

Ләжер дә поди ханди:

- Ама, ама, куэ ги вәму ги йигә гуангуар. Вә лян жеже ба хуа хүтер жуачүли. Ни канзу, ама, щян бу жунма.

Мама ги суй эрзы фәди:

- Ни чи, ба жеже хандилэ, вэ ги ниму шэлү гуангуар.

Лажер гынту-банзыди кэ поли. Йисы-санки лёнгэр жинлэли. Лажер на лёнгэ зытур неди йигэ да хуа хўтер.

- Налэ, вэди ва, - мама фэди, - ба хўтер гэдэ гуангуарни, чўчи жэ йи жыжыр хын хуар: заму е гэдэ литү жэ хўтер цэчи.

Лажер ба хўтер гидо мамэди шуни, йитонзы почўчи, жэлигэ хынхуар жыжыр налэ гиги мамэли. Ба хынхуар е гэдэ гуангуарни, ба хўтер манмар е гэдэ литүли, мама на дакэ ба гуангуарди кукур бончўли.

Лажер дуйчў мама вонгу, фэди:

- Ама, ги хўтер бу гишер мэмэма?

- Хўтер бу чы мэмэ, чы хуарни, жыдолимэ? - Лажер жешон.

Ын, шунли ба тутур дянлихар, да дунди вэршон челэ, да кифонни зудэли. Гуэли будагигэ гунфу, почўлэ, гошинди фэсы:

- Же, а жеже, жысыма, хо хуар, гиги жэ хўтер чычи.

- Эё, ама-я, ни кан, ниди ва ба фонниди гонгор литүди фучизы хуар жюдэли, - ятур хади, жанжан-чинчинди ги мама шищир фэбучўлэли.

- Лажер, ни за хўзўни-а? Ба жыму жунди хуар за жюдэли-а? Гуатар.

Эрзы тутур диди, дуйчў мама йивон, дуйчў хўтер йивон, ба га шушыр цуэлихар, гўнунлигэ:

- Ын, ын, наму хўтер ба нэшер хуар чышонли, та кэ чысаниса? Ба хўтер бу вэсылима?

- Дуйдини, вэди ва, ба хўтер ниму дансы бу фонкэ, яндин вэсыни. Гуонсы ба фонниди хуар зэ бужун жюли, дуйма?

Лажер ба жыгэ хуа тинжан, ба гуангуар нашон дэ вон вэту зуди, ба мама дэ шунди вонлихар, чўчили, Лажер хэлын-дотынди е гыншон жежэди чўли. Зымый лёнгэр ба хўтер фонкэли. Хўтер бонбор шанли жиха, фидэли.

Шунди гошинди, ба га шушыр гыйли жиха, дашын хади:

- Фидэли, фидэли! Ни кан, жеже, замуди хўтер фиди дуэму го.

Лажер ненерди дуйчў кунжунни фиди хўтер

вонлихар, жинли, фонни, ги мама фэди:

- Ама, нэгэ хўтер за нэму жунса? Хан би замуди хуар ду жун.

Вэди гэвар

Вуйуэ чў I ди жечишон Можер ба зыжиди шинэ гэвар нашон, нали гэшы-гўёрди жигэ данзы гыншон жеже зули чынни лончили. Доли да хонзыни Можерди нянжир ду людэли, вон натарни ду жыбудоли. Жеже лян пын-юму пэди дуй, йигэ шуни нади гэзы, ди эргэ шуни линди суй мыймый.

7 хошон нянди ваму ду чуанди бый хансар, пачин чунзы, эрвазы чуанди хи кўкўр, шуни ду нади гэзы. Ву суйди Можер ба жеже вынди:

- Жеже, таму за ду нади гэзыса?

- Вэ зэ жяни ги ни мэ фэма, доли да чонзыни дан фонкэ гэзыли, ни ба замуди гэвар е лёкэ, дуйма?

Ятур на лёнгэ мо нянжир ба жеже вонлихар, мэ фарди ба суй тутур дянлихар, фэсы:

- Жеже, гэвар дан фидэ бу лэлина?

- Фидэли жэ чи. Заму ги ни зэ бу мэ йигэма?

- Бу, вэ бу ё данлинди, вэди гэвар хо.

Доли чонзыни ваму ду ханди - "Ура!"... Ба гэзы фонкэли. Гэзы дэ гэшы-гўёнди хуа данзы ба лан тян ду жэдэли. Можер е гошинди ханлигэ "Ура!" ба зыжиди гэвар йуэ боди жинли. Зу жыгэ кунзыни йигэ эрвазы ба Можерди гэвар йиба дэшон, фонкэли. Можер йиха кўтуэли. Жеже годи фэсы:

- Ни бэ кўли, миндандар, ни кан дуэшо гэзы фидини, ни зо ниди гэвар, зэ натар фидини.

Ятур на шужон ба нянжир цадэ, ту тэди гогоди зо зыжиди шинэ гэзыдини. Да чонзыни зугуэчи, лонли йижынзы, ду хуэйли жяли. Ятур нянтур-далади гыншон жеже е хуэйли жяли. Доли жяни канниса, тади гэвар зэ фанчон вэхади мынлуршонни. Зушён ба Можер жындыли, гэзы да мынлуршон фихалэ луэдо ятурди жязышонли.

Доли щёнжуонниди Эдир

Мама ба сы суйди Эдир дафадо щёнжуонниди нэнэжэли. До ма жянгуэ хуэварди Эдиршон са дусы щидар. Лян фубый гэгэ - жёшон ло суйди Жэмар - фали сыхур, гэгэ фэди:

- Эдир, ни кан лэгуар! Эё, ни кан дуэшо!

Эдир тинжян лэгуар хади йигэ жонзы тэчелэ, да фонни поли. Пожнчи, ги нэнэ фэди:

- Куэ зу, анэ, канзу, вэту хошо лэгуар, вэ хэпани.

Нэнэ тинжян хэпани, ба сунзы да шушыр линшон доли вэту, ги Жэмар фэди:

- Жэмар, ни зэ бэ ха Эдирли. Чыншон та ма жянгуэ лэгуар, хэпани.

- Ни - ни, бэ хэпалиса, Эдир. Ни кан, - Жэмар щёди, нянжир жиди, ги щунди зыди, жё кан шуни нади лэгуарни. Ба лэгуар да жуажуар дечү жё Эдир канни. Эдир манмар доли гынчян, тугур пянди, ба лэгуар канли, ги Жэмар фэсы:

- Гэгэ, лэгуар нежонди, куэ лёкэ. Та за мэю эрдүэ дэ йибарса? Ни ба та несыни, куэ лёкэ. Ни кан, нянжир е бихали.

Жэмар щёлихар, ба лэгуар лёкэли. Доли дихади лэгуар гошинди тёшон подёли. Эдир дуйчү лэгуар вонлиха, сылэнди: "Нежонди, данпа, ба мама ду зобужуэли"... Поди канчилиса, лэгуар зэ хэна хуар гынчян дунди, шанди ще йинлэндини. Эдир кэ дашын ханди:

- Анэ, ни канлэса? Жэмар гэгэ ба лэгуарди жүэжүэ хаба жуйдэли. Та за бу зуса?

Нэнэ шыщэли, ба сунзы линдо хуатянзы гынчян фэди:

- Вэди гуатар, бусы жүэжүэр, жуажуар. Нидисы жүэжүэр, жыдолимэ? - дэ фэди, лопэр дунхали.

- Ын, - Эдир ба тугур дянлихар, е дундо нэнэ гынчянли.

- Жы е бусы нэгэ лэгуар, миндандар. Нэгэ лэгуарсы суйди, жысы дади. Та жэли, зэ жэр лёндини, ни хохор кан, бэ хэпали.

- Та нёбунёса, анэ?

- Бу нё, вэди гуатар, лэгуарму зу нёнима. Ни кан, та за вон нидини.

- Анэ, та ю фонзымэса? Та чыди са? - зу чо жыму

Эдир ги нэнэ гили хошо вынти.

Зу жыгэ жекурни Жэмар да йуфушон ханди:

- Эдир, куэ шонлэ. Ни кан, дуэшо мачер эрзы!

- Эй, вэ ба нигэ ваншянгуи, ни куэ халэ!

- Бу, анэ, ни ба Эдир цушонлэ, жё та канйихар мачер эрзыса. Дуэму щинтынма, дусы мо гэдэр.

- Эдир бу шончи, чыншонди вава бу шон фу. Жэмар ни куэ халэ, ба та линшон, жё кан ёнгэрчи.

Дишун лёнгэр шу лян шу доли цочоннили. Канжян ёнчун, Эдирди нянжир ду хуадэли. Дуэшо суй ёнгор подини. Эдир дин нэди хуэвар зусы ён, жүэжун суй ёнгор. Йигэ ёнгор канжян та, йиншон лэли. Та фалигэ данзы да, ба ёнгор дулихар, ёнгор ба тади шу тянлихар. Эдир шыщэли, дунха ба ёнгор вондини. Ёнгор канди, та дунхали, е вэдо бонгэрнили. Канди ёнгор вэдо та гынчянли, Эдир лян чи ду бу ган чүли, манмар на лёнгэ шушыр ба ёнгор мэди фэсы:

- Ни шян бу хома, ёнгор. Момор мянмярди. Е ю эрдүэни, е ю йибарни. Ни щинтындыхын. Вэ ба ни нэдыхын.

Зу да жыму Эдир лян ёнгор фэдо йиданили.

Вэсы тракторист

Чунтянди жызы до щёнжуонниди суй-дади жыншонсы мон сыхур. Зэ йуанзыни хо жюцэди Ашэр ба лян жян йиён пошон лэди эрзы ду ма канжян.

- Ама, ама! - ханли лён шын, канди фонни, вэту ма жын, вава кэ да йуанзыни поли. Дэ поди кэ ханди:

- Ама, ама! ни цэ вэсы сый?

Мама ту тэчелэ, ба шыю хүди ма няр вонди эрзы канжян, хали йитё. Ганзо чуанхади жин йишон ду канбулэли, дэ вонче чеди фэсы:

- Нисы жүвар, жыдолимэ. Хан вындини, нисы сый! Ни зэ натар хүчын жыфу ёнзыли-а?

- Вэ-вэ-вэ бусы жүвар, - ба зыжиди хуншын вонлихар, - вэсы тракторист, жыдолимэ. Вэ адади бригадир фэли. Вэ лян ада шыдуэли тракторли. Ни кан, вэ налэди са? - Щилар да кудэрни на га шушыр точүлэли

хын жигә те. - Жысы луәсы, жысы нинсыр луәсы, а-а жысы йуәсы, жыдолимә?

- Вә зә нани жыдониса, вәди мин. Вә ю мә шыдуә тракторму. Ни лян ни ада жыдони.

- Ынхын, вә лян ада жыдони - он, ада?

Жыгә жекурни дада е доләли. Тинжян жыгә хуа, ба әрзы бочелә, жуди гогоди, фасы:

- Вәди әрзы шян бу цанма. Ги вә кәжя бонмондини. Куә чызу вәди жинзы, чыли, заму кә зүй хуәчини.

- Бригадир фәля, жә вә кә чинима, ада? - Шилар гошинди ба дада вынли.

- Яндин жә ни чини.

Шилар жыйижыр гошинди зүсани ду бу жыдоли, тутур нингуәлә ги мама фәди:

- Вәсы тракторист, жыдолимә, ама?

Мо нянжир

Суәфуян лян мама зә нәнәжя лончили. Нәнәжяди жүлү шяли ләнгә жүлүгор. Жәшон ву суйди ятур канжян суй жүлүгор нәди ду зубудунли. Фонпәшегәр гуйдо гыпчян, на ләнгә га шушыр ба жүлүгәр мәди фәгәди:

- Әә, бый әнгор, ни за жыму шинтынса? Ниди нянжир за жыму моса? Вә ба ни нәдихын. Жиргә ни лян вә зу вәмужяни - он? Вә ги ни ги хошо тонни, дуйма?

Жүлүгор ба тади га шушыр тянди, мя-мяди жәхуанли лән шын. Ятур гошинди хандон әнгор дайинхали. Йитонзы подо фонни ги мама дә нәнә фәди:

- Ама, анә, әнгор ги вә фәди та зу вәмужяни чини. Ама, заму ба бый әнгор нашонса, та шинтындихын, тасы вәди Мо нянжир.

- Әә, вәди миндандар, ни дан шән нали, зукәли нахуәйчи, - нәнә фәди.

- Анә, ни ги вә ба бый әнгор гиги-он. Тасы вәди Мо нянжир.

- Ни кәжя ги әнгор ба минзы нангиля? - мама вынди.

- Ын, ама, ни зу, канзу, та дуә шинтын. Зашән заму фонни кәди нәгә хун хуар.

- Суәр, заму набучын әнгор, ни бу канма, та чы мамәди нәнәрдини. Заму ба та нахуәйчи бу вәсылима!

- Мәсы, нын на, - нәнә жешон, - жәр ләнтян поцор е чытуәли. Гуонсы ба нонэзы е ги дашонни.

Ятур гошинди ба га шушыр пыйлихар, жуанлигә мәмәр, чүчи ба зыжиди мөгәршонди хун дуантәр цанхалә, бондо жүлүгәрди бәзыни, әржәйин подилә, ба мама ладо әнгор гыпчян фәди:

- Куә зу, ама, вә жә Мо нянжир кан вәди шунварчинни.

Гуйхуар

Тянтян ганзо Роза зукә вава йуанзынили, нәнә ги та жә йибазы хуарни. Розади нәнә нә хуардихын. Таму йуанзыни заәнди хуар кәди тә жүн, тә цуандихын. Да тамуди мыншон гуәди жын яндин занха кан йижынзы хуар, вын йижынзы цуан вини. Йинви нәгә, ба Розади нәнә нә хуарди йигә шәнжуонни ду жыдони.

Тамуди хуатяныни сыдуәхур ду ю хуарни. Гуон цуә гәдәди жигә йуә литу мәю хуар. Зәди сыхур фанчон хуар кә мандини.

Жир ганзо нәнә ги суннүр жәли вугә гуйхуар, на зы бочү, жә нашонли. Хуар тә жүнди йимяр, ятур фонбошу боди, цуан зу, цуан вындини. Нәнә ги суннүр фәди:

- Роза, ни зә бә вын хурли, вынбудый.

- Анә, виси вынбудый хуарса?

Ятур щифанди, бу тынди вын нәнәдини. Нәнә ду хуәйда фали.

- Куәшер зу, вәди мин, ни за жыму щифанса. Йисыр заму цыдәни. Ваму жир ду лончинни, ни вондәля?

- Анә, заму ба жыгә хуар е жәди роза-он?

- Әй, вәди миндандар, мәди, ба жыгә хуар заму жәди гуйхуар.

- Гуйхуар? - ятур бусүшинди кә ги нәнә гилигә вынти. - Гуйхуарсы вә ама, ни вондәля?

- Мәди, мә вондә, вәди ва. Ни ама е жәди Гуйхуар, ни е жәди Гуйхуар. Жыгә хуар е жәди Гуйхуар.

- Бусыди, анә, васы Роза. Бусы Гуйхуар.

Зу чо жыму фәфә-далади, нәнә лян сушур жинли вава йуаннили. Ваму кәжя ши шушыр, шәлуди чы зо фанни. Роза жинчи, доли фонни, дашын вындонли, ба хуар дуанги тәәнжяли. Фихуар ба хуар жешон, гошинди ги ятур дә нәнә долигә ше, жинган ба хуар пәдо пирнили.

Гуон Роза йигәр е мә ши шушыр. Е мә вон жуәзы гынчян зуә.

Зә гә хуарди жуәжуәр гынни занди, ба ләнгә га шушыр жүдо хабаршон, нян бу шанди дуйчү пирниди хуар вондини. Тәән тади нүжын канниса, Розади йидыр кундини. Та зодиләса, ятур нян бу шанди дуйчү хуар вондини. Та доли гынчян канди, ятур зулян дажын йиән, дыйдо сьлән садини.

- Роза, ни за мә ши шучи. Бу чыма?

Ятурди нянфынфырни дусы шә. Тәәнжя бусүшинди, дуйчү вава вонди е шьшәли.

- Ни сьлән садини, Роза?

- Нәннән, ни кан, - ятур шыли жи фәтуәли, - жыгә бый хуар жәди гуйхуар, жыгә хуар жәди роза, Гуйхуарсы вә ама, Розасы вә, жыдолимә, нәннән. Ни кан дуә жүн. Жыгә хуар дусы вә дә вә ама.

- Он, жыдоли. Хуар жүндихын. Ни лян ни ама е жүн. Зу, чызу. Чыли заму зу вәту кан хуарчини. Нәгар хан ю хошоди гуйхуарни.

Йибозы хун хуар

“...Жысыма, сыйуә кә доләли, гуонсы жиннянди сыйуә бушән нянсыди. Жысы пәфан, шоншинди сыйуә.”

Дә сьләнди Манә ба ту тәчелә ба хунлонлонди жәту вонлихар, ба пибо да ю шуни хуангуәлә тидо зуә шуни, дабу, дабуди вон шүәтонни зугуәли. Зудо колхозди гуәфу йуанзыни, ба кәди фыннунурди лян йүнцә йиәнди гуәхуар канжян Манә зушәнсы е гошишли, шинни е куанжанли, дадади щили жику чи Манә вон шүәтонни потуәли. Жинли шүәтон лян хуанлуә, гошин ваму хуәдо

йидарни, Манә ба зыжиди пәфан зушән е вондәли, лян цунчян йиән зушән мама зә жяни дын тadini. Санли шүә хуәйлә, доли жяни та ба гошин кә зу вондәли, зузу-занзан кә зу сьләнли щинә мамали. Канжян вусуйди суй мыймый тади чинзанзарди нянлуй бу ю зыжиди вонха тонли. Данлинди жызы та зушәнсы ба мама е мәю жыму шән. Жы йийуә литу та бавәди пән мама, бу ю тади сьләнкәли, пәфанкәли, фонни та ду мәшин зуанли.

Жиргә сыйуә 25-ди ганзо йизор Манә зу доли салуә тандонили. Дада ганзо жинли вамуди фонниди сыхур, эрзыди бивә кәжя кундини. Фажер зыйлыр ләнгә га шушыр боди хабар, пыр-пырди фиди жуәжуәрди. Дада ба нурди шушыр да хабаршон чухалә, ба бивә гәнян, чүчили. Зу жыгә сыхур, Манә кәжя шонли вудан гәдашонли. Жәту е йиганзы голи. Лойинийрди люцо танни жәр, нәгар кәди хунлопорди дизар хуар канчи тә щисьидихын, шьзә хокандихан.

Манә зә го ләншон занди ба зыжанди жүнмый кангу, да ләншон йитонзы похачи, ба хуар жүтуәли. Йисысыр та кәжя жүли йибозы хун хуар, вон хуәй зугуәли. Вонхуәй дә зуди, Манә ба нянсы зу жы йитян мама ба та жәохади хуар канжян замужя гошинхади, ба та лян хуар бочелә, зә диха жуанди ба эрзы дә щинтынди фәхади:

- Вәди мин, вәди жинзы, ни ба амади сынжыр мә вондә жидинима? Ниму ду кан вәди эрзы дуәму щинтын, ги вә бодиләли дуәму дади йибозы жүнмый хуар, дә чунтянди гошин. Хуа шәнчеләли.

Сьләндо жәр бую зыжиди тади нянлуй тонгуәли. Хәпа жә хонзыниди жын ба нянлуй канжян, на хуар ба лян дүчүли. Лойуанни ба та дади ляншу, Исма баба канжянли. Манә мә вон гынчян чи, дали желү зугуәли. Исма ба боди йида бозы хун хуар, дали желү вон фынйуанни зуди вава мә жындый, ба ма лыйди жә занха, канниса вава кәжя бужяли. Ба ма жяли жи бянзы та е вончян зугуәли. Доли фынйуан мын гынчян, да машон халә, ба ма бондо сазор фушон, зыжи е жинли фынйуаннили, та ба щин фын гәдашон пушонди хуар дә гынчян гуйди, на мозы ба лян вучү күди вава жындыйли. Исма йиха мә до гынчян, занди йуанйуар та тинди Манә күдини, зуй бужүди гәрдарди

фәди: "Ама, вәди нежон ама, вә нэхур мә тин ниди хуа, ни фужо вә, нэхур вә хан шодини, ба ни вә мә тынчон, мә ги ни бонмон, вәди дин ходи шинэ ама, нежон ама..."

Зу жыгә жекурни Исма кәсули лән шын, доли Манэ гынчян ба ляншон вуди мозы чухалэ, мә янчуан ги та дэдо тушон, гуйдо Манэди бонгәрнили. Чончор нянлигә сур ба дүвар жели, Исма челәли. Манэ челә, ги Исма фәлигә сәляму, ба ту диха кә гуйхали. Жәр Исма ба Манэ вынди:

- Манэ, ни хаба жыбудо замуди шәнцү?

- Са шәнцү, баба?

- Заму, хуэйзү вон фыншон бу гә хуар. Жишәнкә вонжынли гуә нетени, сан нетени...

- Вә жыдони, баба, - Манэ мә дынди жә Исма ба хуа фэван, ба хуа жешонли. - Жирсы вә амади сынжыр. Вә ама нян्यान зу жы йитян гуә сынжырдини, ду ги та дуан хуардини. Гуонсы мә дуан хунгуангуарди, та тә нә жыгә хуардихын. Йинви нэгә вә ги та нян्यान дуандини. Жысыма, жиннян вә ги та надо фыншонли. Та хан бу нә жи гәгә хуар, нәдисы йи да бозы хун хуар.

Нежонсыли

Вава йуанниди лю суйбанди группа литуди ваму жиргә кә доли салуә тандони дә лонди зыйли хуарли. Суй Салима жир е гыншон жеже лон танчили. Жир ганзо мама зу хуәшонни ба суй нүр е жәдәги Суәфуянди тәәнжя Фатимали.

Колхозди гуәйуанзыди бонгәрни зусы йикуэзы хуонхади зә шин гуәфуди ди. Юбонгә зусы йи да куэзы дунмый. Жиннян жыгар бавәдигә хокан, жунмый, йуфи гуонди йимяр, лю цо жонди ваншаншанди литуди хундапо кәди, зулян ба хун чузы пушонди йиён шызә хокан. Фатима ба дацүә нянван зу доли зыжиди колхозшонди вава йуанни донли тәәнжяли. Жиннян сан нянли, йидо чунгян хундапо кәфанди сыхур, та ба ваму линшон тянтян лон тандини. Ваму дансы тинжян Фатима нәннән линшон лончиди хуа, тә гошиндихын. Жыни йидо тандони таму

луар зу потуәли. Тәәнжя гынди ваму зысы ханди:

- Вамужя, манщяр зу, бә поли, кан дедоли. Вә ба ниму нянбушон!

Жыйижыр ваму ба тәәнжяди хуа е тинбужяли, доли хуар кәфанди салуә, жунмый тандони, гошинди нянжир ду лодәли, ба зуйзур жон йигә банянзы дуйчү зохуади чинцю вонди, жо хуар, вын хуарди цуанвидини. Суй Салима хан мә до вава йуаннини, жяни нәнэ кан тандини. Жы житян тамуди шинэ нәнэ бинха, мама ба нәнэ гәдо бинйуаннили. Йинви нэгә, жергә та е доли жыгә хунхуә чуарнили. Жыгә ягур суй еба, кәсы тә люшындыхын, е жянзуандыхын. Та шянчян е гыншон данлинди ваму гошинди поди фали, зыйли хуарли. Зыху ба нәнэ ги та фәхади хуа шәнчеләли. Та лян нәнэ йибян зә телевизоршон канли мультадьянинли. Дянийншон фәди, замужя йигә нужын сын-әнли сангә эрзы, ба таму гошинди жуадини. Мама ба таму тә шихандыхын. Канжян ваму гошинди фәди, та зу сыләнди: "Ба ваму жуада вә дыйжини, таму бохү вәни, ёнхуә вәни. Жыхур жә таму шян фәди, жисы жондали нэхур зү хуәчи е бу шян цы". Гуонсы та сылән цуәли, йибян та бинхали, ваму мә гуан мама, е мә ләшән ги мама бонмон, гуон фали, гошинли. Мама ханди вын таму ё фини, таму е мә ги, мама кә ги да эрзы фәди: "Вәди ва, вә бушындыхын, ни куә жинлэ, ба хуә жяшон." Эрзы ги мама фәди:

- Ваму фадини, вәсы давиди, таму ләнгәрсы лү, вә хазыр да тамучини, - дә фәди эрзы ба чәншон гуади гун дә жян нашон пошон чүчили. Зә сысый ду мә жинлэ. Жәр мама бячын йигә жун чәчәр фидәли. Таму сангәр ба зә лантяншон фиди мама канжян, цә монли. Йигәр тиди гонзы, йигәр нади ё фиди гуангуар гыншон тяншон фиди мама шуан кү, шуан ханли мамали еба, чәчәр зун мә хуэйлэ, бонзы лән шан, фишон зудәли.

Йинви нэгә нәнэ вон бинйуанни зучяни ги суннүр зафуди:

- Ни ё тин тәәнжя Фатимади хуани, ё ги ама бонмонни, бу жун лодо. Жяли дажын ё фә сәлямуни. Дан бу тин хуа, анә бячын чәчәр фидәни.

Шинэ нәнәди йимяр, ба жыщер хуа Салима жи лолли.

Та жян дажын яндин зу фә сәлямуни. Жер е зусы та, жинли вурус сынён, та чончор фәлигә сәляму. Туанйуар фәди ваму ду щётуәли. Вындир щёгу, ги ятур фәди:

- Эй, Салима! Тасы вурус нённён, ни ги та ё фә здравствуйни! Буфә сәляму...

- Дуйдини, ятур мә фә цуә. Эрлэчин сәляму. Вә хуэй хуэйзү хуани, - дә фәди, доли Фатима гынчянди Зоя Павловна сынён, ба вындонли тади ятур вынти:

- Ниди минзы жёди са, хо ятур?

- Салима, - дә фәди на зытур ба эрвазы зыди. - Тади минзысы Вындир!

- Он, нисы Вындирма? Ни за мә вындон вә, ни щёнда вындонбулэ жынма?

Вындир ба тутур диха, ба лёнгә пондундурди шушыр цуәлихар, манмар на лёнгә модундурди нянжир дә ба сынён вонди, ба нади журнал фанди канлиха фәлигә:

- Вә вондөли. Ни бә хули.

Тёёнжя лян сынён ба Вындирди жыщер хуа тинжян йиха шыщөли. Зу жыгә кунзыни жигә ятур шуни нади хундапо дә маляншин, вацооди лян фә дә щёди на да щихуан ба хуар ги сынён дә төёнжя дуангили. Салима ба зажди хуар неди жинжирди ги сысый е мә дуан. Диндир занди дуйчү таму вонхали. Хан зусы нэгә хуащызы Вындир кә ба ятур вынти:

- Ни ба хуар за мә ги Фатима нённён дуанги?

- Вә ги вә агә начини, дан бу надичи, тади бин бухо. Та бянчын чөчөр фидөни!

- Он, дуйдурди. Ги сый ду бә дуанли, ги анэ надичи, - сынён ба вындонли тади щинтын ятурди мөгәршонди лёнгә хун зажүәр дә вон хони бонди, тынчонди фәли, занчелә, ба ваму ханди жё кан жыгә журналшонди нежон вавани. Ба налөди "Чуаншыже фуну" журналшонди АЛШди вамуди жун кў вынжонди диха тади 7-8 суйди йигә вава жибыйшон быйди йилын, югә шыжигә жуан, куан пидэзыди йигузы зә тушон лыйдини, ди эр тузы зә куазышон дөдини. Пидэзышон зу гәди нэ шы жигә жуан, да донжунни лонди шынзышон на та лёнгә сучячарди шушыр дөдини. Жё жуан няди тади тутур ду тәбучеләли.

Гуон на лёнгә да нян-жин вон жындини. Зоя Павловна зу жё ваму дә кан жыгә щёнпярди фәди:

- Жысы ли Мехико чынпу буйуан шо жуанди заводшон шукүди вава. Ниму кан, жыгә вава дуәму нежон. Ни кан Фатима! - Зоя Павловна кә ги зыжиди пын-ю фәди. - Жыгә журналшон хан щеди, нан буманфуди мазы вушыэргә миллион ваму зә шыжеди гәдо-сычур, ви хун дүзы зә заёнди хондони зү хуәдини. Юди лян нянфу дә зү хуәдини...

- Нежонсыли! Фатима щинни гуәбучеди, ба журнал нашон кангу кә жё ваму дә канди фәсы:

- Ниму кан, ваму, жыгә вава дуәму нежон. Та дансы сын-ёндө заму гуйни са, лян ниму йиён зә вава йуанни бу фама, зә цуәтонни бу нянфума...

- Фатима нённён, та зә натарниса? Заму ба та налөса? Салимади суй щинщир е гуәбучеди жешон фәли.

- Набучын, тасы вэгуйди вава. Ниму ду кан, лян ниму йиён да, щинтынди ви зыжиди дүдур тянтян зү хуәдини. Ги гэжын зын мәмәдини.

- Эё, нежонди, вә ги ама фәги, жё ба та налэ ги вә бу дон гәгәма, - мо нянжир Рахима щинни ножынди, нянжирниди нянлуй хуар жуанди фәли.

- Ни кан нимуди мин дуәму да, жыгә нежон вава мәю йунчи, - сынён кә ги ваму фәди.

- Вә ас фәди, Ленин ес ги вә гили хошо йунчи. Мергә вә ги Ленин ес фәги, жё ги нэгә вава е гищер йунчини. - Суй Мамар зуйзур туәлаларди ба жыщер хуа фәли.

Тёёнжя дә сынён дуйчү ю йунчиди жыгә гуатар вонди шыщөли. Зу жыгә курни. Салима, зулян дажын йиён, чон чүли йику чи, фәди:

- Эй, нежонсыли!

Вә анэ есы йиншүн

Сангә суй вава зә вавайуанни фәди сыхур, зынжончеләли. Ваня бәбәр чынди чончорди ба лёнгә шушыр быйдо жибый хуту фәсы:

- Гуон ес нын чынха йиншүн, жыдолимә?

- Мәди, мәдуйди, вә анә есы йиншүн, ни са ду жыбудо, - Софа нинчиди лян ләнгә эрвазы зынжондини.

Манә ба Софа фәбугуәди йимяр, жили, нянди чи ба ятур зу сондоли. Дедоди Софа дашын, дашын күтуәли. Жәр тәәнжя тинжян күдишын подилә, ба ятур лачелә, ба ләнгә эрвазы фулуәгили йидун, гәдо гәлозыни жә занхали. Зандо гәлозыниди Ваняди шинни бу фонкуәди ба йигә чуйтур зуанчү, жочү Софа зыди, зуйзур бу тынди чөчер фә салини.

- Виса таму ба ни сондоли? - тәәнжя ба ятур выши.

- Таму фәсы, - ятур лади күшыр фәди, - вә анә бусы йиншүн. Рахима нәннән ни ги таму фә, вә анә зусы йиншүнса? - зыжи на шу жон дә ца нянлуйди шилиуди дуйчү тәәнжя вонди.

Тәәнжя дә го ятурди фәсы:

- Дуйли, зә бә күли. Ни анә зусы йиншүн. Гуонсы таму хан жыбудо. Заму манмар ги таму вон минбийни бу фәма...

- Сыйжяди нәнә хан нын чынха йиншүнса, мә дуйди, - Манә зә гәлорни занди, га шиншир бу хо шуди, кә желигә зуй. - Ни анә шәнда дали жонлима? Ни виса фә тасы йиншүнди хуани?

- Дуйли! Жин гули! Зә бә зынжонли! Чи, ду ши шучи, шили заму чы фанчини, - тәәнжя ба шу пыйли жиха, дашын фәли.

- А-а-а вәмуна? Рахима нәннән, е ши шучинима?

- Манә жинган ба тәәнжя вынли.

- Ниму е шичи, гуонсы зә бу жун жә Софа, жыдоли мәю?

- Жыдоли, гуонсы жә та зә бә чәхуонли, - Ваня хан зә гәлозыни занди гүнунди. Манә жәнмур вон ши шуди фонни зун, Ваня зандини, та кә занхали.

- Фан чыли, заму зә вәту лонкәли, вә ги ниму ба Софади нәнә замужя чынха йиншүнди жуанжуар фәни.

- Ходихын, вәму луан ду ханди фәсы.

- Рахима нәннән, вә хушон хуэйчи ги анә фәги жә та мер ганзо сункә вәли ба йиншүн медаль дәшонни. Вә анә хан ю хошоди медаль дә орденни, - фәли ятур жуангуәчи дуйчү йицуанцуар вәму кә фәсы:

- Вә анәсы жыншыди йиншүн жыдоли мәю. - Ба жыщер хуа фәли, та шоншыди ши шучили. -

Дуйдини. Жә ни анә дәдилә, вәму ба гади Жин шиншо канжян, хаба цә шинфуни, - тәәнжя ги Софа фәлищер куаншинди хуа, кә жешон.

- Ниму бә зынжәнли, Манә дә Ваня! Дынбучүли, вә хазыр зу ги ниму фә, чечөр тин:

Софади нәнә мә дажон еба, та зә колхозшон зүли хуәли: вулоли быйшо дә мыйзыли, ги да жонди бинйунму гунйунли чыди дә чуандили. Софади нәнәди минзы жәди Фатмә, тасы хо күжязы, да жонли сыхур та зә колхозшон донди бригада линшу зүли хуәли. Вәзу жиди вәди ее, нәхур та шонли суйфуди йимяр, мә да жончи зә колхозшон зүли заәнди хуәли, та кын чо жыму фә: "Замуди бригадирсы хоханзы нүжын. Гуанжя ги та ба йиншүн минтон нанги цә дуйдини". Ниму кан да вә ее фәхадишон ләли, жынфу ги та ба йиншүн минтон нангили.

- Цәсы минтонму, ю бусы йиншүнчи, - будун сысади Ваня дә ши шуди кә желигә зуй.

- Ни мә фә дуйди, Ваня. Таму дусы йиншүн. Ни аесы Совет Лянбонди Йиншүн, Софади анәсы Социализм Гункүди Йиншүн. Та хан ю ләнгә Ленин орденни. Вәму, Софади анәсы жыншыди йиншүн. Софа мә чә хуон. Та фәди дуйдурди. Та ман нын шоншы зыжиди нәнә. Та анәсы йиншүн.

Виса Паншәр бу тошүәли

Сы хошонди Паншәр Давузы бу хохор нян фу, кын тошүәдихын, шүәтонни бу лә. Чын йитянжя та зә фоншон ёди, фа гәзыдини.

Сынән е чуандини, мама е фәдини, пионер вәму ду ги та цошиндини, кәсы Паншәр зун бу тин хуа. Сый дан чуан, та ман чы, ман йинди фәсы:

- Дуй, вә нянни, зә бу тошүәли.

Бу гуә йидян жун Паншәр ба фәхади хуа зу вондәли, та шинәди гәзы зу доли нян мянчяли. Зу чо жыму, ба Паншәр зун чуанбудо жәрни.

Нэйтян хали шүә пионер вamu мa жe Паншeр зу. Сeвар, Мусар, Дунлар лян Софуян ду до та гынчян чуанди, фeтуали:

- Паншeр, - Сeвар зуeдо гынчян ги та фeди, - ни e хохор нянни, ба урок сыхуршон e зyни. Зe бу жун тошүали. Йинцысы ви ни йигeр замуди класс шындо хугули, жыдоли мaю?

- Жыдоли, вaмужя, вe зe бу тошүали, - Паншeр ту диди фeли, занчелe жочy вamu вонхали.

- Дуй, жы йихуэй заму ба та шинличи, - фeли Суeфуян лян вamu ду зудeли.

Ди эртян вamu шоншүeди сыхур, Паншeр дюдиди лeнлeрдиди, зe фоншон лян хан дe да созыди фа гeзыдини. Ба жыгe канжян Сeвар зу ги вamu фeди:

- Заму зe бу нын чуан тали, вamu. Йинцысы та ги фeхадиди хуа бу зуeжур. Та зыжи бу занжин нянфуму, заму ги та зан са жинни.

- Дансы нeгe, - Мусар фeди, - заму e бe лян та фe хуали, e бe лян та фeли.

Вamu зу чо жыму ганли. Кeсы Паншeр йидяр ду мa жыхуэйби, йуeшин ба урок лeдиди дуeли, шүeтонни чуанли бу лeли. Гуeли хын житян Паншeр дюдиди лeнлeрдиди кe нян фулeли. Вamu бу сyшинди, йигeр дуйчy йигeр вондиди, шышeдини.

Зу чо жыму, Паншeр мынмынди бу тошүали, ба фу донли сыли, ба сынeн гихадиди хуe e зyкeли. Кeсы тaдиди пын-юму бу сyшин: Виса Паншeр чо жыму гeбянхали. Нур сылeнгуги, ги Сeвар фeди:

- Сынeн хаба кe ги мама голи, мeли шүeжон зыжиди хаба жeчили.

- Сый жыдониди, - Сeвар дe жын фудиди фeлигe, - виса Паншeр чо жыму таншин нянкe фули?

Вamu жын хy цeмудиниса, йигe ятур дe вонгуe зудиди фeсы:

- Ниму зандо жeр зyсaдиниди.

- Вamu цeдиниди, - Нур фeди, - ни жыдома, вamu цe сaдиниди?

- Вe да нани жыдониди.

- Ни дан бу жыдоли, вe ги ни фe...

Жыгeдиди зыху, Дунлар ба Паншeр за гeбянлидиди ду ги нeгe ятур фeгили.

- Жыхур ни e цe, - шукур Дунлар фeлигe.

- Жeр e мaю цeдиди са, - ятур хуeйдадиди, - нeтян вe ги Паншeр дуанлигe бый гeзы. Гичянни вe жe та дyли жули: хохор нян фуни зe бу тошүали.

Ба жыгe хуа тинжян вamu ду гошишли. Зу чо жыму, Паншeр ги хуа зуeли жyрли.

Вe e шeн зy хуeни

Тeeн ба фонни жeдиди хунлонлордиди. Хожeр жиншинлe ба нянжир жулихар, фанлигe шын, зыйлыр кe фихали. Зочидиди кeфи тe шeндихын. Хожeр жeнмыр кe вон жуeни финиди, чуонзы гыннидиди гуe фушон луeлигe чeчeр, жили-заладиди чонтуeли. Та йигyлy фанчелe хаши йишын:

- Киш, ба вeмудиди гуeзы ни додиди зyсани! Анe, енe ни зe наниниди!

Чeчeр ба ятурдиди шын тинжян, бонбор лeн шан, фидeли. Хожeр падо чуонтeшон канли зохуадиди жунмыйли, тeeн жошондиди гуeфу eер лян гуeзышондиди лyфи миндиди фонгуондиниди тe хокандихын. Ба лeнгe хандундундиди шушыр да хабаршон чухалe, зуйни гyгундиди дыйдо суансадиниди. Йисыр ба йигe зытур нечyли, йисыр кe зачелeли, зу чо жыму суангу, ба шушыр пыйли жиха, йитонзы почyчили.

- Вe ба нигe кeфи бо, - нeнe тидиди йи гонзы нeзы дe вон гуeни додиди фeди.

- Анe, вeмe фижe, вe суанли, вe жeр житян мe нян фучи-а, ни ги вe фуйихар, анe...

Ба ту хо нянвалши Хожeр ба та хуанха жeр жи тянлидиди годиди фубудо йидуйзы. Нeнe ба гуeгe гeчy, ги лузыни ба цeхуe жяшон, дуйчy суннур вонлиха, шышeдиди фeсы:

- Жи тянлима? Жир кeжя йигe дуeйyали, ни вындиди зyсани?

- Шынха жиди тян нян фучиниди? Эр хо литу вe зулян да жын йиeнни, сынeн фeди, жe вe дон санитарни, хан дыйдо фeлигe са, анe, ни жидинимeса?

- Ee, вeдиди гуeзы, вe ю мa чимуге, замужя жиханиса!

- Ни са ду бу жи, гуон жё вэ йигэр жини.

- Куэ зу, вэди ва, чызу, чыли вэ хан ю хуэни.

Зуй поншон, гыншон нэнэ чи, чыли, хэли, нэнэ да жуэзы гынни дэ чеди, ги та фэлигэ.

- Хэр, ба жуэзы шыдэли, ни фачи-он?

Зыжи ба цанцанзы нашон хо дунцэчили.

Хожер ба жуэзы шыдэ даждэ, тилигэ ху, жё багтыншонди хуарчили. Нэнэ холл йижынзы цэ, ба мян чилиди сылэнчелэ, кэ хуэйлэ жын мэмэчили. Хожер ба хуар жёван, ба йуанзы сади соли, налигэ суй куонкуор шу жиданчили, ба зыжиди пын-ю Лалар дэ Мамар пынжянли.

- Эй, ниму зу нани чини?

- Вэму канчини, жер комбайн хали мыйзы дили.

Ни чибу чи, чили зу! - Мамар дэ фэди ба шушыр жолухар, кэжя вончян зутуэли.

Ба да мыйзыди хуа тинжян, Хожер донвар ба мама лян дада сылэнчелэли. Мама зуэр хили ги нэнэ фэли, жер да мыйзыди хуали. Гуонсы зэ натар дани, та зыжи е бу жыдо. Йитонзы похуэйлэ, ба куонкуор гэхэ ги нэнэ фэди:

- Анэ, вэ кан вэ мачини! Анэ, ни жыдо бу жыдоса, вэ мади комбайнсы хундима, людиса?

- Бэ чили вэди ва, тянчи жыму жэму, зэ нани зо ни мачини, - лопэр ба жыгэ хуа фэли, ба Хожерди лёнгэ пын-ю канжян кэ жешон:

- Щён чили, мэли ни чи, гуонсы зошер хуэйлэ, дуйма!

Сангэ пын-ю дэ по дэ фэди мэ жуэчи доли йинян канбутуди хуон таннили. Мыйхуар жёхуанди шынчи е тинжянли, ба лойуанниди комбайн канжян, таму вон гынчян потуэли. Ба дадэди мыйзы ди зуван, доли би таму годи мыйзы дини, ба комбайн е канбужянли, гуон тинжян лойуанниди жыштынтынди щёншынни.

- Зу вамужя, заму хуэй. Ба вэ ма е мэ золян, заму зубудо комбайн гынчян. Мыйзы бу жё заму чи. Вэ ги вэ анэ бонди хо цочини.

- Фу, жэсылли, вэму лёнгэрни щи зорчини, ни чибу чи-а? - Мамар ба Хожер шынвынди.

- Бу чи, вэ щён зухуэчини. - Хожер дэ ги хуэйдади,

жюли жигэ е хуар. - Чи, ниму лончи, бынлэ нимусы ланганшуму. Жяни е бу бонди зуй хуэ. - Фэли йигэ шу дэди сансар йигэ шу неди хуар, потуэли. Лёнгэ эрвазы ба та жуйшонли. Канди эрвазыму дуандини та ехуан потуэли. Подо колхозди цэйуанзы гынчян, кан цэфуди Лир лохан, да нанжя фонзыни чүлэ, ба таму канжян, ханли йишын:

- Эй, вэ ба нигэ хэрвани, ба йигэ ятурму жэди зүсани?

- Сангэрни чипупурди занхали, йигэ ба йигэ вонлиха. Хожер ба жяжяр цоли жиха, хуэйдади:

- Вэ, таму мэ жэ вэди, вэму монди хуэйчини.

- Он, ниму зэ нани чилиса?

- Вэму кан Хожерди мамачили, - Мамар жинган хуэйдади.

- Наму каншонлимэса, - лохан кэ вынди.

- Мэди, ын, ын, тэ йуандихын, - Хожер шанди хуэйдали.

Лохан нэ вавади йимяр, ба нянжян жиди, ги ваму фэди:

- Зу, гыншон вэ зу. Вэ жё ниму кан йигэ дунщини.

Доли нанжя фонзыни, лохан ба йигэ лунлур налэ, жё ваму канли литуди нанчунли. Зэ лён фонфорни кан чечёрди сыхур, Хожер ба ги нэнэ бонмонди е вондэли. Лохан манмар челэ, ги ваму фэди:

- Дуйли, жыхур ниму фачи, ее жю хуонгуачини.

Лохан налигэ куонзы зуди сыхур, Хожер ги зыжиди пын-ю фэди:

- Заму ги ее ё бонмонни, та йигэр жисы жю ванни,

- мэ дын пын-юмуди хуэйда, подо лохан гынчян дыйдо фэлишер са, ба Мамар лян Лалар линшон, е гыншон лохан хали дили.

- Ниму зуй са хуэни? - Лохан вынди.

- Вэму са хуэ ду зуйни. - Мамар жуонвонди фэли, дуйчү Хожер вонлиха. Хожер жинган ба ту дялихар. Зущёнсы занчын Мамарди хуадини.

- Ын, ниму са хуэ ду зуйни, зэсы нэгэли зу, зуйзу!

Доли йигэ чу гынчян, лохан ба йигэ щибазы жекэ, начулэли сангэ куонкуор, гиги вамули. Сангэ нянжян-шукуэди вава йисы-санки ба лохан ду лёгуэли. Вон щёнзыни до хуангуади сыхур, таму зу лян етезы йиён,

йигә вон йигәди туни поди, зүйли хуәли.

- Дуйли, вamu, заму шехуанлэ! - Лир лохан ги вamu ба мамә быйшон, шылицер гуәзы, хуонгуа, тон, жә вamu чыли, дә чыди лохан ба вamu куади:

- Ниму цәсы хоханзыдә, хын никан вә мә жышо. Гуонсы ниму сангәр литу ё жуғә звено линшуни. Нәхур нимуди хуә хан хони.

- Ба сый жушонниса? - Хожер нәли йи зүй гуәзы дә чыди, вынди.

- Зу ба ни жушон. - Мамар хуәйдади.

Лохан дашын шәли, кә ги вamu фәди, - мәли, донли жә Хожер доншон, гуонсы ниму ё тин звеноди хуани.

- Тинниму, - Лалар есы-банхуәди дә чы хуонгуади желигә зүй.

- Зәсы нәгәли, ходихын, заму за шулэ, - чипупурди сангәр ду ба шу зачеләли. Хожер е ба шу захали, Лир лохан хахади шәлиха, ги вamu фәди:

- Жыхур ниму хуэйчи хуанчи. Мер ганзо зә лә. Жер ниму фадәли.

- Мәди, вamu мә фа. Ни фалимә Мамар? - Хожер вынди.

- Мәди, - Мамар хуәйдади. Лалар би таму шәди йимяр, е мә янчуан. Та ги зыжиди кўзышон жер кә лыйлигә дадади куан пидэзы йинви нәгә, йисыр, йисыр зу дын кўзычили. Би пын-юму жуохади хуонгуа е шо. Гуонсы мәцин шындә ятурди хутуди йимяр, мә фар, ги пын-юди хуәйда ба ту дянлихар, занлигә жин фәлигә:

- Вә е мә фа!

Сангәр гошинди, ги Лир лохан ба зыжиди га шушыр жолихар, да жани пошон зули. Хушон хуәйлэ, жәнмур ги нәнә фә тади гошинниса, нәнә монди ги суннур фәди:

- Куә чычи, чыли фичи, вәди ва, ни жер по фали!

- Вә бу фи, вә жер е мә по, зүйли хуәли, хазыр ама ләни, вә дын тани.

Лопәр чўчи, Хожер шонли кон, фихали. Суйжан фидо коншонли еба, нянжир йиби, йи зынди, дынли мамали. Мама лян дада жынни хуәйлэ. Хожер йигә жонзы фанчелә, подо мын гынчян, ба мын кәлигә бын-янзы, йиканса, мама ги нәнә дыйдо фә са гошин хуадини.

Хәпа нәнәди йимяр, е мә чўчи, дынди нән-лозы зә хуәфонни чьдини, та манмар долги мама гынчян, ба мама да хуту йибозы лучўли. Минә ба нурди шушыр чуәлихар фәди:

- Ни чылимә, вәди мин, жинган да дезыни ба йигәдар жу жянги нурли, - чыли фичи, ама мер ганзо йизор ё зўхуәчини.

- Вә чыли, - Ба жу жешон кә хуәйдади, - вә мер ганзо е кәдо зў хуәчини! Вә жер лян Лалар дә Мамар зә колхозди цә йуанзыни ги Лир ее бонди жули хуонгуали. Лир ее ба вә жучын звеноли. - Зыжи ба дада вонлихар, ба йухади кә фәли йибян.

Дада ба нур да тушон луди, дуйчў пә дә вонди фәсы:

- Вә жыдони, вәди Хәрсы чинжин, вава, - дә фәди, налигә бо нянчили.

- Нәгәма, вәди мин, ни цәсы хоханзыму, ни фалимәса? - Минә ба нур тынчонди вынли.

- Мәди, ама, Лир ее фәди вәсы звено, жә таму тин вәди хуани.

- Наму, таму тин ниди хуадинимәса? - Дә шы жуәзыди, Минә дуйчў нур шәди, кә вынди.

- Ду тиндини.

- Зәсы нәгә, вәди мин, куә фичи, звено ё би йиче жын зо челәни. Ни ё ги таму жә ёнзыни, - дә фәди ба нур нандунди жә фихали.

Ганзо Хожер да мынни чўләса, гәмын гынчянди бандыншон Лалар дә Мамар кәжя зуәди дын тадини.

- Ух, кәфибо! - Лалар занчелә, ба шу сыйдо кўзы кудәрни, жуонвонди фәди.

- Эй, Лалар, мер вә яндин че золи, - ба ләнгә жын мәмә дә ги пын-юму вон шуни гиди, - ни бу шинма, дан бу шинли, заму да фуйинлэ.

- Дашон, - Мамар, фәди, - сый фули, тан шыгә нокәзыни, - ба ләнгәрди шу дә вон кәни дади, шәтуәли. Жәнмур зуниса, нәнә зафуди жә та зоцер ләни:

- Хожер, ни зоцер лә, заму зу ни нәннәнжяни!

- Вә бу чи, - ба хуа хан мә тин ванни, ги лопәр хуәйдади, вә шән зўхуәни.

Зу чо жыму, сангәр чынха Лир лохани бонбанли.

Тянтян лә, зүди йи-лөнгә сышын хуә, Лохан зу дафашон жә хуэйчили.

Жысыма, йищя е гуәли, доли чютянли. Жюйүә чү I нәйтян ганзо Хожер дабанди: чуанди пачин сансар, бый лянляр, тушон бонди лөнгә фын дуантёр, тиди пибо, нади йи базы жүхуар, пошон доли хонзыни зу ба зыжиди пын-ю пынжянли. Лалар лян Мамар е дабанди лян сонёр йиён, гошинди вон шүәтонни зули. Зуәдо жөнтонни, Хожер сылөнли нәнә фәхади хуали: "Мәсы, шу хилинын ши бый". Сынён жинләди сыхур, шүәсынму чипупурди занчелә вындонли. Сынён ба йищя мә жянди ваму канжян, гошинли, дә ваму вындонли, фәди:

- Ниму жонди дуәму дали, ду чынха жүн-ён шүәсынли.

Виса?

- Виса?

Ба жыгә вынти йитян Давур ги дажын гиди жишы жибян.

Жөргә суй Давур ба мама кә вынди:

- Ама, виса лова фиди ләли? Виса янжир мәли? Хаба жә лова чышонли? Лова жәхуанкәли виса хәпадихын?

- Ни хәпаля? Бә хәпали, вәди мин. Лова бу чы янжир. Таму шятян зә лын дифоншон жүли, жыхур хуэйләли.

- Янжирна, ама? Ни ба янжир за мә фә.

- Он, та е шятян зә заму жәр жүли. Жыхур зо жә дифончили. Йинви нәгә фишон зудәли.

Давур ба йигә зытур гәдо зуйни, сылөнлихар, кә вынти:

- Наму виса заму ба янжир гәдо фонни бу жә жүха-а?

- Фонни жүха янжир чы сани, вәди гуатар?

- Заму ба мәмә бу гиги жә чыма?

- Әй, гуатар, янжир бу чы мәмә, чыди чунчур, жыдолимә? - эр хошон нянди Халима жешон.

Давур ба зуйзур жонлигә бан-янзы фәлигә:

- Он, - чүчили.

Гуәли бу дади гунфу, хэлын-дотынди кә пошонләли. Дә поди, ги жеже фәди:

- А, жеже, ни кан, вә ги янжир золитә чунчур, жә чычи!

- Налә, вә кан. Әё, нежонсыли. Ба жыму жүн-ди хуа шифур зә вәту ду дунсыли, - дә фәди ятур нади чи гәдо чуонтәшонди хуар готули.

- А, виса ни гиги жә хуар чыниса? Вә налә жә янжир чыни.

- Хазыр нани ю янжирниса? Миннян шятян таму цә фиди ләни.

- Миннян! Жеже, жысы мир ганзо челәма?

- Бусыди, Давур, ни за жыму шифанса? Чүчи, зә бә жәда вәли, вә зү жәкуәдини.

- А, виса ни гиги жә хуар чышонли, ба вә зохади чүяр? Бусы ниди.

- Бусы чүяр, чунчур. Ни бу жүн вон вәгу на, дунсыни.

- А, виса явар лян гувар зә вәтуни? За мә дунсы?

- Хын, ни жыгә гуатар-я, явар дә гувар ю мони.

- Жеже, нәгә шифур шөнда мәю мома? А, виса ни ги та бу бяшер мони?

- Ни канса, ама, ниди ва ба вә жәдади бу жә нян, - ятур гибушон хуэйдади йимяр, ги мама години.

Мама тинди, тинди шышәли. Ба сан суйди эрзы хандо гынчян, ба мозы вон хони дәди, фәсы:

- Вәди гуатар, мер ни жонда, нянкә фули ба йиче чунчур ни ду нын жыдо. Жыхур чүчи, фачи, он?

- А, виса?

Зүлигә фимын

Лю суйди Можер ганзо челә ба лянляр щили, пали. Чы фанди сыхур, ба хили зүхади фимын сылөнчелә, ги мама фәди:

- Әё, ама, вә жәр хилинаса... зүлигә фимын, шян бу хәпама.

- Ын, вә, вә хили зүлигә, бусы ни, жыдолимә - сы суйди Мамар есы-банхуәди хәли йи зуй ца, фәди:

- Зә бә жәдалиса, Мамар. Вә фәдәли, ни зә фә-он?

- Ын, ни, ни фә.

- Вә минжяннаса, заму ду зә есынйуанни чили.

Нәнинаса хошо...

- Вә зүлигә, - га шүяди кә жешон, - бусы ни, вә мер зә

есын йуанни чили, нэтар хошо ма, лон, чончун дэ йигэ дунши.

- Зэ бэ жули, ни ма чи, е бусы мер, а жер, ни жыдолимэ, - Можер хухуди ги щунди фэди.

- Можер, ни даму, ни шян бэ фэли. Жё ва фэ. Ва суйму, нисы тади жежему, - мама ба нур годи.

Мамар жеже-кэкади кэ фэтуэли:

- Ама, вэ мергэ лян жеже зэ есынйуанни чилиму, вэ ба суй мажур ма чишонма?

- Ни зэ бэ жули, есынйуанниди мажур бу жё ни чи. Ни за кэ фэди мерса, щуан ги ни фэди бусы мер, жер, жергэ, ни за жыму мынса.

- Мэди, вэ ба мажур чили. Ни шёнда ма канжянма. Ни зэ ама гынчян ма зандима. Вэ чидо мажуршон, ма фидо готу - асмаршонма, - Мамар жуэ за, шу ёнди фэсы.

- Вэ ма зэ ама гынчян зан, ни зэ бэ хунли, - Можер ладигэ кўшыр, щинни наншуди фэли.

- Ни зэ бэ жёда валиса, Можер! Жё ва фэ. Ни хан жянли сали, миндандар.

- Вэ хан канжянлигэ да дунши. Ни фэса, жеже, заму лёнгэр ма зэ нэтар занма. Вэ на шу дули, ни хэпани, ма ду. Нэсы са дунщиса-а, жеже?

Ятур чихынхынди фэлигэ:

- Вэ жыбудо, вэ лян ни ма чи, - чўчи зудэли.

Мама ба зуйзур фэ люди суй эрзы вонди шыщёли.

Басанхур

Нэнэ ба вусуйди сунзы Кэри линдо чютянди хуа фуйуанзыни жё фачили. Зыжи зуэдо бандыншон, дуйчў фушонди засый еер вонди мэли дэли. Кэри канжян диха луэхэди йицын гэшы-гўёрди еер, чёчиди на жуэ дэ седи гошинди, поди фадини. Пынжян нагэ дин жунди еер та яндин дунха зу шышонни. Ба йигэ хун еер нашон, фанлир-дёмьанди кангу, чёчёр гўнунди, - жысы вэму вава йуанниди хун чичир, - фэли кэ поди фачили. Жы йижыр тади нянжир ду хуадэли шы нагэ еерни, ду бу жыдоли. Йисысыр та шыли хошоди еер недо шунили. Лойуанни дан канчи, зущён нади йибазы хуар, кэ подо басанхур

фу гынчян, жолигэ ло еер е пыйшонли. Жёнмур вон нэнэ гынчян зуниса, ту тэчелэ, ба фушон дэди хундюдюрди йичуалар, йичуалар басанхур канжян зуй жонлигэ баняр вонхали. Зу жыгэ жекурни нэнэ ханли йишын.

- Кэри, ни хаба по жэли. Лэ, вэ ги ни ба поэты туэдэ...

- Анэ, анэ, ни кан вэ шыхади дуэму жунди еер. Заму па хуэйчи жё жеже бу жядо фулитума, - дэ вон нэнэ гынчян поди, Кэри жили-залади фэди.

- Ни шян ба поэты туэдэ. - Нэнэ фэди. - Жыхур палэ, вэ кан ни шыхади еер.

Кэри ги нэнэ дэ ги еерди, ба нэнэ да шу дынди фэди. - Анэ, заму зу нэтарса, ни канзу, нэтар жеди хошо хун путо, вэ шён чыни...

- Натар кэ жеди путоса, - нэнэ чёчиди, - зу, заму канзу, - дэ фэди, лопэр да зуэди вэршон челэли. Кэриди ту пянхали, ба нэнэ зы вончян ладини. Доли басанхур фу гынчян, та зыди:

- Жысыма, анэ, ни кан, жеди дуэшо хун путо, данпа шёндиыхын, вэ шён чыни. Ни ги вэ жо йи чуазыса? Анэ?

- Жы бусы путо, вэди гуатар. Жысы басанхур, жы бусы жын чыди дудузы.

- А, наму сый нын чыса, ёнгорма? - Кэри дуйчў филинлирди басанхур вонди ханфи ду халэли. Бэзы гынди дэ вон фушонди хун дудурди, ба нэнэ да шушон дынди.

- Анэ, ни ги вэ жо йигэса, жё вэ нашон, канйихарса.

- Шян дынйихарса, ни кан, жеди дуэму фан. Жунсыли, - дэ фэди лопэр ма жынчў жэли йи жуажуар дэ ги сунзы гиди, фэди. - Гэ нашон, ён-гор е бу чы, жысы чёчёр чыди...

- Виса чёчёр жыхур бу чыса, анэ?

- Дунтян шўэ шяхали, басанхур цэ фуни, нэхур чёчёр цэ чыни...

- А, жыхур хан ма фума?

- Мэди, вэди мин. Ниди дўзы данпа вэли. Куэ зу, заму хуэйзу, чызу, чыли ни хан ё фижэни...

- Вэ мэшин фижэ. Вэ хан шён фани.

- Жер заму фазали, - нэнэ фэди. - Ни жерсы хоханзы. Жыхур хуэйчи, дуэдуэ ё чыщер фанни.

Дэ зуди, сунзы ги нэнэ кэ гилигэ вынти:

- Анэ, еер нежонди виса вонха дединиса?
- Таму хуан йишондини, - нэнэ дюди лёнлёрди ги сунзы хуэйдали.

- Виса таму хуан йишонниса? - Бу дун сыди Кэри щифанди ба нэнэ вынди.

- Жысыма, жыхур ни чуанди жыга хуа куэкуэр попор, жысы шүэ шяха доли дунтян, ни чуан пинорниса? Таму е лян жын йиён, дунтян чуан бый пинорни.

- Он, ама ги вэ мэхадисы хи пинор!

Фэли, Кэри на жуэ ба фу еесы сади вончян зудини, жё еер чуалар, чуаларди щёндини. Та гошинди чёчёр чунфу жер зэ нэнэ гынчян тинхади щин хуадини. Жысы басанхур, фудяр, зожүэ...

Вэ ду жыдони

Ту йитян сундо шүэтонниди Халима ба вацоорди, йитуэр бу занди ваму канжян жонхали. Йигэ шуни ти пибо, ди эргэ шуни на йибазы жүхуарди йигэ эрвазы дэ вонгуэ поди ба Халима на пибо сонгилиха. Халима тутур нингуэлэ, ба эрвазы хынхынди ванли йинянжун. Зу жыгэ курни сынён гэ ба гэди ваму ду шуцуан пэчын дуйли.

Йигэ го ханжя, гуазыр муёрди хуасо нужын ба Халима линшон до ваму гынчян е жё зандо дуй литуди.

Халимади йигэ шуни нади йибазы банжүзы хуар, ди эргэ шуни тиди мама ги та мэхади хун пибо, нянжир путыр-путырди занди дуйчү жён хуади шүэтонди шүэжон вонхали.

Гуэли будади гунфу ваму дэ жейуанму ду жинли шүэтонли. Ба ваму лёнгэ, лёнгэжя ду нандунди жё зуэха, зыжи зандо жуэзы гиннили. Саншы эрфон нянжир дуйчү та бушанди вонхали.

Сынён ба жонбыр дакэ ба вамуди щин мин ду нянлигэгүэр, гуонсы ба Халимади мэ нянчүлэ. Ятур манмар челэ, ба лёнгэ шушыр гэдо жуэзы-шон, тутур диди, чинзанзарди нянлуй вонха тонтуэли. Сынён бусүщинди вынди:

- Ни виса кўдини?

- Вэ ама фэсы, нисы вэди ди эргэ мама. жё вэ тин ниди хуани, жё хохор нянфуни, - щило щиллоди кэ кўчили.

- Ни ама фэди дуйдини, ни ё хохор нянфуни, нисы хо ятур, гуонсы зэ бэ кўли. Жыхур ниму ду жондали, нянфулэлиму зу кўнима. Зуэха!

Ятур мазуэ дэ щиллоди, ги сынён кэ фэсы:

- Ни ба вэди минзы за мэ нянчүлэса?

- Он, вэ данна моделли, ни бэ кўли. Жысыма, вэ ги заму зо. Халима Исмарова. Дуйдиниса?

- Ын, дуйдини, - фэли ятур цэ зуэхали.

- Ваму, жыхур ниму кан, жысы са? - Сынён ги хибаншон хуалигэ вужүэр щиншо дэ быйён фуди йигэ еер.

Ваму луан ду ханди "Щиншо", "еер", "фуди еер дэ щиншо". Гуон Халима чёчёр зуэдини. Ваму тынчүди зыху Халима ба шушыр зачелэли.

- Ни щён фэсани? - сынён вынди.

- Ба еер ё жанчын люди, ба щиншо ё жанчын хунлини.

- Дуйдини, Халима, нисы хоханзы, ни жыдоди ходихын.

Сынён зу чо жыму ба ятур куали. Санли шүэ, Халима хуэйлэ гошинди ги мама ду куади фэбулэли.

- Ама, сынён фэсы вэсы хоханзы, ба са ду жыдони.

- Нэгэма, вэ жыдо нисы вэди хо нур, яндир хохор нянфуни.

- Вэ мергэ зу данлинди шүэтонни нянчини.

- Виса, ни зу данлинди шүэтонни?

- Жэр вэ ба са ду жыдолиму!

Вэди нежон ян

Чунтян. Ёнвапэни лян вын йиёнди цоцор лойуанни канчи лойинийрди. Цо тантаршон дунди жигэ суй ятур, фа гүнёрдини. Таму ду чуанди хуа попор, дэди хун момор. Юди чуанди тохун жүёр. Лойуанни канчи зущён кэфанди хундано. Мынмынди ян жёхуанди шын доли тамуди эрфыннили. Йигэ ятур занчелэ, ба га шушыр дадо бынлушон, ханди:

- Ян, ян, ни ги вэ бэ йигэ лихуажян!

Данлинди ваму челэ, шушыр пыйди е хантуэли.

Жигә эрвазы зә ман хонзыни поди, да шын е ханди:

- Ян, ян, ги вә бә йигә лихуажан!

Зу жыгә курни дыйдо натар дали йи чён. Ба фади ваму хади ду чинхали. Йигә ятур ханди:

- Эё, ниму кан, нэсы са? Вон заму жәр фидини. Куэ по, ваму. Вәди вавана? Вәди бубурна? Вә бу фали. Вә хәпани.

Зу чо жыму ваму луан ду потуэли. Лан тяншон йигә бый ян ту чо ха зедини. Ашәр ба зыжиди гүнёр бошон, тутур чо шон, жонжорди вонхали. Ян дехаләди сыхур гуон шынха Ашәр йигәрли. Бонзышон дәли шонди ян дедо диха, вон нани поди ду бу жыдоли. Ба ли та бу йуан занди ятур канжян, ян поди чи, вәдо жүә гынчянли. Ятур мә вулуанту. Е мә хәпа. Ба бо вавади шужир гәхалә, жинган ба ян бочү бошон вон хуэй потуэли. Янди жуазы зә диха ладини. Ятур дә поди, ханди:

- Адая, амая, куэ чүлэ! Ги вә бонмонлэ!

Дада канди нур гынту-банзыди, дыйдо боди са, подини, йиншон чүлэли. Ятур шанди, ги дада фәди:

- Ада, ни куэ кан, янди бонзышон тон шедини. Куэ, ада, ни жыдони, ги та мә са йуәни. Нежонсыли, ба ян хазыр зу тынсыни. Куәщерса, ада!

Дада ба янди бонзы банди канлихар, ги нур фәди:

- Дыйдо нагә ханшин, ба янди бонзы да хуэли, ни ба та дэчү, вә ги заму чү жә фичи.

Дада лян нур ба янди бонзы шили, телищер дожян йуә, ба бонзы бочүли. Ятур ги цэфу куонзыни пулищер цоцор, ба ян гәдо литули. Зу да нә йитян дашон Ашәр е бу лян ваму фачили. Йитян до хи гуон жыдо янни. Йисыр гищер чыди, йисыр ги фичили, йисыр кә ба лю цочили. Ян е гуон жындый Ашәрни. Ятур дан мә зә жяни, ян е зу ненерди, вәдо куонзыни, бу челә, зә йуанзыни е бу по. Лойуанни дан канжян Ашәр, зу ба бәзы чынди чончорди йиншон чили.

Йихуэй ятур бә гүнёр фадиниса, ба йи куэр хун чучур додәли. Ашәр ләжирни дуди фалазы, зә ман-шонха зозали. Мә зожуә. Йисыр канниса, ян ги та ба бубур чеди ләли. Ятур гоцинзали. Та жинган ба янди бәзы лучү, фәди:

- Нисы вәди хо ляншу-он? Вә ба ни вон нани ду бу

фон. Нисы вәди. Дуә шингын, дуә мян. Ни хаба дүзы вәли. Вә зә бу фа гүнёрли. Зу, заму зу цә йуанзыни, шыди, чы чунчурзу-он? - Фәли, та лян ян зули цә йуанзынили.

Жысыма, йищя е вандыйли. Янди бонзы е ходыйли.

Нён-лозы ги ятур фәди:

- Чюни ба ян ё фонкәни, та ё хуэй жяни.

Ятур годи бу дайин, фәди:

- Жы зусы тади жя. Вә ба та вон нани ду бу фон.

- Нисы минбый ваваму, мәли кә бу жыдо салима?

Ама фә са, ни ё тинни.

Жысыма, кәжя доли чонили. Фуди еер е хуонхали, быйшо е цуәдәли, вәди ва. Ни ё жәди, жә ниди ян фини.

- Бу, вә бу жә, ян мәщин фи, е мәщин да заму жяни зу. Та фәсы лян вә жүни, - фәли, жочү ян кә вынди: - Ни лян вә жүниса-он?

Ян ба бәзы чынди чончонди жәхуанли жи шын, ба ятурли мөгәр чянчү дылихар. Зущён тинлэ Ашәрди хуани.

- Вәди гуатар, ян лян жын жубучын. Та ё лян зыжиди дада, мама жүни, ни жыдолимә?

- Ын, вә жыдони. Гуонсы та нежонди, фидо нәтар, сый ги та ги чыдини? Бу васылима?

- Йидяр ду вәбусы, Ашәр. Та дан фибучын, дунтян заму жәр ба ян дунсыни.

- Ама, тади бонбор тынни, за финиса?

- Нын фи, ни дан тынчон ниди ян, жё та яндин ё фидёни, були та сьдёни.

Ятур цухали. Фё сани ду бу жыдоли. Та ба ян да бэзы лушон жочү хэ зуёлели. Доли го лёншон ба ян лёдо фи литули. Ян зэ фи литу янли жигэ мынзы, фагу, кэ доли ятур гынчянли. Ашэр на зытур дуэди фасы:

- Ни за бу тин хуа-а? Ни вон гони фиса. Ама фэди жё ни хуэйжяни, кан мама лян далачини. Ни щён чинима-а?

Ян га-га-гади жёхуанли жи шын, бонзы лён шан, фичелэли. Фили йижуанзы кэ луэдо ятур гынчянли. Ян фиди сыхур ба Ашэр хади нянжир ду вон сьдёлели, зы хэпа дехалэ. Ба луэдо та гынчянди ян да бэзы лучү дэ тынчонди, кэ жешон:

- Жыхур ни фишон кан ни амачи-он? - Зыжи ба тутур гэдо янди быйзышон, шэбудыйди кўтуэли. Ян кэ жёхуанлихар, ба Ашэрди шушыр чянлихар. Ятур манмар челэ, ба нянлуй цадё фасы:

- Дуйли, вэ зэ бу кўли. Ни хо чи. Миннян вэ дын нини, ни яндин лэ-он?

Ятур ба ян вончян сонлихар. Ян да шын жёхуанли жи шын фичелэли. Зэ ятурди тудини шуанли лён жуанзы, ту чо нан фишон зудёли. Ашэр ба щинэ пын-ю вонди йичыр бу жян йинзыли, цэ хуэйлэли.

Тянтян ганзо йизор Ашэр жыни челэ, зу доли ян вэлиди вэршон, ту чо нан вонди, сьлёнди: "та хаба зэ мама гынчян вэдини. Мэли данпа дўзы вэдини". Сьлёнгу, щинни гуэбучеди, зу фэди:

- Эй нежонсыли, вэди ян.

Дин гуйжунди

Йигэ нянчин нужын линди чи-ба суйдигэ ятур, доли пузыни, ги ятур мэлигэ тян мэмэ тигили. Ятур шуан поди, шуан, тэди, зуй бу жуди чьдини. Доли мэ хэди лузы гынчян мама фэди:

- Сэжер, ни зэ жэр ба ама дынди, ба замуди куонзы е кандишер-он. Вэ хазыр зу лэни.

Ятур зандо куонзы гынчян чы мэмэдиниса, фиди лэли сантэ гэзы, ятур жинган ба бонгэзы мэмэ быйди, эрги гэзыли. Гэзы жёнмур чыни, гуэлэли жигэ да жын ба гэзы жиндэли. Мэмэ шынхали. Сэжер жешур зу ба мэмэ тиди, тэ жяжяр фатуэли. Зу жыгэ кунзыни гуэлэли йигэ лопэр жуди гунгур, зандо гынчян, фэди:

- Эё, вэди гуатар-я, ни за ба мэмэ на жуэ тидиниса-а?

- Вэ тэ жяжяр фадини.

- Жы ю бусы жяжярчи, жысы мэмэму, вэди ва. Жысы дин гуйжунди кулён. Ни жыдолимэ, ятур?

- Ён, жыдоли, нэнэ, - Сэжер е бу фали, ба тутур дянлихар занхали.

- Дан жыдоли, ба жыгэ мэмэ лян мэмэзар ду шыди гэдо нэгэ цоцоршон, жё чечёр дэ чунчур чычи.

Ятур дунха шы мэмэзарди сыхур, лопэр жешон:

- Вә нэхур, лян ни йиён дади сыхур, мә чыгуә жыму быйди мәмә. Гуон чыди лянфу мянди мәмә.

- Нэсы замугә мәмәса? Нәнә? - Сәжер вынди.

- Нэсыма, нэсы лян фузы хуэхадн мян, луэхадн мәмә. Зу ба нэгә хи мәмә вәму чыди дусы ю дунфуди, ю фурди. Дуәйу йикуәр ду бу ги. Дузы вәди, шән чыди ни зә бә вын.

- А, ни бу мәншон чыма, нәнә? - Ятур ба мәмә шыдә, занди тин лопәрди хуадини.

- Нани ю чянииса, вәди гуатар. Зә бу фәли, сый ги вә мәни?

- Ни ама бу мәма? - Сәжер тутур нянха вынди.

- Эй, вәди гуатар, васы етиму. Мәю мама, е мәю дада. Жюжю ба вә жуа дали. Сый ги вә мәниса, вә нежонди фаншон нә вәдини. Вәди хо ятур, ниди мин да, ю мамани, шән чы сали, та ги ни мәни. Иинви нэгә ба мәмә гуйжунди ни ё жихани, вәди ва. Ванжан бә зота мәмә, на жүә е тибудый. Лушон дан канжян мәмә жинган шыди, эрдо цоцоршон, жә чечәр чычи, дуйма?

- Дуй, нәнә, вә зә на жүә бу ги мәмәли.

- Гуон бусы на жүә, на шу ду фабудый мә-мә. Иинцысы дан мәю мәмә, е мәю ни, е мәю вә, ба заму ду васыни.

Зу жыгә кунзыни мама да пузыни чүлә, ба куонзы тишон, ба Сәжер ляншон зугуәли. Ятур дә зуди, ги лопәр фәди:

- Дуәщели, нәнә. Вә жыхур жыдоли, мәмәсы дин гуйжунди. Хозәди.

- Ба жыгә хуа фәли, нәнму ләнгар зудәли. Зу да нәйитян дашон Сәжер зә бу зота мәмәли. Та хан ги йиче вәму зафуди:

- Вәму, бу жун зота мәма. Мәмәсы дин гуйжунди.

Вәди гувар

Харки зә мушү дини поди дә хүтәрдини. Мынмынди доли йигә хи мо гәдар гынчян хади занхали. Жыму кан, нәму кан годи бу дун. “Жысыгә са дунци? За хан дунтандини?” - Ба Харки хади бу ган вон гынчян чи, жочү вәму ханди:

- Эй, вәмужя, ниму куә канлә, жысыгә са ёгуә!

Вәму ду вон Харки гынчян потуәли. Данзы дади йигә эрвазы, лелигә шызы жуонвонди доли хи гәдар гынчян, на гунгур бәлихар. Ба суй гувар бәлигә ёнбар. Гувар зыр, зырди жәхуантуәли.

- Ух! - Вәму чон чүли йику чи, ду шыщәли. Гуон Харки мә щә, та шыдо гынчян зу ба гувар бошонли. Бәли гуварди Давур е шыдо ляншу гынчян фәди:

- Налә, ги вә. Жысы вәди гувар, жыдолимә? Ни хади вон гынчян чи ду бу чи, жыхур кә бошонли. Гивә! Ләнгар ляншу зынчеләли. Йигә эрвазы фәди:

- Вәму, ви гувар ма жончи бу жыгә. Жә вә фәчи ниму ләнгар пинтонзы. Ту йигә сый подилә, гувар зусы гади. Ләнгар дайинхали. Да хуонлю фудунзы гынчян ё подо жянжян шыту гынчяни. Харки дә Давур ба хә гуәдә, ба мозы мадә, дынхали. Мамар ба динмор махалә, надо шуни, быйдашур да бу, да бу чяди, да хуонлю фудунзы вон жянжян шыту гынчян ләндини. Шяшынди вәму ду гошинди кан таму ләнгарди бынсыдини. Мамар чядо шыту гынчян, ба шу жолиха, ханли йишын “по”, шәлү бянииди ләнгар ляншу, лян етезы йиён, фитуәли. Мә жүәчи Харки кәжя доли Мамар гынчяни. Вәму луан ду хантуәли:

- Хоханзы! Харкисы хоханзы! Шян подоли! Гуварсы гади!

- Бу, вә бу ги та ги гувар, нэсы вәди, - Давур шанди фәсы, - чяифә-ванжән еба, гуварсы вәди. Вә дан бу бә йигә ёнбар, та да нани жыдо нэсы гуварни-а?

Жыму-нәму ба таму ләнгар мә фәдо жәрни. Мамар зә чулыишон бали жи гынзы донсын, гәдо фи литу бәлиха, дә чыди, кә чүлигә йижян. Та дашын ханди фәсы:

- Эй, вәму, ниму тин. Жә таму ләнгар йижя сылән йигә цәхуар. Сый ту йигә дан цәжүә, гуварсы тади. Гуонсы бу жун жуанба.

Давур лян Харки дайинха, сыләнгуәли. Йигә да мо нянжян эрвазы ба момор кадо нянжян гынчян, ги Давур фәди:

- Эй, Давур гә, “Йигә фуфу бу ди, бу го, готу жеди фанфан пино”.

- Эй, ни жыгә ва, зә бә жәдали, куә жә таму сыму,

- Мамар фәди.

Зу жыгә кунзыни гувар манмар челә, зугуәли. Мо нянжир эрвазы шин е жәли.

- Эх, ниму кан, жыгә гувар за жыму шинтын. Вә е щән ё тани. Гуонсы мә вонщән.

Вә сыләнхали, вamuжя, фәнима?

- Фә, куә фә, - вamu луан ду ханди.

Давур фәди: "Хун гунжи, ло йиба, сый цәжүә, вә ги та".

- Эй, ба нәгә сый бу жыдоса. Хуонлуәбуму саса. - Харки ба нянжир зүлигә фынфыр фәди, - Жыхур ни цәчи: "Шыгә дищун шон го сан, ба жын шукү, эр жын шян, лян дә юцу, шин шихуан, шүәхуар луәдо нянмянчян".

- Ох, за жыму чондигә цәхуарса? - Мо нянжир эрвазы кә желигә зуй. Вamu зуй жонлигә бан-яр, ду дуйчү Давур вонхали. Давур мә йисыди на шу ба ту цуәли жиха, сыләнхали. Зу жыгә, жекурни. Харки ба гувар бошон, дә зуди ги вamu фәди:

- Зу, вamu, жыхур жә та манмар сыләнчи. Ниму е цә, вamuжя.

Хынхуар

Эдир да вава йуанзыни хуәйлә, йитонзы подо фонни, ханди:

- Ама, ама, ни кан дуәму жүн!

- Эё, вәди гуатар-я, ни за ба жыму жүнди хынхуар жәдәлиса? Жы ләнгә жыжыршон ё же хошоди хынзыни.

- Вә ги ае натәли.

- Ае мәлиму, ни щәнда бу жыдома, вәди мин? Ни щәнли аеля? - Мама ба эрзы ладә гынчян, щидо ляншон вынди.

- Ын, щәнли. Йисыр вә лоба шонкә фынли, вә е чини. Ба жыгә хуар надичи жә ае вынчи. - Эдир фәдиний, чинзанзарди нянлуй зә ляндаршон дәдини.

- Гуатар, ае вучошиму, замужя жә вын хуарниса?

Дуйли, зә бә күли - мама ба эрзы чуанди.

- Ае нәхур тянтян ги вә фәди:

- О, вәди йинщун ләли. Куә по, ги заму канйихар, хынхуар кәлимә? Дан кәли жә йи жыжыр, жә вә

вышйихар.

- А замуди хынхуар годи бу кә. Вә тянтян кандини, та бу кә. Жыхур, ни кан, кәчын сали. Е мә жын вын тани, е мә жын кан тани, та хан кәди дуәлихың.

На зуә шушыр ба нянлуй цалихар, ги мама кә фәди:

- Эй, вә ае нежонди, дан зәса, ги вә бу фәма: куә вәди йинщун, ни зандо жүзы гынчян, жә вә ләнийихар, ни жонпуә тигирлимә.

Мама жинган дундо Эдир гынчян, ба лянляршонди нянлуй на вичур цадә, фәди:

- Дуй, вәди ва, ба жыгә хуар надичи гәдо аеди фынтушон. Гуонсы бә вондәли, ги ае ба сәляму фәги.

Эрзы манмар ба тутур тәчелә, нянжон-шыдоди ба мама вонлихар, жеже-кәкәди вынди:

- А, а, та щәнда тинжянима?

- Данпа тинжяңни, - мама дюдди ләнләрди фәди, - дансы вын вынжян ниди хынхуарди цуан ви, ба сәляму е нып тинжянба?

Лұвар

Санли шүә, мама ба ләнгә эрзы линшон кан еечили. Доли санпяни, Хүсә дә Харсан тә гошиндихын. Лю цо дә кә фанди хуар тә чинщодихын. Ба ләнгә сунзы канжян, ее да машон халә, йинди чили. Сунзы чипуцурди подичи, ба ееди туй бочүли.

- О, вәди ләнгә хоханзы. Ги вә бонмонләля?

Харсан дә Хүсә ба ееди хуа тинжян, гошинди фәсы:

- Ын, ае, вamu ги ни бонди фон маләли.

- Ниму бу хәпа мама?

- Эй, маму зу хәпанима.

- Эй, Харсан, вә чи нәгә хуа мажүрни, нина? -

Хүсә ба суй мажүр дә зыди фәсы.

- Харсан ба жяжяр йицо, жочү ее фәди:

- Ае жә вә чи нагә мажүр, вә зу чи нәгәни.

- А, ае дансы бу жә чина? - Хүсә кә вынди.

- Вә бу чи.

Ге канди ләнгә сунзы зыңжән челәли, до гынчян фәди:

- Суй мажур чибучын. Таму туэбудун ниму. Лэ, чилэ, вэди жыгэ Орлик шян бу гуэфонма. Гуонсы ниму бэ хэпали-он?

Ба лёнгэ сунзы цудо машон, вон мынгүбо фонзы гынчян зудини.

- Ын, ниму санли шуэлима? - Та вынди, - нянди замугэ? Ю лёнгэ жягуан маю?

- Маю, ае, маю, - лёнгэ сунзы чипупурди хуэйдали.

Харсан ги ее кэ вон минбийни фэди:

- Ваму лёнгэр дусы отличник, ае. Кэжя шонли эрхоли. Вера Петровна ги ваму хан дуанли хо фули.

- О, дансы нэгэ, ниму ю чи мади чуаншыни. Жыхур ниму халэ. Чыли, хэли вэ ба ниму линдо нэгэ саншон. Кан лүварчини.

- А, са лүварса? Ю гэ маюса? - Хүсэ зуйзур бу тынди вын еедини.

Харсансыгэ гуэфон вава. Шынсани е маю хуа, е бу шифан. Зүкэ сали е шёшин. Ба лүвар ю гэма, мэ гэди та е шён вынни, кэсы канди ее монди вонха же нанзыдини, та е мэ ган жон зуй.

Зэ мынгүбо фонзыни хуанлихар, ее ба лёнгэ сунзы линшон, шонли санли. Доли сан гынни Хүсэ лян Харсанди нянжин ду лодэли. Йисыр да жэр фичелэлигэ хуа чечёр, йисыр кэ да нэтарди цодунзы диха почүлэлигэ тўвар. Мынмынди ба зыжин фу дунзы гынчянди лёнгэ да мо нянжин канжян, Хүсэ ханли йишын:

- Эё, ае, ни куэ кан! Нэсыгэ са?

- Насы, вэ за канбужанса?

- Нэсыма, лёнгэ мо нянжир мэ дунтандима?

- Эё, хан ю эрдуэни, зашён замуди суй ёнгор, - Харсан ёзы гуха, тутур пянха вонди фэдини.

- Он, жыгэма, ни кан, та кэжя нынчынлиму. Да нэтар кэжя зудо жэрли. Ниму чечёр, ба лүвар бэ жиндэли. Вэ ги заму кан, мама за бу жанса? - Ее ту тэди гогоди, ба жёнзы шу дадо бынлушон, цуди кангу, шыдо лүвар гынчян на щихан шын фэди:

- Ни жэр зэ ваму жэр лонлэля? Ни кан, вэди лёнгэ сунзы да чыншон е лонлэли, лян ни фалэли. Жысыма,

ни чян таму жыншы: жысы Харсан, нэсы Хүсэ. Лэ, ниму на шу ба та мэйихар, бэ хэпали.

- Буиёма, ае, - Хүсэ, лян фанчон йиён, ту йигэ шыдо шынчяли. Ба шушыр чыпшичи шён дуни, кэ хэпали.

Харсан балищер лю цоцор жё лүвар чыни. Лүвар шнё жонзы тёчелэ, ба Харсанди шу тянлихар, ба цоцор шынлихар, зандо таму гынчяли. Лёнгэ вавади данзы е лян, е бу хэпали. Да тугуришон, да шыншон мади, ги лүвар фа хуадини. Зун донсы лүвар хуэй тин тамуди хуани.

Зу да нэйтян таму бу ли лүварди. Тянтян ганзо цу лон шын бугоди жыгэ саншонли. Лян лүвар фа йитян цо хуэй жяни. Лүвар е жянжян гуанванли. Лян таму поди факэли. Харсан дэ Хүсэ поди дан зый хуар, лүвар е гыншон таму поди, ба хуар на зуйзур жюди, педини. Харсан ба сыгэ туйтурди ляншу дэчү, гуйдо гынчян, гыншонди фэсы:

- Вэди шинтын лүвар-я, ни ба хуар зэ бэ чо жыму бани, он? Вэ ги ни ба цоцор ни чыон?

Лүвар ба таму бахади цоцор е бу чы, йивын, зу тулэли. Хүсэ ту тэди гогоди фэди:

- Эй, Харсан, заму бу хуэйзума, ае данпа дындини.

Лёнгэ вава лян по дэ тэди, доли цо таншон, лянсан-гансыди фан жигэ гынтур, кэ челэ вон хуэй зу потуэли. Таму е мэ дало, лүвар ба таму гыншонди. Доли мынгүбо фонзы гынчян, мама чүлэ йиканса, лёнгэ эрзы лян лүвар поди лэли, гошинди та зу фэсы:

- Эй, гуатар, ни за е поди лэлиса, ниди мама данпа ю шидини. Куэ, Харсан, налэ йи куэр мэмэ, жё лүвар чы. Та зэ заму жяни лонлэлиму. Лүвар ба ван мэмэ чыли, хан гандини. Ваму ба лүвар дэ сонди фэсы:

- Куэ чи, ляншу, хидэлиму, мергэ заму зэ жянмян, вэ фа. Жэргэ ни хочи, вэди лүвар.

Жыншыди пын-ю

Тянтян дансы юли шян гуифули Исхар зу лян тади жин пын-ю Хибар гувар поди фа йижынзыни. Та ба жыгэ гувар фи да шинжин жётёчүлэли. Шянчян ги гувар жэди

жѐ ги та чели сани, ба булун са дунци пе йуанйуанди
жѐ гувар золи. Зыху ги Хибар та жѐли мазыли. Исхар
дан ги гувар фѐ:

- Хибар, жысы жигѐ? - Та ба сангѐ зытур захали.
Гувар лянчѹ зу нѐли санха.

Зу чо жыму та ба гувар жынжынди жѐтѐли сан
нянди жызы. Та зыжи зѐ сыхошон няндиши. Няи фуди
дуѐйибанзы ваму ду нянжѐли Исхарли. Юди ваму е канди
тади ѐнѐр жѐли гуварли, кѐсы таму мѐю да щинжин дѐ
жыннѐди йимяр, зысы жѐтѐ сан-сынѐ йуѐ зу лѐхали. Ваму
хан жымужя кын фѐ:

- Замуди гувар мындихын. Исхарди Хибар
жяндихын, лян жын йиѐн, хуѐй тин хуани, хуѐй зѹсани.

Манѐ йихуѐй ба Исхарди йигѐ хо гѐран дѐ-шон
педо цо литули, ваму зѐ цо литу ду зозали, мѐдый зожуѐ,
зу нѐгѐ сыхур Исхар ба лѐнгѐ зытур сыйдо зуйни далигѐ
созы Хибар подилѐ, Исхар фѐлигѐ "Хибар, зо вѐди гѐран"
гувар йисысыр ба гѐран зожуѐ, жѐщур зу чешонгѐли. Зу нѐйитян
та хан жѐ ваму канли тади гувар замужя суанли мазыли.

Лѐли хошоди суй ваму, Исхар зѐ вамуди донжунни
зандини, гувар зѐ та гынчян дундини, жѐр Исхар шу
начелѐ, ба сангѐ зытур заха фѐди:

- Хибар, жысы жигѐ?

Гувар ба тутур тѐди гогорди, ба Исхар дѐ вонди
нѐли санха. Та кѐ ба лѐнгѐ зытур захали. Гувар кѐ нѐли
лѐнха. Исхар гошинди зѐ нѐтар фанлигѐ гынтур, гувар е
гыншон та фанлигѐ гынтур. Та кѐ ба вугѐ зытур зачелѐ,
ги гувар фѐди:

- Хибар, ни кан жысы жигѐ?

Гувар лянчѹ нѐли вуха.

- Охо, жы цѐ бусы хо гуварма! - йигѐ вава мѐ
жынчѹ ханли йишын.

Исхар ба гувар йибозы бочелѐ, щиханди мѐлихар,
кѐ гѐдо диха, зыжи быйдашур дабу, дабу зугуѐли, гувар
да тади туй литу воигуѐ зуанди, е гыншон зудини. Кан
таму лѐнгѐрди ваму ду нянжѐди, гошинди ду пый шудини.
Гуѐлѹди йигѐ щѐхуѐр чидигѐ чичѐр доли занди йи чуанзы
вамугѐ гынчянли, пѐдо чичѐрди наннанзышон е канли жыгѐ

хунхуѐли. Исхар лян гувар ба "ци" фаванди сыхур, нѐгѐ
щѐхуѐр фѐди:

- Эй, "цижын", ни ба жыгѐ гувар мѐги вѐ будуйма?

Хын, ни ѐ сани, вѐ ду гиши, гуонсы ни ги вѐди
гувар зѐ бѐ щѐн кырли. Жы бусы на чян мѐди дунци.

- Буни заму лѐнгѐрни хуанлѐ, ни кан вѐди жыгѐ
чичѐр дуѐму хо!

Исхар лян ваму ду доли чичѐр гынчянли, таму ба
тутур нянха ду канли чичѐрли. Суйжан Исхарди щинни
щинжодини еба, кѐсы зуйни фѐди данлинди хуа:

- Эх, ѐ фѐгѐ чичѐрди хонидѐ, мѐю бѐди хур. Гуонсы
та бу хуѐй тин хуа, ба вѐди Хибар ниму ду жянли, вѐ
фѐгѐ са, та зѹгѐ са.

- Эй, ляншу, - Манѐ жѐшон, - хуандѐчиса, ни кан
дуѐму ходи чичѐр. Ба жыму ходи чичѐр ни хан мѐ
чичуѐни, мѐли ни хаба канбушон жыгѐ чичѐзы?

- Каншонли, е щѐн чини, гуонсы вѐ щѐбудый вѐди
щын-ю.

Зу чо жыму Исхар щинѐли тади сыгѐ туйди пын-юли.

Жѐр Исхар тѐ пѐфандихын, йинцысы сынѐн ги
тади дневникшон далигѐ буходи жягуан.

Дѐ вон хуѐй зуди та сылѐнди: жысыма, нянкан
щиндий шуѐли, вѐ кѐ налигѐ лѐн дянзы. Жѐргѐ вѐ хуѐйчи
жимужя ги жяниди жын фѐни. Зу жыгѐ кункурни тади
ляншу Манѐ доли та гынчян, вынди:

- Ни кѐ сылѐн садини:

- Ын, вѐ сылѐндини, ни кѐжя вондѐля, жѐ вѐ хуѐйчи
жимужя фѐни.

- Хын, ба ни жыгѐ тѐган, хѐпа саниса, дуандуанди
бу фѐгѐма. Ниди бынбынзышон бонжѐр ду дадисы вугѐ,
буходи жягуан пѐсы йигѐ, нѐ кѐ пасаниса!

- Ни ба вѐди хуа годи бу дун, жѐ вѐ ги ни замужя
фѐни. Ги вѐ да жѐргѐ дуан шонходини. Та гошиншон
хуѐлѐни. Ни гѐжын сылѐн, жѐ вѐ заму ги та фѐни...

- Наму за банни, Исхар? - Манѐ ти ляншу е фа
вотулли.

Исхар зѐ е мѐ фѐ са, гуон ба жязы цолихар,
чѐшѐрни манмар вончян зугуѐли. Мынмынди Манѐ ба

Исхар лали йиба жё занха фэли тади йижянли:

- Эй, ляншу, ни жергэ бэ фэли бу дуйма? - Манэ щидо Исхарди ляншон вонлихар кэ жешон, - мергэ фэчи е бу шян цы.

- Хын, ни жыдома? Вэ да тянтян вын вэди жыгуандини.

- Були ни чо жымужя бу фэма. Жыргэ шели суанфали, сынён вондэли ба ниди дневник нашон зудэли, - Манэ кэ фэди.

- Ни фэди бу дуй, Манэ, ни ё жё фэ ги жяниди жын чэхуонни, жысы заму лёнгэрни ганди сычинма?

- Були ни зэ фэ сани, кан ничи, до нишон заму холи, зу нэмужя фэчи.

Лёнгэ пын-ю ду хуэйли жяли. Исхар жинли зыжиди йуанзыни зулян тянтян йиён Хибар гувар шян жейинли тали. Та ба гувар мэди, шиханли йижынзы, ба пибо литуди дневник начүлэ, ги гувар дэ зыди фэсы:

- Ни канжянимэ, пын-ю, жер ги вэ далигэ са жыгуан. Дуэму хэпа, дуэму дади лёнгэ. Жё вэ ба та вон нани вуни, ни фэ вэди пын-ю?

Гувар дэ вын бынбырди ба йибар ёлиха, нэли лёнха, подо зыжиди фонфор гынчян ба литу вонлиха кэ йуан погуэлэ, доли зыжиди жонгуйди гынчян зэ Исхарди туй гынчян цыдини. Ба Исхар зуцён жё гувар йиха ги шинли, мынмынди та подо гуди фонфор гынчян фэди:

- Эй, ни цэсы вэди ю жяншыди гувардэ. Жы цэ бусы жыншыди пын-юма. Вэ ба жыгэ "хэхуэ" бынбыр цондо жэр, мергэ жё вэ да зэ канчи е гыншонниба. Дуйли, Хибар, дуэше нили. Жыхур вэ шин фонкуан жин фонзыни.

Гуонсы гувар мэ жинчи, шындэ вэтули. Исхар доли фонниди сыхур, та да гошинди ба шонгили Гункү Хун Чи орден бедо шин жүйэзышон жё жяниди жынму ду кандини. Эрзы гошинди е доли дада гынчян, ги та е гуыли шили. Зыху нянтур-далади фэди:

- Ада, вэму жергэ шели суанфали, сынён ба вэ...

Зу жыгэ жекурни тади жи пын-ю Хибар зуйни чеди тади дневник жинлэ, зандо таму жунжянили, ба бынбыр вон диха гэди сыхур, бынбыр дакэли, дондор

би Исхар жергэ пахаци 2 жыгуан бэдо тамуди нянмянчянли. Цыди ёи гуха, нади гонгорди ба бынбыр начелэ, канлихар, ба эрзы на нянжин солихар ги гувар фэди:

Дуэше нили. Хибар. Ни цэсы жыншыди жунзы, ни мэцин жё ниди пын-ю чэхуон, ба та цонхади бынбыр нащидэ, жё вэму канчи. Ни зусы тади жыншыди жи пын-ю.

Вэ е бонмонни

Ганзо. Вусуйди Ложер фицинлэ, ба нянжир дулихар, да коншон халэ, ба хэхэр чуаншон чүчи, доли цуан пинили. Жэту ба йуанзы жоди хунлонлорди. Инжувиди готян фушон хуар кэди тэ хокандихын. Зэ цуаншынпырни чишцо вэршон занди ятур нянжир динди ю жежелини. Мынмынди ба йуанзыни поди йигэ да бий тўзы дэ жигэ суй тўвар канжянли. Ба мэ жянгуэди жыгэ хуэвэр канжян, Ложер ду вон жонли. Шянчян на штур ба тўвар дулихар. Линху ба йигэ суй тўвар мэлихар. Нэгэ тўвар тэшон зудэли. Та няндэ гынчян кэ мэлихар, тўвар мэ зу, диндир вэхали. Ложерди данзы йуэшин дали, ба йигэ тўвар манмар начелэ, бошонли. Ба бий могодар бодо хуэвэни, йитонзы подо хуэфонни, ги жеже фэди:

- Ажер, ни кан, жыгэ са, дуэму шинтын. Вэту хан юни, ни куэ канзу.

- Эё, Лолор, куэ надичи, гэхачи, мама данпа юдини.

- Шинтынлаларди жыгэ модандар да нани лэса, жеже? - Ложер бу сүшинди вынди.

- Жы бусы модандар, гуатар, жысы тўвар, жыдомимэ? Жысы суй гэгэ да шуэтонни нахуэйлэ, вон дани вини.

- А, жондали таму кэ нашон зудёнима, жеже? - ятур ба тўвар манмар вон диха дэ гэди зу вынли.

- Яндин нашон зуни. Жысы шуэтонниди, бусы замуди. Ги нянди ходи шуэсынму ду гили тўзыли, жё вон дали вини, - жеже ги суй мыймый вон минбийни пэшэди.

- А, наму ги ни за мэ гиса? Жеже, ни данпа нянди бухо?

- Ги вэ е гили. Нэ бусыма, - жеже ба жянхади

йигүзы жоцэ дэ тоди ги мыймый на тундди би пон-ян дихади бандыншон гәди йишо хуар багшхар, кә жешон, - ни кан, вә зуэр да шүэтонни шаху дигәди душо хуар. Зә ю житян фонжяни, ба хуар эрде дунгонни сый гуанши. Жә ятуму ду вуло хуарни, эрвиги дунни гүшши. Ган шин жәкуэ нян датур, ба таму ду сә дунни.

Ложер гәдо дихади гүвар диншир валини. Вухонон нянди Хәчәр ба суй гүвар паличи, гәдо да гүзы гычяни. Түвар доли мама гычян, башон чы пәви сыхур. Ложер кә жонхали. Та занжинди ба дәшо мушар ду зуанчүни. Жәже ба мыймый вонлхар, ба гүзы дэ чыли, фәсы:

- Ни канжянлимэ, дуэму цингыш. Ни ё бошон фанш.

- Жеже, таму чы цоцор бу чыса?

- Чыниму, ни суй гәгә ги гүзы мә гә цочима! Ни диндир кан, на шу бә дули, гәгә хуэйлэ дан канжян ма нини. Вә ги заму зү фанчи, шонву ама лян ада хуэйлэ чы ёшылэни.

Ба жыше хуа фәли, Хәчәр жинли хуэфоннини.

- Вә е ба цоцорчини, - Ложер дэ вон цә йуанзыни поди фәди. - Вә ги суй гәгә бонди, ви түварни. Вә тунтян ви тамуни, жә түвар куэкуэди жондани.

Зыю вәмуди хо

Чунтян жыни доли, ги заму дон киди ту йигә фичин зусы хичәр. Йидур Хичер луәдо Исхаржя йуанзыниди йигә да йуфушонли. Исхар да фонни жыни чүлэ, зу ба Хичер канжянли. Та гошинди пожинчи, налишер мәмә ви черчили. Ба мәмә жучын зазар, садо йигә банбаршон гәха, зыжи дынхали. Хичәр бу чылэ. Исхар дунди дынли хошо гунфу. Хичәр зун да фушон мә халэ. Дынбучүли, та пожинчи, ги мама фәди:

- Ама, ама, Хичер за бу чы вә сагиди мәмә зар?

- Эй, чечәр нежонди ги зыжи зо хо фонфордини, чы ни ги таму мәю жүди фонзы. Йинви нәгә таму мәшин

- Вә хазыр зу ги таму зү фонфорчини, - Исхар бян шюзы, ма гәбыйди, кәжя жуонвонди зүчили, жә мама

ба та донди, фәсы:

- Ни зусы зүдима, гуатар. Ни хан суйдини. Ни йигәрни ба фонфор е динбушон. Дынли, гәгә да шүэтонни хуэйлэ, жә ги ни бонди дин фонфорчи.

Хан мә шон шүэтонди Исхар ба жыгә хуа тинжян, подо пын диха валуанди дыйдо зү салини. Мама е мә гуанциян. Йисы-санки ба зү фонфорли банбар, бонбор, футур лян диндир дэ данлинди дунци ду шәлу бянйи. зышсы-бахуәди, бодо гәмын вәтуди бандыншон, гәха, зыжи е зуәха дынли гәгәли. Гуәлүди вәму до та гычян зу вынли тали:

- Эй, Исхар, ни шушон жыше бан дэ бон ду зү сани?

Исхар шоншыди фәсы:

- Хазыр вә гәгә хуэйлэ, ги вәмуди Хичәр дин вәвәрни. Ниму бу канма таму нежонди мәю фонфор, лян мәмә ду бу чы.

- Он, нәгәма? Зу, Мадар, заму е ги Хичәр зү фонфорзу.

- Ниму жяни мәю Хичәр. Ни кан вәмуди Хичәр е дын вә гәгәдини.

- Вә дансы ба фонфор шян диншон, Хичәр зу фидо вә динхади вәвәр литуни, - Шәфур лян шүнди вон хуэй дэ зуди фәли.

Ба жыгә хуа тинжян. Исхар йиха монли, ба шәлухади дунци йуан божинчи, гәдо йуфу диха, лади күшыр ги мама фәди:

- Ама, гәгә за хан булэса? Шәфур ба фонфор шян диншон, жә замуди Хичәр зә литу жүчини.

- Бә күли, вәди мин, замуди Хичәр вон тамули фонфорни бу чи, гуатар, ни кан, гәгә е ләли. - Мама кә ги да эрзы фәди, Паншәр, куэ ба йишон хуаншон, чыли ги ва бонди ги Хичәр дин фонфорчи. Ва ба ни дынли жы бантянзы.

- Эй, хан фәсы нисы солдат. Солдат ю бу күму, куэ ба нянлуй цадё, шюсыли, - Паншәр ба суй шүнди дэ тоди кә фәсы: - жысыма, вә ба йишон хуандёли, заму дин фонфорзу, ни ги заму чү футурчи!

- Вә ду шәлу бянйили, гәгә. Нәбусыма, зә фу гычяни.

- Оо, нисы хоханзы. Зу, заму зүзу.

Паншөр йисы-санки динли лёнга фонфор. Ба тижя дашон, шонли фу, ба шёнщёр диндо готули. Йидур Хичёр зэ кунжунни шуанди фигу, шян луэдо ту йигэ фонфорни канлихар, зыху кэ жинли ди эргэли. Шусы таму ба ди эргэ фонфор каншонни. Исхар е гошинди жинли фоннили.

Ди эртян ганзо та канниса, кэ фидилэли йидур Хичёр. Исхар гошинди, ба га шушыр пыйди, ханди:

- Ура! сыгэ Хичёр зэ вәмуди фонфорни жүдини.

Суй Исхар жэлигэ ёнзы. Зу да нэ йитян дашон хонзыниди мый йижэзы ду ги хичёр динли вәвэрли. Исхар дан до хонзыни, гошинди зу фугуэли:

- Йигэ, лёнга, сыгэ... Охо, хошоди, гуонсы зыю замуди хо-он, гэгэ?

Нежон гәвар

Цунжер би йиче вава жер ләди зо. Вава йуанзыни са фалар ду юни: муту чичә, зүхади чуан, готу хан бынди бый бу, чючю, хуэжян лян жынгәди йиён, хан зэ литу нын зуә. Йиче вәму ду нэ да чючю. Вәму дуәди йимяр, ю йиха чючю зу нәбушон бу чуэцынди вавали. Чючю фанчон нәбушон Цунжер. Та жер канди вәму хан мә ләни, жинган подичи, зуәдо чючю готу датуэли. Йисысыр вәму ду лә цуанли. Тёёнжя ханди жә фа йундунчини. Йундун фаба, жәнмур вәму ду чычини, бинли жи тянди Ваня ләли. Вәму ба Ваня ду вичүли. Цунжер е мә дало, ба гүнёр бошон фалихар, кә ги пын-юди гүнёр ба момор дэшонли. Йиканса, гүнёрди жүжын мәюди. Та зу дуйчү йигуар вангәдади вәму вонди хангуэли:

- Айгуль! Гә, ниди гүнёр!

Айгуль лян по дэ теди до Цунжер гынчян, ба гүнёр жешон фәди:

- Ни за мә кан Ваня, та хан налэли гәварли. Нежонди йигэ туйтур е хуэйдэлини, бонборшон дусы ще.

- Са? - Шыли жиди Цунжер вынди, - туйтур е хуэйдиня?

Зә са хуа мә фә, подичи да вәмуди хуэхуэзыни жи жинчи йиканса, дондор зусы тади гәвар. Цунжер гошинди, лёнга шушыр пыйли жи ха, ханли жи шын:

- Гәвар, Гәвар куэ лә, вәди нежон гәвар!

Гәвар тинжян Цунжерди шын, донвар фидичи, луэдо шушонли.

Ваня ба лян вучү күтуэли. Вәму ду дуйчү Цунжер боди гәзы вондини. Цунжер гошинди ба гәзы мәди, шиханди фәсы:

- Гәвар, вәди мин, вәди нежон гәвар. Ни зә нани чилиса? Вә ба ни шуэхур зосы, вә хан доп жә мо ба ни чышонли. Ниди туйтур хан тындия?

- Зали? Кә дачуйдинима? - тёёнжя подилэ вынди.

- Мә дачуйди, Хэчәр нённён, Цунжер ба Ваняди гәвар дэшонли, йигэ эрвазы жиху-мапади ги тёёнжя фәди.

- Мәди, мә дэ. Ни виса чәхуонни-а? Гәвар гәжя фидо Цунжерди шушонли, - мо нянжир Рахима фәди.

- Вә са ду бу дун. Ниму манщер фә, бу дуйма, луан зә бә хулиса. Замужя фидо Цунжерди шушонли? Сыйди гәзы?

- Вәди, - Ваня дэ шилюди фәди.

- Бусы ниди, жысы вәди гәвар, жыдолимә? Вә ба та додэли. Вә лян гэгә ба та зозали, ни цә нашонли.

Цунжер ба жищер хуа фәли, ба гәвар йуэшин боди жинли. Ваняди мама ба ятурди хуа тинли фәсы:

- Данпа зусы Цунжерди гәзы. Вә е бу жыдоли. Гуонсы жыгә гәзы жер сан тянли зә вәму жянини. Вәму фәди гәжын фиди ләли.

- Цунжер, ни жәрлэ! Ниди гәзы замужя доли тамуди жянини? - тёёнжя ба ятур вынди.

- Нэтян шя шуәди сыхур вә ги ни мә фәма, Хэчәр нённён, гэгә ги вә налэли. Тади туйтур хуэйдини. Вә лян гәгә ги тади туйтуршон хан мәли йуә, на бинт боли. Гуонсы та фибудун. Гэгә фәди тади бонбор е тынни. Ишви нэгә та зә вәму жянини. Вә ба та гәдо куонкуорни жә фихали. Зыху вә лян ама кан циркчили. Хуэйлэса, гәвар мәюли. Вәму зозали, гуонсы мә зожуә. Гэгә фәди ни дынди, та яндин хуэйлэни. Вә тянтян дындени. Та мә гәжя жер жысыма, та цә ләли.

- Та гәжын ю мә фиди ләчи. Ваня ба та боди ләлиса? Ни гәжын е канжялиса? - тёёнжя ба Цунжер шынвынди, жыгә гәвар жыхур е бусы ниди, е бусы Ваняди. Жә та

шыңдо вава йуанзыни, жё йиче вamu ба та ви, жё замуди дэфу ба та вон хони кан, бу хома?

- Дуйдини, дуйдини! - вamu луан ду ханди.

Цунжер шянчян мө дайин. Ба вamuди гундо хуа тинжян, йишыр мө янчуан.

- Цунжяр дө Вая ба гөвар ги заму дуангили. Дуөше Цунжер дө Ваяли!

Цунжер мө фар, ба гөвар бодо өп фичинди фонфорни, ба мынмыр кэкэ, да тутуршон мөлихар, фөди:

- Чи, вөди нежоң гөвар. Лян жыше чөчөр йидани гошинчи. Вө тьянтян лэни, ги ни налэ шыни.

Гөвар да ятурди шушырни пулаларди фидичи, луөдо ганзышонли. Вamu ба фичин фонфор ду вичүли. Юди хан ги чөчөр ги тондини. Төөнжя ба шу пыйли жиха, ханди:

- Куэ чызу, жин гули, кан гули. Хан ө шүө чүзычини. Ниму вондөля? Зө ю жи тьянсы сыйди жечи?

- Амади жечи, да жечи!

Вamu луан ду ханди, йигө вон йигөди туни жиди, жинли фоннили.

Нимуди мин да

Тьянтян ганзо вон вава йуанзыни зукэли Можер зу цытуантуэли. Ганзо мөшин чи, хушон жеже дансы чу тачи, та зу мөшин хуэйлэ.

- Жеже вө хан мө фагуни, ни кэжя чу вөлэля? - Можер лади күшыр фөди.

- Мер ганзо кэ лэни, лэли ни зө бу фама, - Ашөр ба мыймый годи. Нэйтян ганзо Можерди лада бинхали, хуөшон та е мөдый чи, зө лижянзы фонни фиди, та зы тинди да нур зуй бу тынди го мыймыйдини. Можер зысы шилюди күдини. Ашөр ба мыймый годи:

- Ни зө бө күлиса, миндандар, ада дан тинжян, тади ту кэ тынни. Хазыр доктор лэни, ги ада за жыни. Ни дансы шыңдо жяни, доктор ги ни е за жыни, ни тинжянлимэ?

- Вө мөшин чи, зуөр Марат ба вөди гүнөр мө дөшонма, ни кан вөди шушыр хан тындини. Вө жер шөн шыңдо жянини. Вө бу зошин ада, вө ги та шо цани, на фөфөр ги ада гуан йуэни. Вө бу чи жеже...

- Ни за бу тин хуалиса, Можер? - зө сыхошон нянди Ашөр на да жыинэ ба суй мыймый годи.

Зө лижянзы фиди лада жышбучүли, ба да нур ханди:

- Ашөр, а Ашөр, ни ба ва ги вө линдилэ, зө бө жө күли.

Ашөр ба дадади шын тинжян, на зытур ба мыймый дуөлихар, манмар да шушыр линдо лада фиди фоннили. Ни жин мын Можер дө ца нянлуйди фөди:

- Ада, вө жөргө бучи-он? Вө ги ни зүбарни, були ни йигөрни хөпани-он?

- Вө бу хөпа, вөди мин, ни зө бө күли, ни тин, гуонсы зө вө гынчян бө лэли, вөдисы шонфын бин. Ни гэжын жыдони, жысы жөди бин. Ни дансы шынха нөхур вө яндин ги ни жөшонни, ниди тутур тынкэли, нөхур дэфу кэ ө ги ни за жыни.

Жөшон вусуйди Можер йиха бу күли, на сансарди лунгур ба нянжир дө цади дали лөнгө пынти, фөди:

- Жысыма, вө уже бинхали, жеже, вө шөн лян ада йидани фини, доктор лэ, жө ги вө лян ада йидани за жыни.

- Ни бу хөпа за жыма? - жеже чөчиди вынди.

- Бу, бу хөпа, вө жоңдалиму, ни кан вө кэжя жи суйли, - дө фөди ятур ба хандундурди вугө зытур заха, жө жеже дө лада канли.

- Хо фө, вөди мин, - лада кэ жөшон, - нисы вөди хоханзы, ни е жоңдали, зун ө гин хуани. Йинви нэгө, ба понор чуаншон куэ чи, вamu хаба ду фа йундундини. Даша таму ду дын нидини. Таму фөди: "Можер хазыр зу лэни". Куэ чи, нисы вөди тин хуали нурму, нөтар шян бу хома, дуөшо заөнди фалар, вө хан мө жянгуэни. Вө лян ни йиён лади сыхур мөю вава йуанзылэ. Дан юсы вө нөхур гошиншон чини.

- Мөли ни мергө холи чиса, ада, - ятур дө фөди, дунха ба лэни та шушыр вудо ляншон жөнмур кэ шалуди күни.

Лада фөди:

- Эй, вөди гуатар, жынжя бу ө вөли, вө лөдөли.

Дансы ёса вә бу жә ни фә зу пошон чини.
Ашәр ха-ха-хади шәгуәли. Зыжи шәгу. Ги мыймый фәди:
- Можер, мергә заму ада дан холи, ба та заму сундо вава йуанзыни. Хушон заму ләнгәрни бу лин адачима. Тәәнжя дан выпкәли, ниму лин сыйләли? Заму ба ада зыди бу фәма:

- Вәму лин нәгә ю хузыши ваваләли!
Зыжи жынбучүди кә шәгуәли. Дада е шышәли, та кә ги суй нур фәди:

- Вә мәю нәгә мин, зә нәму ходи вава йуанзыни дый тәән. Нимуди мин дашихын, ви жә ниму дый хо тәән гуйжя натар ду ба шин цододини. Нимусы мин да вәму.

Жә Ашәр фәгуәчиди шышә ба күди Можер е жә шәли, Ашәр жинган ги мыймый ба попор чуаншон, линшон да мынни чүчили. Доли вәгу, ба лүшон лади палир вон вава йуанзыни зуди канжян, Можер йиха гошдинхали, шонли палир, зуәхо, жеже ба та лашон фын вава йуанзыни зули.

ЧУАТЪ ТЪИ ШУАТЪ, АМА

Фугуй чютян. Жиннянди чютян бавәди фугуй. Натарди готян ду чынзуәдәли. Вондо натар дусы хоканди. Жуәжун путо йуанзы шызә хокандихын. Лойуанни ни дансы канчи защән хуа чәнту: хуонди, хилюди, жинхуонди, готу дәди филинлирди путо чуазы. Юди путо хан люзанзарди, хан мә фухони. Ганзо йизор совхозди жын хан мә ләди сыхур ни дансы люшын тин гәшы-гүәрди чәчәр жәхуанди шын тә хо тиндихын. Путо йуанзыди йиршон зусы далү. Лү бонни зусы Хәрсанжәди йичү да жунмый дифон. Путо йуанзы зугуә зусы совхозди гуәйуанзы. Гуәйуанзыди йиршон зусы ләнцынзыди да шуәтон. Хәрсанди нән-лозы зу зә путо йуанзыни зүхуәдини. Дада линди жын вуло путодини, мама шә гундини. Хәрсан тянтян да жыгә жунмый гуәйуанзыни вон шуәтонни зудини. Жәр хан хокан, хан салуә. Жуәжун гуәфушонди жинхуон еер дансы вонха луәкәли, йигә ба йигә пыншон цонлонлорди зулян шәнчин йиән, вонха дедини. Луәдо диха зу тинбужянли. Хәрсан тянтян тин

йижынзы шәнчин цә хуәй жядини.

Жир жи тян жәрди хуә тә жиндихын. Путо жын фуди сыхур, шуәтонниди йиче да шуәсынму ду зә путо йуанзынини. Нән-лозы жәту мо хуахуарди сыхур жин путо йуанзыдини, жәту няли шисан цә хуәй жядини. Тади суй мыймый Лолор жиннян цә жә ву суйдини. Хәрсан зә әрхошон няндини. Жыгә вава тә жилидихын. Фушон е таншин, жуәжун та нә шәнчиндихын. Дансы на йигә хо жыгуан, Хәрсан да гуәйуанзыни подичи жә нән-лозы кан тади жыгуанни. Дада гошдинди ба әрзы шиханйихар, ги йи чуазы путо, Хәрсан гошдинди зу пошон хуәйләли.

Тянтян Ашәр тин шуәтонниди линдордини. Жир та ба линдор ду мә тинжян. Жир путо йуанзынини жын тә луәдихын. Да чыншон ләли хошоди дашуәни нянди вәму ги таму бонди шя путоләли. Бошон шеди зә ю житян тянчи бяни, йинви нәгә таму жинди жо путодини. Ба жохади путо жуондо чичәшон дуандуанди вон чыншонди пузыни лафадини. Ашәр монди зысы шедини: жуонли жи чичә, дуәшо шәнзы путо. Нянжин йисыр, йисыр дуйчү әрзы зуди лүлүр вондини. Гуонсы та жер зывон кунли.

Хәрсанди сычин жер тә буходихын. Та налигә ләнляр. Хади мә ган зә нән-лозы гынчян чи, дуандуанди хуәйли жяли. Йижин мын ву суйди мыймый Лолор фәди:

- Гәгә, ни куә канзу ложю ги заму наләлигә шинтынлаларди суй гувар. Вә йи ду, та хан нә вәни. Вә йигәрни хәпани, заму ләнгәрни канзу.

- Вә мәцин кан, ни зәбә шифанли. - Хәрсан митур зуди, ба либо гәдо мын быйхуди бандыншон, зыжи куадо бонгәрни юцухали.

Ягур ба ләнгә га шушыр быйдо жибый хуту, тутур пянха, ба гәгәди вонлихар, фәди:

- Гәгә, ниди ту тыннима?

- Бутын. Ни зә шо шифан. Ама мә хуәйләма?

- Хан мә хуәйлә, ни шәнда мә зә ама гынчян чима?

- Мәди. Вә лян вәму да шонту лә.

- Он, вә жыдоли, ни жәргә нали буходи жыгуанли.

Даншасы вугә...

- Хын, вә ба нигә мын туя, вә дансы на вугә, кәдо

бу ванди зули. Дыйви налитә лөндянзы...

- Эё, гәгәя, ни жергә яндин зан гәлозыни.
- Занли вә занни, мәю ниди шөнган. - Жыйижыр

Хәрсан ху дапанзыдини. Зымужя ги нөн-лозы фәни.
- Гәгә, ни ги ама бә фәли. Та зә вынкәли, ни зу фә
са ду мә на.

- Вә бу чә хуон. Ама йиха зу жыдоли. Ба вәди
нянжн йивон зу дунли.

Суй Лолор чон чүли йику чи, дундо гәгә гынчян,
ба йигә шушыр жүдо хабаршон ги Хәрсан золи фонзыни.

- Гәгә, ни ги ама фәкәли, бә вон амали, вон вә. Мәли ни
ба нянжн бичү бу фәма, та ба ниди нянжн зу канбужнли.

Зу жыгә курни, йигә хандундурни суй гувар доли
таму гынчянли. Ба йиче сычин вондә, лөнгәрни поди
лян гувар фатуәли. Мама дә дада жинләди сыхур, зымый
лөнгәр жын фа хунди сыхурлә. Нур ба мама канжян
жәнмур фә гуварди жуанжуарни, мама вынлигә:

- Хәр, ни жер за мә зә вә гынчян лә, а?
Ба жышер хуа тинжян, зымый лөнгәрни чипупурди

занхали.

Лолор зандо Харсан гынчян, ба лөнгә нянжир бичү,
йисыр кә ба йигә нянжир зынкә, жеже-кәкә фәди.

- Ама, гәгә са ду мә на!

Хәрсан тутур диди, на жүәжүәр ба Лолорди фалар
бәди, йишыр бу янчуан.

Пәе - ханзы йигәр ба йигәр вонлихар, шыщәли.
Ашәр дюдиди лөнләрди вынди:

- Данпасы йигә, а?

- Бусыди, ама, лөнгә.

- Наму Лолор ба йигә нянжир за бичүлиса?

- Мәди, ама ни кан вәди нянжирни делигә зазар.

- Бусы йигә, жысыма, ама, жә ни хан хуа шузыни.

Мергә вә йидин на хо жыгуанни, ама, ни шин!

*Ама, ни бә за жыли
ё комбайн?*

Чийүәди тянчи тә жәдихын. Мамазыжяди да гәмын

дони лөнгә суй ятур гошинди фәдини. Мамазыди жынур
Хәжер дә зыжиди нур Ложерсы йитун суйди. Таму эрви
ду жөшон ву суйли. Суйжан Хәжер зә чыншон жүдини
еба. кәсы фанчон зә дамажя зандини.

Жер лөнгә суй зымый лон йинәр фәдини. Ложер
дуди йи лөләзы заәнди бубур, фон пәшигәр гуйди, ги
Хәжер зү гүнәрлини. Жын шонвуди сыхур, Ложерди
мама лян дада хуэйлә чы ёшыләли. Лөнгә ятур йинди
таму чили. Хәжер ба лөнгә шушыр зә чучурни щили, на
сансарди лунлур дә цади зу ба дама вынди:

- Дама, ни ги вава за жычилима?

- Мәди, Хәжер, дама зә колхозди дини да мыйзыдини!

- Замужя дадиниса, дама? На бонбор дадинима?

- Мәди, мә на бон дади. Мергә вә ба ниму линшон
зу чоншон лонзу. Нәтар шян бу хома.

Зу нә йитян лөнгә ятур гошинди жынжынди фәли
йитян зу чоншон лончиди хуа. Жысыма, лөнгә ятур доли
чоншонли. Ложер гуанванлиди йимяр, шынсанни е мә
дало сы са, гуонсы Хәжер чәчизали. До ташон жәр дусы
нциар. Чоншонди мыйзы дуй, трактор, комбайн, фын
лөншыди жычи ду мандини. Ба жыгә канжян Хәжерди
нянжир ду хуадәли. Зуәдо дамади комбайншон жуанли
жи жуанзы, та халә, зуәдо лөн пын диха канли чоншонди
лунхуәли. Хушон таму хуэйли, жыли. Доли жыни суй
ятурди шин зун бу нафу. Ги Ложер фәди. - Вә зә жонда
яидин ё комбайнни, бу лян вә ама йиён, ги вава за жын.

Екшанбә нә йитян, Хәжерди мама Суәян лин
нурләли. Жыни йи жин мын, фа хунди Хәжер ба фалар
лөха, йиндичи, зу ба мама вынди:

- Ама, ни ги вава бә за жыли, он? Гуон ё комбайн?

Вава зуйни то шыхуани

Ганзо йизор Халима тинжян фә хуади шыпчи йигүлү
фанчелә, зу подо вәгули. Нәнә ба та канжян фәди:

- Вәди ва, ни шян бу фидима, жыму зому, ни челә
чү сани? Жир ю бу нянфуму.

- А, ни за челәли, - Халима дә жу нянжнди ги

нэнэ хуэйдади.

- Вә ё жинэзыни, вон чүнни дэ нюни.

- Наму логү за челэли? Та кәдо е бу нянфучи.

- Та ги заму зү чыдини, жер ни лошын мә зә.

Зәбуфәли, хазыр ае хуэйлэ чылэни.

- Вә е ги логү бонди зүчыдини. Эё, ае хуэйлэли, ае хуэйлэли, - дэ фәди Халима лян жян йиён кәжя доли ее гынчяли. Лохан ба суннур шиханлихар, цудо машоши, ба ма лашон дэ вон жин зуди Баги лохан ба суннур вынди:

- Ни зуэр хили ләма, Тохуар?

- Ын, ае. Ада дэ ама мер, эё бусы мер, а жер, лэни, вә кәжя лян логү фили йинванцилиму.

- Таму зули нанилиса?

- Ама фәди винэ бинхали, таму канчини.

Суннур дэ ее дэ шуанди доли мажуаннили. Ее манамр ба суннур кә шинтынлихар, бохалэли. Баги лохан ба маца далё, ба нанзы жедё, ба ма бондо цошон, ба цо тянги, ба суннур да шуни линшон фәди:

- Зу, вәди Тохуар, заму ши шузу, щили, хә зошынди цазу.

Дэ ши шуди. Халима ги ее ба жяниди йиче шин сыор йипанпар дуангили.

- Ае, вәму зә ю жи тян е мә мани, - Халима фәди.

- Он, нэсы хо сычинму, сый мәчиниса?

- Ада. Та хан ги ама фәди, бу жё ги сысый фә...

- Наму ши хан ги сый фәли?

- Вә гуон ги ни, ае, зә ги сый ду мә фә...

- Жыхур ни тин, вәди ва, ба шиндиниди хуа бу жун ги понжын фә, тинжянлимэ, Тохуар.

- Ын, тинжянли а ги анэ, ги замуди анэ е бу нын фәма, ае?

- Ги сысый ду бу нын фә. Ни жихалиса? Гуон ги вә йигәрни нын фә:

- Ын, жихали, ае...

Сәжезы дэ ги лохан ги шужинди вынди:

- Ниди Тохуар кә ги ни дан садини?

- Вә мә данди, вә лян ае шуанхуондини, - зыжи на лёнгә монянжир ба нэнэ вонлиха, кә дуйчү ее вонхали.

- Вәму лёнгәрни фә жихуадини, ю ниди са шёнганни, ни ба ниди ган, - Баги лохан ба шу дэ лян цали, дэ ги лопэзы ги шужинди фәди.

Дэ фәди таму лёнгәрни зуэдо пын дихади банчуон готули. Фонди жуэзышон кәжя гәди йи дезы жәтынтырди жуанжуанзы дэ лён дезы цохали жу хуэ лазыди цэ. Ги лоханди гәварни хуа ца кәжя по бяний гәдини. Лохан шончи, зуәха, ба гәвар жекә шилюди хәли жи зуй ца, йуан ба гәвар гәчүли. Гуәли будади гунфу Сәжезы шонлэ зуэдо лоханди бонгәрни, дэ ги лохан вон гынчян шы жуанжуанзыди вынди:

- Ни хили долигә дунмәса, чоншон пиннанма? Шяеди е мә чи, гуон ниму цаканжяму чилима? Вә хушон ба Йүсүзы жянли.

Нанжын дэ чыди ба ту дянлихар фәди. Ю цаканжяниму ёхагә шяеди зүсани. Вәму сангәрни зә чоншон йиванци мә шыщян, хан бонди зүли хуәли.

Ба ца хәли, лохан манмар да чуоншон халэ, жинли фонни хуанхали. Халима жинган жинли ееди фонни е фидо тади бонгәрнили. Ее ба та шиханлихар кә вынди:

- Наму ни ада жисы мә мачиниса?

- Ба лё хан мә зан манни. Жисы вәмуди нэгә шин фонзы манли, нәхур цэ мәчини...

- Та мә чянму, на са мә мачиниса? - ее дэ жон хәщянди кә ба суннур вынли.

- Ае, жөжю нәйитян налэли хошоди чян, жё ада хан мә шоварни. Вә зьху ба мажур чишон бу фон нюварма...

- Ни ада нашонлима, ба чян?

- Мәди, ада мә на, та фәди хәпа ни мани, а ама ба ада мали, та ба чян нашон гәдо хун чемодан литу суәдэли.

А ада фәди жё ама зуә банфонзыни, ае, а ае, ни тиндинимәса, ни фижуәля?

- Мәди, вә тиндини, ни фә, вәди мин.

- А виса ни ба нянжин бичүли?..

- Эй, Халима, ни чүлэ, жё ае хуанди фийихар, - цонгә да вәту ханди.

- Ни ба нянжир биха, ни чөчөр фә - он, бә жё тинжянли.

- Дуй, ае. Халима йигүлү фанчелэ, бадо ееди эрдуәшон

вынги, - ни за ги дамажя гили чянли, а ги вәму мә гиса, ае?

- Сый ги ни фәли, вә ги дамажя гили чянли?

- Ама, ги ада фәди, дама ба ни гихади чян нашон мәди жүн санзы, та күли, а ада фәди, ама мә шю. Ама нежон - он, ае?

- Ын, ни ма дә ни да тә нежон, дуйли жыхур заму фикжә.

Ба ятурди жыщер хуа тинжян Баги лоханди шинни зушәнсы мо кудини. Та дынди суннур фижуә, манмар челә чүчи ги ма ба панзы бишон, чишон зудәли. Доли эрзыжяди сыхур Эрсма дә шәжюзы Шәфур жын фын зынхади чяндини. Дада ба хун чемодан дә чян канжян хәли чили. Та ба эрзы бойуанди:

- Вә вон ги ни гили годын жышылима-а? Вә ба нигә нә чян, бу гү лянди, вә хуәли чишы жи мә нянжәгуә понжынди чян, мә чыгуә хараму, ни жә вә зә жын туни замужя зунн.

Эрсыма ба дада канжян жинган фандичелә ба чян ги шәжюзы тядно куонзыни, фәди:

- Ни чи, Шәфур, ни бә хәчили, вә бу е жыгә чян, ни йигәрни надичи.

Ха хүдүди Шәфур ба куонзы тишон йилюфын, да вәту поли. Жәр эрзы ги дада фәли шы хуали, та фәди:

- Ада, жы дусы Шәфур ба вәди ту жә хунли, ба вә линхади лән чичә лә та ладо данлиндиди шәнжуонни туди мэдәли...

- Ниди ту литу жуонди мыйцома, нозыса? Ни ба шыву нянди фу няндә нанили? Нисы фермади тузыма, хансы Шәфур-а?

- Вә, ада, ни шинфу, зә бу ган жыгә сычинли, вә жә та йуан мә лән чичә лә ладо фермашонни.

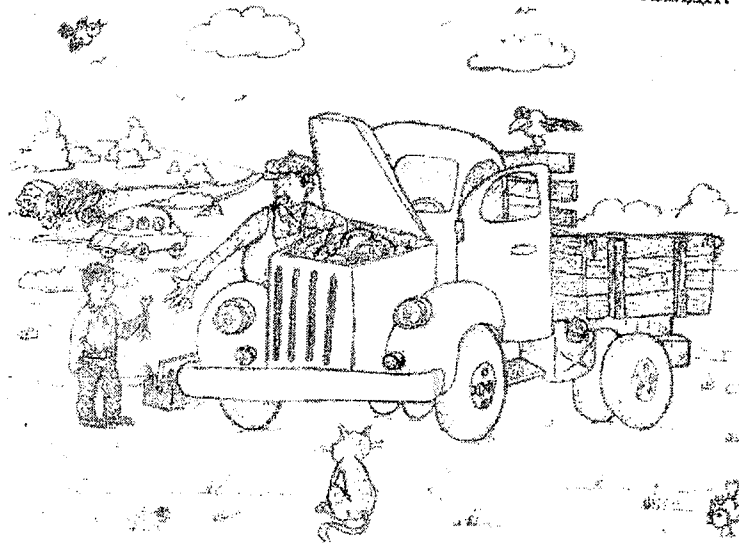
- Дуй, дансы нәгәли, заму зә кан. Гуонсы лакә ләли ба вә ханги, тинжялимә? Були вә ба ниму ләнгарни ду да хуәшон цудәни. Ба жуонзы шә бяйи вә дынхани. Вә ги ни зысы ги ләнтян. Жы ләнтян литу ни ба лә е ладо вәршонни.

Та дә фәди ба коншонди хун чемодан на бязьиди бабазы бәхалә, йижүә зу тали ләнбонгә, зыжи чүчи зудәли. Зушәнсы йичеди сычин зә жыгә суй хун чемоданшонни. Эрсыма йишын мә чү. Баги ложә

чихынхынди чүчи, чидо машон, вонхуэй зуди сыхур сыләнди, жыхурди чиннянму за жыму нә чянса? Ви чян ба шин ду мэдәниму, ханлэдыйни. Зу жымужя сыләнди мәжүәжүә та доли жянили. Жинли фонни, ба коншон фиди жуәжуәрди суннур канжян, бу ю тади шыщәли, та дә вон зыжиди Тохуар бонгарни фиди, шинни сыләнди: Ложып ба “Вавади зуйни то шы хуани” хуа мә фә цуәли.

Хо бонбан

Салир жыни санли шүә зу доли шәнжуоннили. Ба жы йитян та дынзали. Йинцысы нянтян шятян та зу доли нәнәжяли. До Салиршон ее лян нәнәсы дин гуйжунди жын. Ганзо йизор та зу челә, чыли, хәли, лян ваму зу фачили. Салирли дин нәди фапусы фу хонзыни гуәлә-гуәчи зуди чичә. Шәнжуонни чичә шо еба, зун юни. Жәр шәтин, зулян чыншон йиән, хонзыни е маю нәму луан. Ба чичә та жыдоди е ходихын. Йинцысы Салирди ладасы шофер. Лян тянтян йиән, жәр да эрмынзыни чүлә, зу ба лүшон занди хи “Волга” канжянли. Йигә нянчин шәхуәр зә чичәди чянтү занди, дыйдо шыдуә садини. Салир, зулян шофер йиән, манамр людо чичә гынчян вынди:

- Хома, баба? Зали, хуэйдэлима?

- Ын, хо, хуэйдэли.

Бу нэ фә хуади жыгә шофер ту тәчелә, ба Салир вонлиха, кә ба ту сыйдо чичә чянтуди гэзы диха шыдуәтуәли. Канбужянди йимяр, Салир ба жүә хуыр тәчелә, башон канлиха, фәди:

- Баба, моторшонди бинма?

Кә чичәди шәхуәр мә янчуан, ту дялиха, ба литу канбужянди йимяр, Салир золи банжезы тӯкуә, цәшон канли шәхуәр замужя шыдуә чичәдини. Та тә шән ги ю сачиди жыгә шәхуәр бонмон, кәсы хәпани, бу ган фә. Салир дә канди ба зыжици дада сьләнчеләли: та дан шыдуәкә чичәли зу хантуәли:

- Салир, чү йуәсычи! - Були: - Чү луәсычи!

Йинцысы Салир ба шыдуә чичәди йиче йуәсыди хофу ду жыдони, йинви нәгә дада дан шыдуәкә чичәли, зу жә әрзы бонмонни.

Шофер ба йигә йуәсы нашон нинлиха йуан гәха, кә зә литу вади, шу гынди жәнмур кә чуни, Салир вынди:

- Ни ё нагә хофуди йуәсыни? Вә ги ни чү. Йигә шу зочи нишон нанщер.

- Ни да нани жыдо йуәсыди хофунни?

- Вә ду жыдони, вә фанчон ги вә ада бонди шыдуә чичәдини. Вә ада есы шофер.

- Он, дансы нәгә, ни ги заму ба шыхо йуәсы налә.

Салир мә танман, зу ба йуәсы зоди гидо шоферди шунили. Шәхуәр бу сүщинди, дә шыдуәди фәсы:

- Нисы хоханзы шәхуәр. Вә хандон нисы щифангуй вавадини. Вә жәнмур ба ни да чичә гынчян жуйдәни, ни цәсыгә жыншыди шоферму!

Ба жыгә хуа тинжян Салир гошинди, зушән жонли банжә, фә сани ду бу жыдоли. Ба сыжу-баха цулиха: линжуди ваму ба та канжянлимә. Та лян дажын йиән, ги шофер бонди шыдуә чичәдини. Кәсы хонзыни лян йигә ваму ду мәюди, сый е мә кан, та ги сый бонмонди.

- Ын, шофер, ба нәгә луәсы ги вә. Ба резинка тунтур е налә. Ни фә, шунди: натар нын ги йи гонзы фи.

- Гонзы налә, вә тичи, вәмуди жинни ю фини.

Ба гонзы нашон. Салир пошон жинчили. Гуәли бу дади гунфу манманди тили йи гонзы фи, шещезы зушон ләли. Ба тади күтуй, хә ду жә янчүләди фи по шыли. Шофер ба фи жешон, дә шәди фәсы:

- Вә канди нисыгә чинжин вава. Вә мә жянгуә лян ни йиәнди хоханзы шәхуәр, - дә фәди, ба фи тяншон, ба гэзы чәчү, налигә бубузы дә ца шуди, кә вынди, - ниди минзы жәди са?

- Салир.

- Оо, ни кан, дуәму чигуә, заму цәсы дуйдярму. Ни нә чичәма?

- Ын, нәдихын.

- Ни кан, дуйдяр, гуәләди нәгә чичәсы са маркади

- Нәсы "Москвич", ни тин тади моторшон е ю бинни.

- Ни за жыдо тади моторшон ю бинни? - шофер бу сүщинди ба Салир вынли:

- Вә йинавар зә вә дади чичә базашон чидини.

Нәтар ба вә ада суандисы дин ходи шофер, тасы шыдуә чичәди жәнжын. Та йикан зу жыдоли, чичәшонди са хуэйдәли. Ни ба та шәнда мә жянгуәма? Та шянбу хома. Ни бусы тухо базашонди шоферма?

- Бусыди, гуонсы вә зә ни ада зү хуәди вәр-шон ё чийихани. Ги та вә яндин фәни:

- Ниди Салир жон да яндин чын шоферни. Чынха ниди хо бонбанни. Дуәще нили, дуйдяр, зә жян.

Зыю вә ае хо!

Суй Шәфур ги лян та йидани фәди жыгә ваму фәди:

- Зыю вәди ае хо!

Суй Шәфур дан тичелә зыжиди ее нянфынфырни цусы шә. Та тә шоншыдихын. Ваму дан вын:

- Виса гуон ни ае хоса?

- Вә ае шян бу хома, са ду хуәи зүни.

- Наму ги ни зүли сали? - ваму ба та вынди.

- Вә аема? Са ду зүдини. Та хан нын жә шя йу, нын жә фи тон...

- Вә аеди нәгә бый ма, хан хуәи тин хуани. Та

гуон тин вә аеди хуани.

Тин хуади йигә вава бу сүшинди зу фәди:

- Вә бу шинфу. Ни ае ю дуэнынса? Хан нын жә йу шяхани.

Шәфур шыли жи, фәтуәли:

- Жынгә, жынгә. Ни дансы бу шинфули зу, вын вә амазу.

- Зу, заму вынзу, - жигә вәму доли Шәфуржәли, ба линлир нанлихар, Шәфурди мама чүлә, ба вәму жонжинчи, жә зуәхали. Нә фәхуади Виндир нянжир пугырпугырди жили жиха, дуйчү вәму вонлихар, жәнмур вын Шәфур мамани, зу жыгә курни Шәфурди мама ба вәму вынди:

- Ын, вәму, ниму ю са сы? Мали жонлима?

- Мәди, ама Виндир бу шинфу вә ае хуэй зү сади.

Фәсы ни ае хан нын жә йу шяхама?

- Он, вә цә жыдоли. Йу тин вәмуди аеди хуани. Жынгә, бу шинли ниму тин, вәмуди ае зә шәнжуонни колхозди цәйуанзынили. До йигә суй фонфор гынчян, ба мынмыр кәкә, ба литуди луәсыр йи нин, йу зу шятүәли. Жыхур жыдолимә, вәму?

Вәму бу сүшинди, йигә дуйчү йигә вонлихар, Фатмә канди вәму мә дун, чөчидини, кә жешон:

- Дан зандо цә тязыни, йу шяди ба жәту ду жәчүни. Жингу да цә йуанзыни чүлә, йу ба ни зу шяди шышпырдили. Жы йитянзыни дан шя йу, нәгә тязыни гангарди, жәту жоди хунхурди, канчи зулян гон чүләди йиән, жыдолимә?

- Жыдоли, жыдоли, - вәму луан ду хуәйдади, - жыхур вәму цә минбыйли.

- Ама, ни ба аеди бый ма за мә фә? Кә вондәля?

- Он, дуйдини, вәму. Шәфурди ае чиди нәгә бый ма жынгә хуэй тин хуани. Е гуэфондихын. Минзы жәди "Орлик" Шәфур чибушон, та ае дан фә:

- Орлик, гуйха, жә Шәфур чишон.

- Ма донвар зу гуйхали. Дан фә: "манмар по, бә жә ба вәди сунзы дунли", та зу манмар зутуәли.

- Вә аежя хан ю хидәни. Та е хуэй тин хуани, он, ама?

- Ын, хидә е тин вәму аеди хуани, - Фатмә кә

жешон, - Та чын йитянжя зә пындиша лангаршон дундини. Кан живардини.

- Ма лян хидә ба вә ае нәдихын-он, ама, лойуанни дан канжян, ае, хидә зу фидичи луәдо жязышонли, - Шәфур гошинди фәсы.

- Ни ае ба таму е нәдихын. Йинви нәгә таму ду тин хуани, - Вындир мәю асли йимяр, на пәфан шын ба жышер хуа фәли.

- Оо, хосыли, Шәфур, ни ба хидә дулимәса? - суй Мамар нянжәди ба Шәфур вынли.

- Вә ае жә вә ба са ду дудини, жыдолимә? Ниму хан фәсы вә чәхуондини, - Шәфур тутур пянди, ба шушыр зуанчү, ба дамузытузы зачелә фәсы:

- Вә! Вә ае шян бу хома!

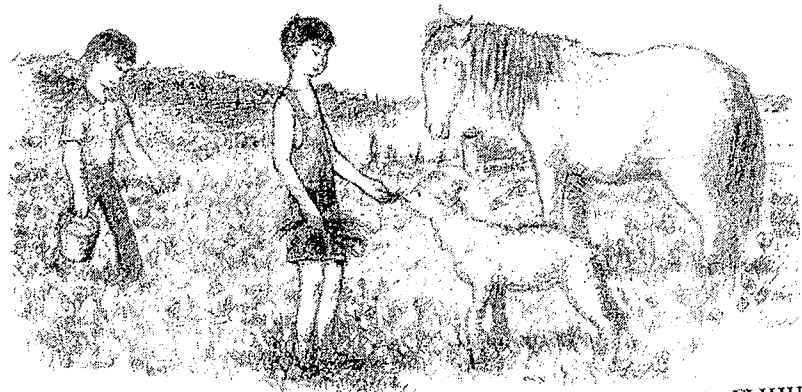
ШИНЭ ТУГҮДИ ВАМУ

Жысы шинэ сынлинди йигә вавади да воншән. Та йишир шән донгә дәфу, кә бусы кан жынди, тади воншәнсы жонда чынха дәфу гуон кан сынлинни.

Йидо чунтян шәнжуонниди гәжяр-шәхүжяди тугү зу тянли фурли. Жысы шяхади: мажур, ёнгор, нювар дә данлинди. Билун, са сынлин суйди сыхур ни дан канчи тә шинтындыхын. Гуон бусы вәму шинэ тамуни, дажын дансы да суй мажур хуэйжәсы ёнгор гынчян гуәкәли бую зыжиди вонйихарни, шинни зу сыләнйихарни, за жыму шинтын, са суйли дусыгә ходи.

Зу чо жыму суй Диваржяди хуа куәма шялигә чин мажур. Диварди гәгә Зар ги суй мажур нанлигә минзы "Орлик". Зар зә эрхошон няндини, Дир цә жешон вусуй. Дишүн ләнгарни ба жыгә мажур тә нәдихын, лян мажур жынгынди фа йитян, хушон ба мажур ладо жуанни, бондо мама гынчян, нәхур таму гошинди цә фижәчини. Мажур е гуанванли, йитян дан бу жян жы ләнгә эрвазы, бу тынди жәхуанни, зә ман йуанзыни поди зо тамуни.

"Орлик" кәжя ләнгә йуәдыйли, е нинбонли, е шокәли, чын йитянжя бу ли жы ләнгә дишүн. Вәму

дансы чыкэ чыдили, мажур е зу доли жуэзы гынчян манмар вэха, дын тамуни. Дир шян ги мажур вини. Жыгэ мажур са ду чыни: мэмэ е чыни, ба фан дансы ви е чыни, шонву ваму дансы шехуанди фиха, (таму зэ вэтуди пынди хади бан коншон фидини) мажур е зу доли пынди ха зу вэдо кон гынчянли. Йин-ячүсын зунсы дунлэ жынди хуани, гуонсы фэбулэ.

Дир жён фиха, шинни йихи жуэмуди зушён са зэ тудинни хэлынлиха, ту тэчелэ йиканса, мажур зэ диха вэдини, та йигэ жонзы тэхачи, фонпэшигэр гуйдо мажур гынчян фэди:
 - Вэди нежон мажур, ни за зэ диха вэдиниса, куэ челэ, були пиди дүзы тынни, - зынсы-бахуэди ба мажур вонче цудини. Цубучелэди йимяр, та ханли фи лон жёди гэгэли:
 - Гэгэ, куэ челэ, замуди мажурди дүзы тынни, ни кан та нежонди зэ диха фидини.

- А-а, зали? - хан мэ фишинди Зар зулян шыли жиди йиён, вынди - ни фэди са? Мажурди са тынни?
 Зүхар гэли йигүзы жоцэ, гэдо пын диха, жёнмур дунха жянни, ба суй шунди зэ диха фон пэшигэр гуйди канжян, йитонзы подичи, ба шунди йуан бодо коншон, нандунди жё фиха, чёчёр фэди:

- Чёчёр фи, зэ ба фэхуали.
 - Жеже, мажур зэ диха фидини, тади түзы тынни,
 - Дир дэ вон дони фиди, фэли.
 - Мажур мэ фиди, вэдини, гуатар. Ни фи, вэ ба мажур ладо мама гынчян, жё чы нэчи, тади дүзы вэли.

Зу чо жыму тянтян тэён жынни чүлэ, мажур кэжэ зэ ман йуанзыни поди зо зыжиди лёнгэ пын-юдини. Дишүн лёнгэр жынни челэ, ту йи жу хуа зусы мажур.

Жергэ ганзо лян сүчон йиён, Дир ханли:

- Гэгэ, куэ заму канзу, данпа мажур дын замудини.

Лёнгэрни гого-шиншинди пошон чүлэса, мажур бу жянли. Подо мажуанни канниса да ма е бужяшли. Лёнгэ вава монли, маншонха зотуэли. Касы мэ зожан, вын жежени, та фэди:

- Ганзо ада чишон зули хуэшонли.

Дишүн лёнгэрни мэ зывонли, диндир дундо тэянзышон Зар ба шунди вонлихар, Дир шилюр, шилюрди күдини. Гэгэ ба та годи:

- Ни бэ күлиса, заму дынди, ада хушон зу хуэйлэни, мажур лян та е лэни.

Лёнгэрни дынли дадали, ба дада шишир да хуэшон дынбудилэли. Дада жынни да мынни жинлэ, лёнгэ эрзы чипупурди вынлигэ:

- Ада, ни за ба ма лян мажур мэ ла хуэйлэ?

- Он, мажурма, таму данпа бу хуэйлэ. Нэтар юшер хуэни, мэю ма будыйчын.

- Та нэму гагарму, замужэ зү хуэниса? - Дир бусүшинди ба дада вынди.

- Мажур бу зү, да ма зү хуэни, вэди гуатар. - Дада хуэйдада.

- А-а жисы на хуэйлэниса? Ада? - бу дун сысади Дир кэ ба дада вынди.

- Зэ ю йигэ йуэ, нэхур та е жондали, лэли ни бу чима. Дивар ба жыгэ хуа тинжян, паха күтуэли.

- Бэ күли, вэди мин. Нисы минбий ваваму, ни жыдони, жяни мэю хо цо, зэ бу фэли, мажур хан суйдини, ё чы мамаци нэни, - дада ба эрзы бошон дэ годи кэ фэди, - танниди цосы йуэлэ, чышон ма кын таи жондихын.

Мэ чү йишынди Зар люшын тинли дада лян шундиди хуали. Ба виса дада ба куэма лян мажур лашон цулэли хуа зушён дунлэди йиён, ги шунди фэди:

- Зэ ба күли. Заму жыхур тянтян ё ги мажур занди цуэцуэди сэ тандонниди йуэ цони.

Тади га шиншир сылэнди, данпа ви тандониди йуэ цо, ба ма лашон зудэли, ги шунди та куанлигэ шин.

- А, заму ба цо дансы гедо цони, та йуан хуэйлэня?

- Дивар ладигэ күйшүр вынди.
- Яндин хуэйлэни, - гэгэ жуонвонди лян дажын йиён, ги шунди хуэйдали.

Зу чо жыму шинэ тугүди жы лёнгэ вава тянтян ба жуан дажэди жинжирди, ги цо литу ба цо тяншон зу лынли шинэ мажүрли. Дынди жысы шинхуонли. Дир зу щифранди вынтуэли:

- Гэгэ, вэ мер жонда, ги замуди мажүр кан бинни. Вэ шён дон дэфуни, гэгэ? А, ни шён дон сани?

Жищён хуар

Жиргэ Кэри гошинди йуан доли шёнжуоннили. Жыни йи фонжя Кэри зу доли ее дэ нэнэжяли. Кэри ба зыжиди ее тэ нэдинын, йинви нэгэ зу шёнжуон до Кэришонсы да гошин.

- Кэри, куэ че, челэ чыли заму зу танни лончини, зый хуарчини. Ни ба хуар зыйдилэ, ги сый дуанни? Санхошон нянди Кэри нянжир путыр-путырди ба гэгэ вонлихар фэди:

- Вэ ги ама дэ анэ дуанни.

Доли да танни жэту ба люйинийрди цо жоди тэ хокандихын. Ваму гошинди зэ цо таншон гунди, фали йижынзы, хуанлихар, шоцли фэе саншонли, доли сан готу фэе хуар кэди шызэ хокандихын. Салуэ тандониди жунмый зохуа, жэ Кэри чечили. Та жочү зохуади жунмый вонди, гошинди ги гэгэ фэди:

- Эй, гэгэ, гэлэ вэ ба гэран лян бынбыр нашонса.
- Ни кэ ёха гэран лян бынбыр зү сани?

- Вэ ба жыгэ хуар лян лю цоцор бу хуашонма. Вэди сынён е нэ хуардихын. Та гуон нэ танниди хуар.

- Мер заму хан лэни, лэкэли ни бу нашонма. Ди эртян Кэри ба жянхади ду хуашонли. Да шёнжуонни хуэйлэ, ба хуахади хуар лян гын вахади йигэ фэе зэдо гонгорни ги сынён дуангили. Сынён

гошинди ба личин жешонли. Ги Кэри хуахади хуаршон далигэ вугэ жягуан. Ба хан ма кэди фэе хуар лян гонгор гедо жёнгонди чуонтэшонли. Ги Кэри дэ дошеди фэсы:

- Дуэше нили, Кэри. Жысы вэди дин нэди хуар.

Тянтян ганзо Кэри доли жёнтонни, ту йигэ кан чуонтэшонли хуарни. Жер жыни доли шүэтонни, Кэри ба жёнгонди мын лакэ, зу подо чуонзы гынчяли. Йиканса хуар няндэли. Кэри йиха цухали. Налэлишер фи ба хуар жэли, зэ хуар гынчян зади жыни фа юбудиниса, сынён жинлэли. Ба шүэсынди муэр канжян сынён йиха дунли. Зу жыгэ курни Кэри жинган ба сынён вындонли:

- Хома, Халима Исхаровна?

- Хэ. Кэри, ни зали цумир-бужанди? - сынён ба

Кэри да тушон дэ мэди, - мэсы, ни бэ цули, жыгэ хуар кэ бэли. Ни суан та кэли жи тянли. Вэ жер ба та нахуэйчи, зэдо вэди хуар тянзыни жэ жончи, миннян до жыму лёнтян та кэ кэни. Нэхур вэ кэ гошинди жищён ни ги вэ да йуан шёнжуонни вэди лэди хуарни.

Ба сынёнди жыщер хуа тинжян Кэри йиха гошинли. Та сылэнди, сынён ба вэ налэди жыгэ фэе хуар зэдо зыжиди хуар тянзыни, няннян до сыхуршон дан кэли, жищёнди канни.

Бангэр дэ лова

Шьдун-лайуэ. Тянчи тэ лындихын. Манэ бадо чуонзышон жочү вэту вондини. Вонди, вонди, ги мама фэди:

- Ама, ни канлэ, нэгэ чечёр за зэ шүэ литу вэдини?

Зуэди фын йишонди мама ба нянжир махалэ, доли чуонзы гынчян йиканса, жынгэ йигэ бангэр зэ шүэ готуни.

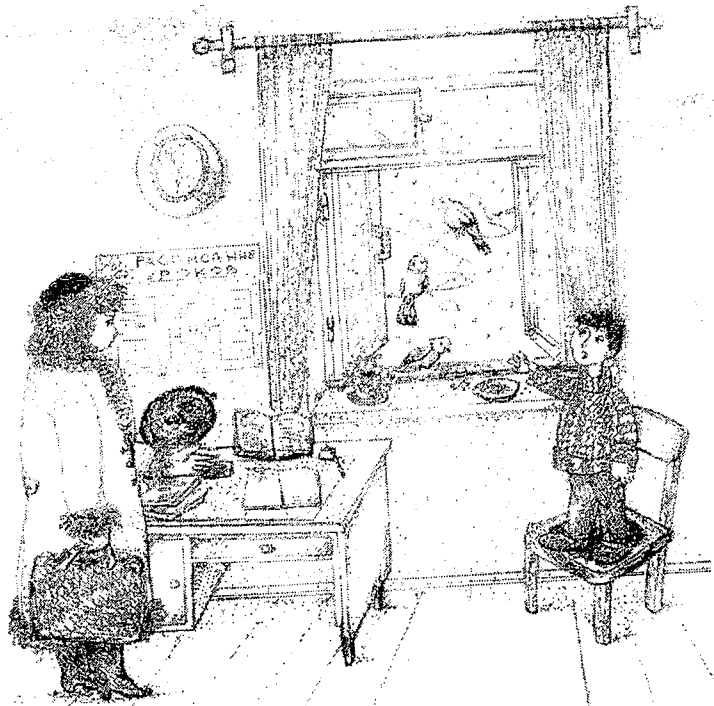
- Данпа дунсыли ба бангэр, - мама ги Манэ фэди. Ни кан, жер житян бавэдигэ лын.

- Вэ ги заму нажинлэ, жэ вуйихар бу дуйма? Нежондиму, - шинни гуэбучеди, Манэ ги мама фэди.

Мама на щихан нянжян ба эрзы вонлихар, фэлигэ:

- Шён чули, чүчи.

Манэ, лян жян йиён, да фонни чүчи, ба бангэр божинлэли.

- Ама, ни кан, нежонди, хаба сыдэли?
 - Вә кан. Эё, нежонди дун линганли. Хан хуәдини. Гини, жысыма, жуондо жыгә хэзыни, гуонсы бә вон жәчур гәли. Шян гәдо ләнчур. Гигишер фи, жугишер мамәзар, жә хәди, чычи.

Тышли бу дади гунфу бангәр ба нянжир е зынкәли. Шянчян е бу зу, вәха хә фидини, вәха чыдини. Гуәли житян бангәр манмар е хуәтоли е хуанлуәли ман фонни зукәли, данзы е дали. Йитян Манэ ба чуон шанзы кәкә, фонлишер вәтуди ганжин чисый. Бангәр канди чуонзы кәхали, пулүлүрди фишон чүли.

Манэ мә ләшән бангәр фидәди. Ба та шуәхур хухуэйсы. Виса ба чуонзы кәкәли? Шонвугә Манэ да шуәтонни хуэйлэ, зуәди зү жәкуәдиниса, бангәр фидилэ, зә чуонцынзышон, на зуй до чуонзыдини. Ба Манэ гошинди йигә жонзы тәчелэ, ба чуонзы кәкәли. Бангәр дуандуар фи жинлэ, луәдо зыжиди вәршонли. Доди чыли

йижынзы, кә фишон чүли. Зу чо жыму бангәр зә фонни жүди жызы е дуәли. Манэ е бу хәпа чәчәр фидәни. Тянтян да шуәтонни хуэйлэ, Манэ шян ви чәрни, зыху гәжын цә чыни, зү жәкуәни. Йитян шонву бангәр фижинлэ, доди чыли жи зуй, фидо чуонзышон, гур, гурди жәхуанли жи шын, кә фидо шы гынчян, ба тутур дянлихар, кә фи чүчили. Тышли бу дади гунфу бангәр линдигә хи лова фидо чуонзы гынчянли. Бангәр луәдо чо вә кәди чуоншанзышон, зушән вонжин чин ловадини. Ба жыгә шиндун канжян чәчили, Манэ ба чи ду бичү, дуйчү ләнгә чәчәр вонхали. Мама да хуәшон хуэйлэ, йи жин мын, зу ги эрзы фәди:

- Манэ, ни ба чуонзы кәха нәму да зүсанини? Ни кан, вәту дуә лын.

- Маншерса, ама. Ни кан, замуди бангәр чин кидини.

- Он, нәгама.

Эрзы мә янчуан. Ба ту дянлихар. Зу жыгә жекурни ләнгә чәчәр ду фижинлэ, чытуәли. Мама дуйчү чәчәр вонлиха, ги Манэ фәди:

- Жыгә бангәр лян ни йиён, шинчон ходихын. Зә тин житян, тянчи дансы бу сундун, заму фонни чәчәр данпа ду чынбухани.

- Эй, ама, ни бә цулиса, вә ба жәкуә зүдәли ги таму дин вәчини. Нәхур таму зу бу жинләли, фонни е зу бу чыли.

Зу нәйитян Манэ ги йуанзыниди ло йуфушон на бан динлигә да фонфор. Тянтян шонкә шуәли, та шян ги ләнгә фичин пын-ю ба шы сагини. Вигуанди чәчәр лан канжян Манэ, зушән ги та дошәдини, тутур дянди, чинжәди, тәдо жәр, фидо нәтарди, гошиндини. Манэ е гошин. Йинцысы та ба чәчәрди мин жюхали.

Чигуә фимын

Халима зә вава йуанзыни жынжынди фали йитян. Хушән хуэйлэ, жыни ба фан чыли, зу фихали. Е мә фидо зыжиди вәршон. По фалиди йимяр, тондо кон гомозыни зу фижуәли. Фонни хәлын-дотынди: Жеже шы

жуэзыдини, дада лян гэгэ ба телевизор ниншон кандини.
Халима зү фимындини.

Фимындини фэсы та доли мультаднийиншонди-
студияшонли. Хошо ваму ду ги колхоз жү гуэзыдини.
Ваму дусы на бубур лэхади, гүнёр. Та зыжи есы гүнёр.
Гошинди поди, шуни нади суй куонкуор жү гуэзыдини.
Ба гынбушонди гуэзы за жүшонни, та сёлёнди. Лэ
вончын хүтерлэ. Ба лёнгэ га шушыр чынкэ шанлиха,
Ба куонкуор тишон фичелэ, ба дин готуди гуэзы ду
жюшонли. Гошинди та ханли:

- Эй, ваму! Ниму кан, вэ фиди дуэ го. Ниму вон
садини? Жысыма, вэ, вэсы хуа хүтёр. Ура! Жямужя сый
ду мө фигуэни. Йунцэшон вэ ду чили...

Гэгэ ба телевизорди шын вон дани нинлиха, ба
Халима цо шинлэли. Та ба нянжир е мө зын, фанлигэ
шын, ба лёнгэ шушыр сыйдо жынту диха, папузы кэ
фижуэли. Йисысыр та кэ доли гуэфу йуанзынили, жы
йибян та лян Мамар кэ шонли лан тянли. Мамарсы
бый хүтёр, тасы хуа хүтёр. Лёнгэрни фитуэли. Фиди,
фиди жинли йули, са ду канбужяли. Ло йуанни йигэ
шу лэ, ба таму лёнгэр ладо йигэ хун фонзынили. Халима
канжян да жынди лёнгэ шу, хади йиха күтуэли. Нэгэ
жын вон Халима гынчян зуди, зуди йиха кэ бячын
Халимади тееңжя Зоя Ивановнали. Ятур ба зыжиди
тееңжя канжян йиха бу күли, е гошинли. Зоя Ивановна
ба таму вынди:

- Ниму да нани лэ?

- Вэму бу жыдо. Вэ лян Мамар фидо жэрли.

Жысыма, вэ жүохади гуэзы. Нэтар хошоди гуэзы.

- Он, ниму ги колхоз бонмондинима? - тееңжя ба
таму вынди.

- Дыйви, - Халима жуонвонди фэсы, - ни бу канма,
вэму жондалиму, са ду бу хэпали... Зоя Ивановна, нэ
кэсы сый лэлиса, за хунхурди, вэ хэпани.

- Ни бэ хэпали, нэсы хуэжян. - Тееңжя ги ятур фэди.

- Са хуэжянса? Зоя Ивановна, вэ хэпани.

- Ни бу канма, нэгэ литу зуэди сый, - Мамар желигэ зуй.

Халима хохор йиканса, цэсы мама ги та мэхади
хуа фушонди Гагарин зэ хуэжян литу зуэдини, ляншон
хан дэди шёлляр. Хуэвэни бодигэ суй ятур, та на зытур
зыди, жё Халимадини. Шуни хан нади йигэ гүнёр, чуанди
хуа сансар, дэди лю момор. Та жёнмур чучиниса,
жиншинлэли. Ятур йиха күтуэли.

- Ни күди зали, вэди мин. - Мама ба нур дэ вон
хуэни боди, - сый ба ни жалима?

- Сый ду мө жэ. Вэ жёнмур чү куклачини. Ни
виса ба вэ хан челэли?

- Вэ мө хан ни, вэди жу, вэ шён жё ни фидо
гэжынди вэршонни. Сый ги ни ги кукладиниса?

- Ни ги вэ мэхади нэгэ фу литуди жүжю.

- Мама йиха сёлёнчелэли. Жёшон лю суйди нэ
йитян, мама ги та мелигэ хуа фу. Фу литу са хуар ду
юни. Гагаринди йинтү е юни, хан бодигэ суй ятур. Зу
ба жыгэ Халима жидо шиннили. Мама дэ го нурди фэди:

- Он, нэсы космонавт, вэди мин. Нэсы замуди йиншун.

- Вэ лян Мамар зэ хуэжян литу чили. Зоя
Ивановна е зэни. Нэгэ жүжю жёнмур ги вэ ги куклани,
ни ба вэ хан шинлэли, - Халима ладигэ күшыр фэди.

- Он, вэди гуатар, ни зүлигэ фимынма? - мама вынди.

- Бусы фимын, жынгэ. Вэсы хуа хүтёр, Мамарсы
бый хүтёр.

- Он, зусыди, зусы жынгэ. Ни фи жё. Мер ганзо
челэ, заму йуан зу нэтар, чү гүнёрзу. Жыхур ни фи.

Чинжин ваму

Хэрсан дэ Хажерсы фонфор. Таму жиннян зэ
сыхошон няндини. Шёнжуонниди жыну ба жы лёнгэ
вава жэди жуонжяхан. Тамуди дада зэ колхоз донди
бригада линцу, жяхүни та е ю лянмян, жунжын ба та е
гэня. Няннян тади бригада ба план ванчын мандини. Зэ
ванчын планди сышон е ю тади лёнгэ вава вухади гүзыни.

Жы лёнгэ вава тэ чинжиндихын, са хуэшон ду
цанжядини. Ба цуэтонниди хуар тязы дон зыжиди таму
лёнгэрни вулодини. Йихуэй Хэрсан зэ мө цэзырди пузыни

мәли йи бобор хуар зыр, нахуэйлэ жё мама канли, мама фәди.

- Эё, вәди ва, жысы дин ходи хуар зыр, жысы санхү хуар. Шянбу жунма.

- Ама, вәму ба га жундо цуәтонди мын ләнханиди хуар тянзыни, хобухо?

- За бухоса, вәди ва, нэ зусы дин ходи вәр. Жын йи чүлэ зу ба кәди хундиюрди хуар кан-жяни. Куә надичи жуншончи, мама - ги эрзы фәди.

Зу чо жыму вәму ба санхү хуар надичи жундо цуәтонди мын ләнханиди хуа тянзынили. Доли ба-жо йуәни жыгә хуар кәди шызә хокан. Жейуанму вон цуәтонни жинкәли ба хуар канжян фанчон куа таму ләнгәрдини.

Жысыма, чютян е доли. Колхоз жын шу мянхуадини. Шёнжуонниди суй-дади жын ду ги жыгә жычян жуонжя цошиндини. Ги хонзыди бан чёншон, фушон ду динди лю шёнщёр. Ла мянхуади чичә да шёнжуонни вон гуә зукәли, жё фусозы гуахаләди мянхуа шёнжуонни гуәлүди йиче жын дан канжян яндин шышон зу лёдо шёнщёр литуни.

Хәрсан дә Хажер да цуәтонни жынни хуэйлэ, зу доли хонзыни ба дехәди мянхуа шыди вон шёнщёрни гәдини.

Сынён санли цуә вон хуэй зуди сыхур ба жы ләнгә вава канжян зу вынли:

- Эй, фонсыр, ниму зә жыйи тузы зүсадини, ба жёкуә зүлимә?

- Мәди, Салима Мухамедовна. Вәму хили зү жёкуәни. Хазыр зодини, вәму вон шёнщёрни шы чичәшон дәхаләди мянхуадини.

- Ниму шыдыйваннима, гуатар. Чичә бутынди зудини, зә бу фәли хонзы дуә чонма, - сынён зандо жы ләнгә вава гынчян вынли.

- Нәни вәму бучи, - Хажер дә вон шёнщёрни гә мянхуади фәди, - нәтар шын мәю фу йинви нэгә е мәю гуахаләди мянхуа.

- Вәму шён жё вә адади шан манни, - Хәрсан дә да кударни вончү чу мянхуади ги сынён фәди, - вәму бу жё хонзыни шын йигәдар мянхуа.

Зу чо жыму жы ләнгә вава лян дажын йиён ги сашон

ду цошиндини. Шехуанди йитян сынён кә доли вуци суй нюварди фермашонли. Зә жәр сынёнди нанжын зүхуәдини. Та доли жәр ба жы зымый ләнгәрни кә пынжяли.

- Ниму кә зә жәр зүсадиниса?

Ләнгә шуәсын ба сынён, канжян мә йисыди, йишыр мә чү, йигәр ба йигәр вонлиха тутур диха, занхали. Сынёнди нанжын да ню жуанни чүләди сыхур, ба вәму канжян гошинди, шёшон йинди лә, фәди:

- Охо, вәди бонбан кә ләли, куәлэ, суй нювар дын нимудини, ни жыбудома, - та ги шифур фәди, - жы ләнгә хоханзы ги вә бонди да мон. Таму дансы бу лә, нювар жёхуанди зушён ду шён тамуни.

Жәр сынён бу сүшинхали, та сыләнди жы ләнгә вава са хуәшон ду цанжядини, ба фу нянди е ходихын. Жы цә бусы шёнжуонниди жыншыди жуонжяханма.

Жынли цуәли

Линдонзы жынни йишён, шуәсынму, зулян янжир йиён, жили-залади, йигә гынди йигә да жёнгонни зу пошон чүчили.

Тухо литу нянди Мусар лян Хавар да мынни вончү дә поди, ба Можер дә Суәфурди мөгэзы жуйли йиба. Ләнгә ятур ханли йишын, күтуәли. Дажә цуәтонди нужын ба күди ятур линдо сынён гынчянли, ба Мусар дә Хавар е жё жинләли. Фахунди ләнгә пын-ю йижин мып, ба Можер дә Суәфур күди канжян тутур донвар диха, диндир занхали.

- Ын, ниму фә, - сынён вынди, - таму күди зали?

- Вәму цуәли, Сәмә нённён, - Мусар дә ба тушон тонхаләди хан цали фәди.

- Хавар жинган желигә зуй:

- Цун жер вонху вәму зә бу ду Можер дә Суәфурли.

Мә гуә сан тяпни, Хавар ба данлиндяи жёнгонниди йигә ятурди мөгэзы жуачүли. Зу жыгә сыхур. Мусар жинган ба ләнгә чон мөгэзы жодо шушон, зулян ё чәди йиён, ханди:

- Но, но-но, вон вә зу! - Хавар на ләнгә шу ба ятур сонди жё вон чян зуня. Ятур ләнгә шу боди ту, лянсон дә дебанди, цытуанди бу зу. Зу жыгә кунзыни

сынён да вэту жинлэли, доли таму гынчянли.

- Мусар, Хавар, ниму зү салини?

- Вә...вә... вәмума! - Мусар жеже-кәкәди фәли, жинган ба мөгэзы ләкә, зандуанли. Хавар нянжон-шыдоди, дуйчү күди ятур йивон кә дуйчү сынён йивон жанжан-кәкәди желигә зуй:

- Зә бу дули, Сәмә нёнён.

- Вә зә бу шинфу нимули, чер ниму жылии цуә фәди, зә бу жә ятурли, жергә кә чунфули.

- Жы ю бусы Можер дә Суәфурчи, тамусы данлинди ятурму.

Васы хо шүэсын

Люсуй ман жешон чисуйди Сәжер хуэвани боди йитатар шин фу, готу гәди куажән жонзы, жонзы готу гәди йибазы хуар, да шүәтонни чүлә, гошинди вонхуэй подини. Доли зыжиди гәмын гынчяндыйли, ба дуймырди пын-ю Эдир канжян, ги та дә хәди фәсы:

- Ни кан, Эдир. Ги вә ба фу кәжә гигили. Жысыма, ни кан дуәму шин. Фу шянбу хуама, - готу са ду тадини. Ни кан, - та дә зьди. - Жысы йигә дин хуади фу, сынён ги вә дуанхали, жә вә жыхур нянни. Зү, заму ләнгәр канзу!

- Зү заму зуәдо гәмыншонди бандыншон канзу! - Эдир ба фу на ләнгә шушыр нашон, гәдо конзышон, ги пын-ю фәли, жәнмур зуниса, Сәжер фәди:

- Эй, Эдир! Заму зу вәму жяни, зуәдо банчуоншон канзуса!

Дә фәди ләнгәр жигә жонзы кәжә тәдо пындихади банчуон гынчян, ба хуар ду мә гүдый вон пирни пә, ба ги та дуанхали хуа фу дакә, ту дуй ту фанди кантуәли. Сәжер ба мый йигә хуар диха шехади зы бу дабанзыци няндини. Ләнгәр жын няндиниса, нәнә да фонни чүлә, ба ләнгә вава ту дуй ту дыйдо гүнунди фәсади тинжян, дуйчү пындиха вонлиха. Ханли йи шын:

- Сәжер! Ни ма хуэйләлима?

- Мәди анә.

- Наму, нәсы наниди хуарса?

- Жысы ги вә дуанхали, анә. Хан дуанли фули. Ни кан, анә, дуәму жун, - дә фәди, ятур ба йибазы хуар, дә дуанхали жун фу вудо доли таму гынчянди лопәрди шунили. Нәнә ба фу нашон дә канди, ба банчуоншон гәди жигә фу зылихар кә вынди:

- Наму нәсы наниди фуса?

- Он, жыгәма, жысы ги вә линхали, вә шошви тухоли, ба нолевой нянванли. Ни кан анә, жысы шызыкуә, жысы суанфа фу, ду дуәму жун. Ни цә жысы са? Анә? - Та ба нәнә вынди.

- Вә да нани жыдониса. Налә, жә вә кан. Он, жысыгә зыдандарму, готу за дади вугә жыгуанса?

- Эй, анә, ни са ду бу жыдо! Жысы жергә ги вә шонхали куажән жонзы. Ни бу нянма, готу шеди вәди шинмин дә минзы. Сынён хан фәди, чюйи вә нян тухочини, фәсы васы дин ходи шүэсын...

- Дуйли, жә жынжя куа ничи, гәржын бунын, куа гәржын. Зә да жыму бә фәли-он, вәди мин. Бухокан.

- Жынгә нәнә, Сәжерсы вәму класс литуди дин ходи шүэсын. Сынён фанчон жә та ги вәму нян шәфәдини. Данлинди вәму нянбулә, - шыли хошо гунфу мә фә йи жу хуади Эдир жешон фәлишер хушан Сәжерди хуа, фәли, та ба куажән жонзы дә зьди. - Ги та хан цонши жыгәли, - зә ги йигә вәму ду мә шон.

- Ни шәнда нянбуләма? - Лопәр ба Эдир вонлихар, вынди.

- Вә гуон хуэй нян: мама, шүэсын дә мәмә. Сәжерсы дин ходи, тасы ту йигә, васы ди эргә, - Эдир дә ги хуэйдали, ба тушон тонхаләди хан цалихар, нянжир пугыр, пугырди, дуйчү лопәр вонхали.

- Мәсы, жы цәсы нолевойму, жысы нянкә, тухоли, ни ба Сәжер бу ләгуәма? Ни жыхур хохор шүәди нян фу, - лопәр дә вон пирни пә хуарди ги Эдир фәли.

Сәжер жиху-мапади жешон:

- Ба вә та нянбушон, вә йижур на вугә нянни. Жысы ба фу нянван, вә дон дәфуни, ги вава кан бинни. Нина Эдир, ни дон саңи?

- Вә зә фермашон, лян вә ама йинён жи нәзыни. Нәтар

ю суй новарни, щян бу щингырма. Ни хан мө жянни.
- Эй, Эдир, жинэзы бу хо, ни е дон йигэ дэфу будуйма? - Сэжер щидо Эдирди ляншон вынли.

- Вө бу дон дэфу, дэфу бу хо ги вава за жыни...
- Анэ, дэфу шенда бу хома? - Сэжер кэжя лалигэ кўшыр ба нэнэ вынди:

- Ду хо, вэди мин. Са хуэ дусы ёжинди. Нэзы е ё жини, дэфу е ё донни. Ниму лёнгэр ду фэди дуйдурди, дусы хо вава. Щян ё нян фуни, ба фу нянхали цэ ё зү жыще хуэни. Фу нянбухали, зу лян вө йиён, чынха зыньяр хазыни, са ду нянбуэ.

- Зэ ю жи тян цуэ быйшониса, анэ? - Сэжер ба нэнэди хуаба дадуан, вынди.

- Ни кэ вынха быйшо зусаниса?

- Сынён фэди цуэ быйшоди сыхур вэму нян фучини.

- Он, хан зодини, вэди мин. Нянфуди сыхур доли, ба ни хан нян янфанни, - нэнэ дэ фэди ба хуар пёшон дуаншон жинчили. Сэжер ба шушыр пыйлихар фэди:

- Вө бу янфан, вө нэ нян фу, вө йижур на вугэ жягуан нянни, дон хо цуэсынни.

Лицин

Можер да вава йуанзыни хуэйлэ, ги мама фэди:

- Ама, Наташа фэди щин няншон Дун Лое ги таму дуан йигэ суй вавани. Жё ги та дон шундини. Наму ги заму налэ бу налэса?

- Налэни, вэди мин, яндин налэни - мама дэ ги нур туэ йишонди, хуэйдали.

Щин нян нэ йитян Можер дынзали. Хубар, Дун Лоеди палир до мыншонди сыхур, Можер гошинди ба га шушыр пыйлиха, ба чи ду бичули, нянжир биха, дынли Дун Лоели. Дун Лое ханшон жинлэли:

- Машый Можер зэ жэр жудинима? Вө ги та налэ лицинли.

Дэ фэди ги Можер ба йигэ да хуа хэзы вудо шуниш. Можер ба хэзы нашон, жанжан-көкэди долигэ ще, йитонзы

нодо лижянзыни цанкэ канниса, цэсы йигэ да хуа гүнёр. Модундурди лёнгэ нянжир дуйчү та вондини. Ятур ба гүнёр канжян, ба сансарди лунлур лашонлэ, ба лян вучү күтуэли. Мама тинди нур күдини, погуэлэ вынди:

- Ни күди зали, вэди мин? Ни кан, дуэму щингынди вава, ни ба та жёчын Наташа-он?

- Вө бу ё бу хуэй фэ хуади вава. Вө шён ё хуэй фэхуадини.

Щин йишон

Бу суйди Мадар чуанкэ йишонли зу вын мамани:

- Ама, жы кэсы гэгэдима?

- Зусыди, вэди мин. Ни кан, жыгэ можяжяр шинцирди. Ни жысы жон дали, вө ги ни мэ щин йишонни.

Нэ йитян мама ба та линшон чы щичили. Ба шинцифур канжян нэди, Мадар гуйдо гынчян кандини, мама жё та зуни, да коншон лахалэ, Мадар кэ зандо кон-янзы гынчян, ба лёнгэ га шушыр жудо хабаршон кэ вондини. Шучинди лопэр, ба Мадар да тушон мәлихар, фэди:

- Мер жё ни ама ги ни е чушон жыму жундигэ щифур-он?

Мама дэ шёди жешон:

- Эй, та хан зэ нанини. Жяни хан ю гэгэни, щян ги гэгэ ё чуни.

- Хуэйлэ, до жяни, Мадар дуди лёнлёрди ба мама вынди:

- Ама, мер гэгэ ба щифур чушон, жысы жюдёли, е ги вэнима?

Чэбулэ хуон

Щёнжуонниди цуэтонни ги фу нянди ходи вэму нянжян Щин няншон жё Дун Лое дуан лициндини. Тинжян Дун Лое зуэди палир цонлонлонди лэдини, мама ги эрзы фэди:

- Хэрки, ни чүчи, ба лицин жешонли ги Дун Лос койигэ ще, бэ вондэли, ни зу фэ, жяни мэ жын.

- Ни зэ жяниниму, вө за фэ ни мэ зэди хуани.

- Ни ада мэ зэму, вө замужя жё кини.

Харки мæ фарди чўчи, ба лишин жешон, жеже-
кәкәди фәлигә:

- Дуәщәли. Вә, вә ама фәди та мæ зә жәни.

Йикуонзы шүәхуар

- Ганзо йизор Лабир да зыжиди фонни чўлэ, доли хуәфонни, ба чыди зўфу, ба жуэзы фоншон, кә да вәму фикжәди фонни, жинчили.

- Хәрки, Исмар, Шәфур куә че, чыди е холи. Чыли, ниму ду гә ган гәди сычинчи.

Ба вәму ханги, та йуан доли хуәфоннили. Гуәли будади гунфу ләнгә да эрзы ба лян шили, йижын налингә шужин дә ца лянди, жинли хуәфоннили. Мама ба ләнгә да эрзы вонлихар вынди:

- Ниму за ба Шәфур мæ ханчеләса?

Исмар ба мама вонлихар вынди:

- Щәнда мæ челәма, ама? Бир тунтунзы кундиниму.

- Ни фәди са, мæ зә, да нани зудәлиса? - Мама шыли жи, ги эрзы дә до цади вынли, мæ дын хуәйда, подо вәмуши фоннили. Канди Шәфур мæ зә, шонли кон ба бивә дели, әржәнин доли хуәфонни ба вәму шывынди:

- Ва да нани зудәли, ниму захуәй жыбудоса?

- Данпа гыншон вә да зули, - да эрзы минли йи ку ца, ги мама хуәйдади.

- Хәй, мæ гыншон ни да чи, вә жыдони, - Лабир пәфанди фәдиниса, вәту йигә әрвазы хандини. Щә эрзы йитонзы почўчи канниса, цәсы Шәфурди ляншу Шәбар зо таләли. Жәр Хәрки ба та вынди:

- Ни щәнда ба Шәфур мәжянма?

- Та щәнда мæ зә жәнима? Вәму зуәргә фәхади жәргә зу санни жю хуарчини. Вә хан таләли. Данпа Шәфур зудәли, вә зочини. Хозәди.

Ба хуа хан мæ фәванни, Шәфурди ляншу кәжя фишон да әрмынзыни чўли. Хәрки жинлэ, ги мама ба Шәфур зули наниди зу фәгили. Мама шинни гуәбучеди, зуәдо кон-янзышон ги ләнгә эрзы фәди:

- Нежонди, ганзо е мæ чы, е мæ нашонщер чыли...

- Әй, ама, ни бә цули. Данлинди вәму надиниму, зу нын ба та вәхама, - нә фәхуади Хәрки кә ба зүй жешон фәли. Мама ба әрзыди куан шинди хуа тинжян, шинни шүәви нанвынлихар.

Шәфур ту йитян зу лян зыжиди жи ляншу Сўмар дә Шәбар шонләнхадисы жәргә ганзо йизор, зә тандони зоди жю шүәхуарчини. Сўмар дә Шәфур доли йинян канбутуди салуә тандониди сыхур, жәту цә мохуахуардилә. Ләнгәрни лян тә дә поди мәжүәчи доли вудан гәда гынчан, канниса, мәю шүәхуар, таму кә жәшончи, доли әнвәпәнили. Нәтар хошо шүәхуар цә ню зуйзурдини. Таму ба шүәхуар канжян гошинди, йигәр ба йигәр дәчў тәли жигә жонзы, ханди:

- Зожуәли. Зожуәли! Сўмар, ни кан дуәшо шүәхуар, дуәму жун! - Дә ханди Шәфур ба йишон туәдә, кә зә лян вын йиәнди люцошон гунди, йигәр ба йигәр банди, фәди сыхур, Шәбар е доләли. Сангә ляншу йичыр фәдо жәту нәму голи, цә ба хуар жюди вон куонкуорни гәтуәли. Йижын жюли йи куонкуор хуар, тишон вон хуәй зугуәли. Сангәрни жинту доли щәнжуонни кәжя шонвули, чы әшыди сыхур е доли. Шәфурди дада да хуәшон хуәйлә, дуандуанди доли жуанни, ги әнгозы тянлищер цо, тили йи гонзы фи, ба әнгор йинли, ба жуан мын гуанчў, жиши хуәфон дә шон конди, вынди:

- Шәфур забужянса? Ги суй әнгозы е мæ ги цо, фи е мæ до?

- Вә хандонсы ганзо лян ни зудәли. Вәму чы зофанди сыхур, Шәбар зо таләли, фәсы таму зу санни лончини...

- Лян сынәнма? - Муса дә хә цади, вынли:

- Сый жыдониса, вә мæ жән Шәфурму. Ни кан, шонвули хан бужян, лян йидяр чыди ду мæ на, - мама дә фәди, шинни гуәбучеди, да чуонзышон дә вон вәтуди ги жуәзышон фонли йи дезы дуярцә, ба лун жекә, вон дезыни жән шыли йигә жуанжуарди сыхур, нанжын ба әрмынзыди щәншын тинжян, ту нингуәчи вонлихар фәди:

- Нәсыма, Шәфур ләли. Ни кан, жюли дуәшо шүәхуар!

Дада фәхуади нәгә курни, хуәфонди мын кәжя кәли. Жә жәту сәди, жә танниди чун фынфыр чуйди Шәфурди

лян хуннугурди. Та гоцинди, доли вон жуэзышон гә мэмә дезыди мама гынчян, на чинжә шын фәди:

ю суй
буду
күй
жип
дус
жы
зы
нә

- Вәди дин шинәди ама! Жерсы ниди сынжыр, гунши ни, ама, - дә ги мама ба йи куонзы хуар вон шуни гиди, кә жешон. - Ама, вә ги ни панвон тян дади йунчи дә дин ходи гончән. Жә ниди йиче воншән чын.

Мама шыщәлихар, дуйчү нанжын вонлихар, дә же хуарди ба лоэрзы лучү дә шинтынди фәди:

- Дуәшели, вәди мин. Вә ба зыжиди сынжыр ду вондәли. Вәди миндандар жидини. Вәди йунчи зусы ниму вугәрни. Вәди воншән зусы жә ниму бә хә бинли, жонда чынха хо жын, хохор нянфу...

- Ама, вә жисы жонда: зын хошо чян, ги ни мә дин ходи личинни, - Шәфур дә шон конди ги мама фәли.

Мама ги эрзы ба куэзы фоншон, ба жатынтырди жуанжуар дә вон та гынчян гәди фәди:

- Дуәшели, вәди зывон. Жы йи куонзы шүәхуар би са ду гуйжун.

Ванжан зобудый мэмә

б
д

Вухуон луйүә. Йуанзыни жәди зулян жынгуә йиән, на шыго гуанхади йуанзыни ду гон яндини. Жын шонву (йинжән лопәр), ба Рахмәди нәнә ду чо жыму жәдини. Дуәди жын жыбудо тади жинмир, ба пиндиха сади, соли, кә тили лән гонзы фи гәдо бандыншон, ги пиндихади банконшон фади ләнгә суй суннур зафуди:

- Рахмә, ни ма дансы хуэйлә, ни ги та фәги, биншәнни ю вә зуәхади суаннэзы дә цохади цәни, жә та чычи. Жә вә зә фонни хуанди фийихар. Ниму бә цо вәли, чечәр фа, дуйма?

- Дуй, анә, вәму чечәр фани, гуонсы вәму мәцин фа гүнәрли. Вәму шән тә жяжяр фани.

- Тәчи, гуонсы жәту пәрни бә чили, пын диха фа.

Ба жыщер хуа фәли, лопәр жинчи хуанди фихали. Жән долигәдун жә ләнгә ятурди вацоцоди шынчи ба та цо шинләли. Та манмар челә, да коншон халә, ба мын кәкә чүчи канниса, ятур зә шыго гуанхади донйуанзыни, хифи-

ханлюди тәди фадини. Лопәр дә вон пиндиха зуди вынди:

- Эй, Рахмә, ни ма хан мә ләма?

Фа хунлиди ятурму ба да фонни чүләди нәнә ду мә канжян, тә жяжяр фадини. Гуонсы жяжярди вифыншон ба мә чы ванди бонгәзы жын мэмә на жүә тиди фадини. Лопәр ба нанбаншон жскәди мэмә пын канжян, зу ба ләнгә суннур гүнунши:

- Ни кан жы ләнгә харванни, ба мэмә чуди чыли, ба шужин мә шандо пын готу, ни кан жә цонйин за хуэйдини, - дә шан мәмәди та кә ханди. - Рахмә, ни жәрлә!

Ятур ба нәнәди шын тинжян, ба тутур шингуәчи, вынди:

- Зуаниса, анә, вәму фадиниму!

- Нәтар жәди, пиндиха фалә. Ни кан нимуди тушон хан. Ни виса ба мэмә чули ба шужин мә шаншон. Цә заму чылиму, нимуди дүзы шәнда кә вәлима?

- Анә, вәму мә чы мэмә.

- Наму чүха мэмә зүли сали?

- Вәму вили гуварли. Та мә чышон, цә чыли бонгәр, - суй Халима жеже-кәкәди фәли.

- Әә, ба гувазы чьди шынхади мэмә ниму кә чышонлима?

- Мәди, анә, вәмуди жяжяр ландәли, ба бонгәзы жын мэмә вәму донли жяжярли, - Халима ги нәнә тутур пянха кә хуэйдади.

Рахмә жүәмуди зушән ю цуәди йимяр, чечәр занди тин мыймый дә нәнә фәди хуадини.

Ба жыщер хуа тинжян лопәрди туфа гын ду дуан захали. Та шыдо Рахмә гынчян, да шуни ба мэмә дәшон, пелигә лю тә, ба ләнгәрни йижын суәгили йи тәзы. Зыжи зуәдо коншон чиди зыгәмуди күйни. Ләнгә ятур йунзун мә нәгуә нәнәди дади йимяр, нянлуй дәшон шыдо нәнә гынчян дашын күтуәли. Лопәр канди вәму күйдини, ба ләнгә ятур дә годи фәсы:

- Рахмә, ни жиньян жәшон лосуйли. Ни шәнда бужьцома, ба мэмә жүәдиха табудый. Мәмәсы замуди дин гуйжунди нермәти. Дан мәю жы йикуәр мэмә ба ниму дә вә дазо ду вәсыли. Нимуди дүзы вәли, за бу чы нини, за чы мәмәдини. Ниму жыха би мэмә гуйжунди зә мәю сыса.

- Анә, вәму зә бу зота мәмәли, - Рахмә щилюди

күдини. Халима канди жеже күдини, зыжи ба ту сыйдо нэнэди хуэвани, е күтуэли.

Нэнэ канди таму лёнгэр күдини, кө жешон фэсы:

- Нэхур, ви йикуэр мэмә жё ю чянхан ба вәди мама дасыли.

Ба жыгә хуа тинжян, лёнгэр ба нянлуй цалё, зуәдо нэнэди бонгәрни, чипупурди фэсы. “Зу ви йикуэр мэмәма?”.

- Зусыди, - нэнэ, фәди, - нехур вәму чыли ганзо мө хушон. Нанжынму ду зобуха хуә, зу бә фә нүжынмули. Вә да вучонли вә цә вусуй, ни жюе сансуйлэ. Нежонди вәму чын йитянжя нә вәдүзыдини. Ни жюе бу дун сади йимяр, йинавар вын вә ма ё мэмәдини. Жяни лян йигә мян зазар ду мөюди. Ба фонзыниди дунши ду ги дижү Нуржя начи, хуанди чыли мянли. Ба вәму нянкәр вәсыдыйли.

Йибян канбинди йигә лопәр лә, ги вә ма фәди:

- Жихар, вә тинди дижү йун йигә дазади жынни. Ни бучима? - Та ба вә ма вынди. Вә ма зу да нәйтян дашон ги чыжынзый пон Нуржя доли манли. Йитян та ги дижүжя жынжынди щили йишон. Хушон ги та гили йиванванзы мян. Та гошинди нахуэйлэли. Хуэйлэ, жинган ги вәму банлищер бантон. Вәму хә бантонди сыхур та күдини. Зу чо жыму та ги нәжязы зүхуәдини. Зүди жызы дуәма, шома вә е жибудый. Йихуэй хидёли вә ма хан мө лә. Вә хәпади, чечёр күдини. Вәму лёнгәр зә кон гәлозыни жюлигә гәдар, дын вә мадини. Дынди, дынди вә е фижуәли. Нянжин зынкә канниса кәжя да лёнли, вә ма хан мө хуэйлэ. Вә ба ни жюе линшон зо вә мачили. Доли пон Нуржя вә мө ган жинчи, бадо тамуди чәнтушон канниса, пон Нуржяди йуанзыни жын ду зан мандини. Йигә жын ба вәму канжян зыди фэсы: “Нәма, чәншон бади, нәзусы жыгә шифузыди вәму. Эй, нежонсылли, чынха чуан етимули. Ви йикуэр мэмә дили минли”. Вә хан бу дун сысади зә чән гынни занди күдини. Вә сылэнди хазыр вә ма ба вәму канжян зу ләни. Кәсы вә ма зун мө лә.

Жәр ги вәму фанчон сун нэзыди нәгә хырхыз нәннән лян кү дә жонди хутуәли:

- Ниму кан нәгә ханшин дәбудә. Ви йикуэр мэмә ба жыгә вуне, гуафу нүжын дасыли, ниму кан задини!

Ба та жонди тинжян, дижүди пәе, няндила зыту дуйчү та дуәди фэсы:

- Эй, нисы сый? Мөю ниди щёнган, ни зә бә жон. Тасы вәмуди нү, вәму щён зү сани, зүни.

Зу нәгә шифур ба вәму линдо тамуди жяни, жинюди жё вәму чыли, зыху манмар фәди:

- Ни ма мөюли. Ниму жыхур чынха чуан етимули. Ба ниди мама жё нәгә пон жү ви йикуэр мэмә дасыли. Жыхур ниму ги вә дон вава. Бә хуэйчили, зә жәр жү. Вә ги ниму хан мө щин йишонни...

Вә гуон күдини. Ни жюе чыли ба тутур жындо вәди туйшон зу фижуәли. Жәр хырхыз шифурди нанжын е хуэйлэли. Та ба чә щедё, шуди дыйдо надищер са жинлэли, ги пәе фәди:

- Ни кан задини, ви куэр мэмә ба жын дасыли.

- Дыйви фәди саса. Ви йигә жын мэмә, фэсы Жихар ги нәжязы бонди жын мэмәдини, да жынбазыни ба мэмә чүчүлэ, канди сысый ду мәди, жинган ги хуэвани чуэлигә жын мэмә. Зу жыгә кунзыни жё пон жүди щенинзы эрзы канжянли. Тинхуа нәгә щянянзы ба жыгә гуафу е чиязали. Та подичи ги дада гогили, нәгә пон жү, ба мэмә дөха, дусы щёсы, йигә зуйба зу дадоли. Жихар дедо, жё щенянзы кә тигили жи жүә. Фәди шынхуанли йишын, зә мө дунтан...

Фәдо жәр лопар чон чүли йикуе чи, на датуди гуәгуэр ба нянжин жанлихар, ги сун нүр фәди:

- Чи ба йуанзыниди мэмә зазар ду шышон виги живарчи. Цун жер вонху ниму бу жун ён йигә мэмәзар, бу жун зота йигә мэмә гәдар, жыдоли мө? - Нэнэ зафуди.

- Вәму жихали, зә бу зота мәмәли. Анэ, ни ба вәму фоншәли, - Рахмә ләди күшыр вын нәнэ ёди жё фоншә тамуни.

- Дуй, жер вә фоншә нимуни. Гуонсы ба вә фәхади ниму жиха. Мәмәсы дин шонди, дин гуйжунди. Ванжан зотабудый мэмә.

Лолорди гоцин

Дада зозор зу ба Дун Лое чинхали. Саншы йиди хили шыәр дян жуншон мыншонди линлир цонлонлорди

щёнли жиха, мама ба мын кэкэса Дун Лое халын-дотынди
жинлэли. Йи жин мын, та дашын вынлигә ха-хо, гунлигә
щи фәсы. - Вә жыдони. Жәр жүдигә хо ятурдини. Жир,
щин няншонсы тади сынжыр. Ятурди минзы жәди Лодор,
вә хан жыдо та тә гуэфондихын, хан тин нёнлозыди
хуани. Йинви нәгә вәму ги та щин няншон гунци, ба
лищин е налэли.

- Жир Лолор дабанди шызә хокан. Линжүди ятур
ба та ду мә жындый. Та чуанди мама на бый мо жыхади
щин сансар, бонди лёнгә да зажуәр. Гощинди лян чинди
ләди жигә суй ятур зә сунфу жуви бу тынди, жуанди лян
тә дә чон "Елочка" чүрдини. Ба Дун Лое канжян ву
суйди Лолор чечизали. Жыгә жекурни Дун Лос да йигә
хуа кудэзыни начүлэлигә модундурди бый жүнвар дә йи
кудәр лищин дуанги та, зыху ги тади пын-юму ба лищин
е дуанги, щин няншон гунлигә ши, ба ятур вынди: -
Лолор ни жи суйли?

Ятур дуйчү дада вонлихар ба хуэни боди лищин
луди жинжирди буфә сыса, гуон дуйчү дада вондини.

- Куэ ги ае фә, жерсы са жызы, виса замужя ләли
жымуше суй кижын?

Фанчон нә фә хуа, зуй бушыщян нә нян сывын, нә
чон чүзыди ятур, ту йибян зә таму жяни жян Дун Лоеди
йимяр, фәбучүлэ хуали. Дада ги та жонлигә данзы, ятурди
щин йиха куанли. Та жинган фәди:

- Жерсы саншыйи, жыйитянсы вәди сынжыр, вә
кәжя ву суйли. Зә гуә йинян вә нянфучини. Жер ләди
вамү дусы вәди хо пын-ю. Вәму хан хуэй нян сывынни,
е хуэй чон чүзыни...

- Дансы нәгәли ниму ги вә чонгә чүзы будуйма? -
Дун Лое дә фәди зуәдо сунфуфур гынчянди йигә суй
бандыншон, дынхали.

Лолор подичи ба тон кудәр гәдо жуэзышон, ба на
хуа бинзар зүхади момор дэшон, ба шунвар боди
жинжирди чонгуәли:

Жә лан тян фанчон юди,

Жә тәен фанчон жоди,

Жә ама фанчон зәди,

Жә вә фанчон гощинди.

Ба чүзы чонван ятур ги Дун Лое чончор сылигә ли.
Дун Лое лян жяниди йиче жын пыйли шули, куали
Лолорли. Жәр ятур фәди:

- Ае, дуәше ници лищин дә шунварли. Миннянди щин
няншон чин ни ги вә налэ хуэй фә хуади шунвар. Дуйма?

- Ни боди шунвар зусы фә хуади. Ни ба та ёнбар
чо ха шүэви фонйиха, та зу ги ни фә хуани.

Лолор ба шунвар ёнбар чоха манмар фонлихар,
шунвар донвар ханли йишын "мама"?

Дун Лое жыни зудё, пын-юму ба Лолор вичү канли
шунварли, мә тынди жә жүнвар ханли мамали. Лолор лян
бый хүтер йиён, зә сунфуфурди жуви поди, тәди, гощинли.

Чунтян

Зә сан хошон нянди Можер жиннян зо чунтян кә
гыншон йичүн эрвазы зә ман бәцә лёншон поди зыйли
шүәхуарли. Можер суйди сыхур, тади ее Сымазы лохан
на куан позы ба та чуәдо хуэни манмар зу да бәцә лёншон
зули. Доли го лёншон, ба позы туәдә, пудо диха ба суннүр
гәдо готу жә зуәха, зыжи зоди зый йибазы шүәхуар дә
ги та гиди фәди:

- Жысыма, вәди мин, жы зусы чунтян! Ни жон
дали, вә дансы зубудунли, ни нәхур зә ги ае дуан хуар, -
он? - Дә фәди та манмар ги ятурди лёнгә заза мөгәршон ба
шүәхуар зу ца манли. Можер гощинди, ба лёнгә лян
мянжижир йиёнди пондундурди шушыр пыйди ги ее фәди:

- Ае, ни кан, вә дуә жүн-он? Вә лян щиншифур
йиён-он-ае?

- Ын, зусыди, вәди гуатар, ни за шён щиншифур, -
лохан щинни наншуди, ба жыщер хуа фәли, ба ту
дянлиха, нин зынди, ги суннүр пыйлигә щёляр.

Можер гощинди, жыйижыр ба зыжиди биц ду
вондәли, зушён челә пони, лян шүанфыр йиён зә лян
вын йиёнди цошон жуанни. Кәсы... Жысыма, Можер
жиннян жёшон сы суйли еба, хан бу хуэй зу. Ее зусы
тади туй йитян ба та бошон натар ду дочидини. Булүн

ба сый пынжян, та зу вынди натар ю хо дэфуни, жё дуэшо чян еба, ба суннур ё кан хони. Жё та лян данлинди ваму йиён, ё зунн, ё гошинни.

Сымазы лохан канжян чэчэршон зуади Можер шинни тэ пафандихын. Йихуэй зэ чыншонди йигэ да дэфу гынчян чи, ба ятур жё канли. Нэгэ ло дэфу фэди, вэё ба ятур кан хо, вон бинйуанни ё гани. Лохан мафар дайинхали, Можер сы суйшон, ба та зу гэдо бинйуаннили. Шянчян ятур нежонди кўзали: ту йилэ, фэбулэ вурус хуа, ди эрлэ, та тэ шён еедихын. Лян Можер зэ йигэ фонни фиди, канбинди ятурму ги та жёли вурус хуали, би та дашерди толи тали. Луйжун би та дади лосуйди Маша ги Можер бонли да монли. Можерди ее булэди нэйтян, Маша зу ба Можер быйдо вэту, жё ши ганжин чисыйни, лёнгэрни йидани дын еени. Ятур дынди, дынди ее дансы булэли, та зу кўтуэли. Маша на санзыди лунлур дэ ги Можер ца нянлуйди, годи:

- Мотя, ни бэ кўлиса! Мергэ ае яндии лэни. Данпа та жер ги ни зоди мэ хуа гэрэнчили, ни нэйихуэй ги ае мэ фэма, шён хуа хуарни мэю хуа гэрэн.

- Вэ бу ё хуа гэрэн, вэ ё аени, - ятур нянлуй дёшон, на санзыди лунлур ба лян вучў, кэ зу кўчили.

- Мотя, нэсыма, ни кан нэсы сый? Данпа ае лэли, - дэ фэди, та ба шу дадо бынлушон, занчелэ шишир канниса, ба лохан жындыйли. Маша гошинди ба нянжиншон хан дё нянлуй дудурди Можер быйшон вон ее гынчян потуэли.

Сымазы лохан ба йиншон та лэди йигэр быйди йигэрди лёнгэ ятур канжян, е да бу, да бу вончян зутуэли. Жынни йули мян, лёнгэ ятурди зуй бу жўди ги ее фэ гуэлиди лёнтян литу йухади сычиндини. Фэсы санаторияшон фали са дянйинли, таму хан чыли шиншуан сызы лян хуонгуали, дэфу Вера Петровна зуэргэ фэсы, зэ гуэ йинян Мотя лян вэ йиён зунн, лян дянйиншонди нэгэ "бый хўтер" ятур йиён, тёни.

Маша на да гошин ба жыщер хуа ги Можерди ее фэли.

- Вэ жыхур е хуэй чонли. Ае, ни тин, вэ ба вурусди "Ама, шинэди ама" чўзы е шўэхали. Маша жежэ тьянтян

ги вэ жёдини.

- Нэзу ходихын, вэди мин. Гуонсы ни шян бэ чонли, ни кан вэ налэ сали, - дэ фэди лохан да куонзыни начўлэли лёнгэ да хун гуэзы ги йижя гили йигэ. Зыху манмар ба йигэ зы тунтур цанкэ да литу начўлэли лён бабар жён кэниди шўэхуар, ги таму лёнгэр дэ дуанди та фэди:

- Ниму лёнгэр е лян жыгэ шўэхуар йиён жун, жысы ваму Сохўлў шёнжуонниди бэцэ лёншонди шўэхуар, Можер нэ жыгэ хуардихын. Вэ е нэ зо чунтянди жыгэ суй хуар. Хуар суй еба, кэсы тади йисы дадихын. Жысы чунтян.

- Ае, вэ е нэ жыгэ хуар, - Маша ба хуар жешон дэ вынди, фэди. - Гуонсы мэ жын ги вэ сун жыгэ жунмый хуар. Вэ мэю сысый: вэсы чуан-егиму. Е мэю ее, е мэю нэнэ, мэю нён-лозы...

- Мэсы, вэди ва, ни бэ пафанли. Жыхур вэ нянтян чунтян ги ниму лёнгэр ба жыгэ жунмый хуар налэни. Жыхур ни е бусы егиму, вэ зусы ниди ее, - лохан ба ятурди хуон туфа дэ луди, тынчонди фэли.

Йунзун мэ тингуэ нён-лозы тынчон хуади ятур, ба жыщер чинжэ хуа тинжян, ба лохан йибозы лучў дэ шинтынди фэди:

- Жынгэ, ни есы вэди ее! Вэ ба ни тэ нэдихын, вэ е лян Можер йиён шён нини, тьянтян дын нидини.

Лохан ба Маша лушон дэ тынчонди, фэди. - Жыхур ни годи бэ пафанли, вэди Мэян. Вэ жыхур ба ни зу чо жыму жёни, дуйма?..

- Вэ лян Мотя йидарни зунн-он, ае? - Машади гошин нянлуй лян па йиён вонха тондини. Лоханди шин е бэди, нянчян ду хуадэли, та лян хуа ду фэбучўлэли.

- Зунн, заму йидарни хуэйчини, ае ба заму лёнгэр нашон зунн. - Можер ти ее ги Маша ба хуэйда гидэли.

Лохан ба лёнгэ ятурди хуа тинжян шинни жишыба дозы жёни, та занлигэ жин фэди:

- Заму яндин йидарни хуэйчини, ниму йидарни жонни, фани, гошинни.

Зу да нэйтян дашон лёнгэ ятур йигэр бу ли йигэрли. Тьянтян ганзо лёнгэрни чыли, хэли, Маша быйди Можер зэ вэту лонли. Зыху Можерди бин вончян лэкэли,

та жеже жүди гуэзы е нын зули. Кэсы Маша лян ятурди хуэ гуэзы йиён зун бу ли та.

Сымазы ба суннур жүшон гуэзы нын зуди канжян гошинзали, та ги Совет гуйжэди йичон, ги дэфу Вера Петровнади хо шинчон, хо йи, шиндини доли щели. Зу чо жыму Можер зэ санаторияшон канли сан нянди бин. Сымазы лохан ба зыжиди суйфу ду вондэ лян щехуэзы йиён жынжышди поли сан нян. Ви вон дани жуа жыгэ етиму ятур та дэ бинтэзы лопэр зуэли да напли. Можер жёшон лён суй тади нён-лозы, зэчян колхозжя, жыш хуэ жынди сыхур, нянчинчирди йули зэчы вучонли. Зу чо жыму ятур чынха чуан етимули. Гуон шуди ее дэ нэнэ. Лохан дэ лопэр на да пэфан жуади, тейнли жыгэ ятурли. Гуонсы...

Жысыма, Можер жёшон сы суйли, хан бухуэй зу. Лоханди пэфаншон кө жяли пэфанли. Жё нагэ дэфу кан еба, ду фэди, ё гөни, бу га жыгэ ятур бу нын зу, туй ванварни ю бинни. Шянчян ло лёнкур ма дайин, линху жё Можерди чё зуйзур дэ чяпфан вынти ба ее дэ нэнэ вынчүли, таму гибушон хуэйдали. Йитян ятур зэ чачэршон зуэди, дэ гуэ гүнёрди ба ее вынди:

- Ае, виса вэ бухуэй зу? Вэ жысы лян Ашэр йиён зуниса? Ае, вэ щёнда йунзун бу зума, ае, ни фэса?

Жыщер хуа жё лохан пэфанзали, тади щини нинли жиха, та занлигэ жин, ба ятур гидо бинйуаннили. Зу зэ жыгэ бинйуанни та кө дыйлигэ суннур. Жысы вирус ятур Маша. Жыгэ ятур есы чуан етиму, Сымазы лохан е мәщин вын виса ятур чынха чуан етинмули. Та ги дэфу фэди:

- Вэ жыдонни, Маша хан би вэди Можер нежон. Йинви нэгэ, ниму дансы ги кухан, вэ ба ятур нашон зунни, жё дэ вэди Можер йидарни жончи. Таму лёпгэрни йигэр либудый йигэрли.

Йибян, ю хо шинчонди дэфу, Вера Петровна ба йичеди жыба шөлү бянийи гиги лоханли. Сымазы лохан гошинди, гүлигэ чичэ ба лёнгэ суннур лашон хуэйлэли. Лопэр ба вонжин пошон лэди лёнгэ ятур на да гошин жейинли. Зу чо жыму лёнгэ ятур гого-шиншинди жондини, нянфудини.

* * *

Жызу жи нянли. Сымазы лохан биндини. Зэ коншон фиди, нянжин биди, ба гуэлиди винан сычин кө сылёнчелэли. Нянжин зынкэ ба диха вонлихар, сый ду маюди, та манмар ханли лёншын:

- Мэян, Можер. Ниму ду зэ нанини!

Сый ду ма дайин, та кө ба нянжин бихали. Зу жыгэ жекурни Можер да мынни дэ вон жин поди, ба ту диди со йуанзыди Маша вынди:

- Ае хан фидинима, жеже? Ни кан вэ жоли дуэшо щуэхуар! Куэ зу, жеже, жё ае канзу!

- Чёчёрди! Шян бэ нажинчили, ё пёдо пирни, ги ае дуангини.

Маша да мыймыйди щуни ба щуэхуар жешон, нажинчи пёдо хуа пирни, ги ее нажинчили.

Лохан тинди мын щёнлихар, ба нянжин манмар зынкэ, ба коп-янзы гынчян занди лёнгэ щёмушиширди суннур канжян, дэ вонче чени вынди:

- Ниму зэ нани ду подиниса? Вэ цэгуни ханни, нимуди мяр ду маюди...

- Жысыма, ае, ни кан, вэму ги ни налэ сали! - Можер дэ фэди көжя шончи гуйдо коншонли.

Лохан манмар фанди челэ, вончян дэ види, вынди. - Жысы щуэхуарма? Көжя кэлима? Жиннян за кэди жыму зоса?

Сымазы ложэ дэ фэди, фоншу ба хуар жешон, дэ вын хуарди фасы:

- Жысы чунтян, ниму жуэлэлимэ? - Лёнгэ ятур гошинди дуйчү ее вондини. Жыйижыр Можер гошинди ба шушыр ду зуанчүли. Ее дэ вын хуарди кө фэди:

- Ниму кан, жыйижыр чунтян зущён ду доли замуди фоннили. Жысы ниму ги вэ дуангиди йикуэр чунтян, дуэше нимули, вэди бин жыхур яндин вончян лэни.

Васы хоханзы

Тянтян ганзо жыни йичы, лосуйди Амнэ дэ суй

шунди да хумынни чўчи зэ чиншо гуэфу диха лян шудо жәрди ятурму зу фачили. Жәр Амнэ жибыйшон быйди жёшон сан суйди Исмар да жяни чўлэли, га шунди шуни хан ладигә ши шыншыр, шыншырди тутуршон хан бонди йигә хандундурди га гувар. Гувар цэ шүәди зудини, вончян йизу дедоли, дедоли гувар зытулуди зу жёхуантуәли. Жыгә жекурни Амнэ эржәйин погуәлэ, ба гувар цучелэ, гувар дэ жёхуанди кә гыншон таму манмар ёё-бәбәди вончян кә зутуәли. Суй Исмар зэ жежеди жибыйшон пади, ба тутур нингуәлэ, дуйчў гувар вонди ги жеже фәди:

- Жеже, жё вә ба гувар е быйшонса, та нежондиму. Ни быди вә, вә быйди гувар...

- Дуйли, ба ни бә жянсыли. Ни халэ, ба та бошон. Вә мәщин бый ниму ләнгәрни.

- Жеже, ни ба вә фонхалэ, вә бый гуварни. Вә е жондалиму.

Зымый ләнгәр дэ фәди. Амнэ дунха ба шунди манмар фонхалэли. Исмар гынту-банзыди подичи, жыму-нәму ба жили-гүлүди гувар годи бобудо хуәни. Дуйчў та канди Амнэ ба гувар начелэ, гәдо шундини конзышон, зыжи ләнгә жонзы кәжя доли гуэфу диха фәди йицуанзы ятурму гынчянли. Ба шунди е мә гуанщян. Исмар на ләнгә пондундурди шушыр боди гувар, ёё-бәбәди вон жеже гынчян зудини. Гуварди ху жуажуар зэ тади кәщегэзышон дәдини, тутур зэ тади жязышон гәдини. Исмар зынсы-бахуәди зы вончян зудини, доли йигә суй чүчүр гынчян, вонгуә тәниса, йигә папу лян гувар дедо, ба гувар нядо тади шынзы диха, гувар дашын, дашын жёхуантуәли. Исмар е кўтуәли. Жәр лян ямурму фәди Амнэ йитонзы подичи, ба шунди дэ вонче цуди зуйни гўпунди:

- Эё, нежонсыли, ба вәди га шунди банли. Ба ниди натар бан тынли, ни ги вә фә, - Исмарди нянлуй на па туйни, та дэ кўди ги жеже ба ту зылиха.

- Ба ниди тутур банлима, налэ вә ги ни куэ цуә. - Дэ цуә туди Амнэ голоди фәсы, - гули, зэ бә кўли, анэ тинжян ма вәни.

Зу жыгә курни нәиә кәжя доли таму гынчянли, да

ятурди хуәни ба сунзы бошон, фәди:

- Налэ, вә кан вәди мин. Он, ба тутур бан тынлима. Гули, зэ бә кўли. Нисы солдатму, зу кўнима. - Фәли, нәнэ дунха ба сунзы гәдо туйшон дэ цуә туди, ба Амнэ манйуанди:

- Вә мә фәма, ба вә да шушыр линшон, ни за кә ба вава ләхалиса?

- Анэ, вә ба та мә лә, та ё бо зыжиди гуварди. Хан фәди, та гэжын зуни, та жон дали, - дэ фәди Амнэ шинни гуәбучеди ба шунди да тушон кә цуәлихар.

- Мәсы, - нәнэ дэ фашәди, ба сунзы цучелэ фәди. - "Вава бан да, хўлур дё да", ба са ду мә банхуә, чи гыншон жеже фачи. Ниму фа садиниса, за шули нәще ятузыса? - фәли лопәр жәнму ба гонзы тишон зуниса, кә ба суннур вынди:

- Ниму данпа ва хуар гындини?

- Мәди, анэ, вәму фа цуәтондини. Вәсы сынён.

- Дансы нәгә жё Исмар е ги ниму дон цуәсынчи.

Амнэ ба шунди бодо гуэфу диха, гәдо йигә ловашан езышон жё зуәхали. Зыжи ба санзыди лунлур лачелэ жәнмур ги шунди ца нянлуйни, Исмар кә фанчеләли.

- Ни кә вон нани чини? - Амнэ ба шунди дьыли йиба.

- Жеже, вәди гуварна? Гувар мәли. - зыжи кә лалигә кўшыр, гынтубанзыди зуди зотуә гуварли.

- Эё, гуварна? - Амнэ шыли йижин, йигә жонзы тәчелэ ханди. - Ятуму! Куэ зо гувар! - Фәди йиче ятурму ду челэ, луан поди зотуә гуварли. Амнэ ба йигә ловашан жекә канниса, гувар зэ диха вәдини. Та жинган ба гувар бодилэ, гиги шунди фәди:

- Жё ниди гувар вәха, ни диндир зуәдо та гынчян, Жысыма, жысы ниди фу, ни нян, жысы гуварди фу, жё та е нян...

- Та нянбулэ, та бусы жын, фәбулэ хуа. - Фәли, Исмар на йигә шушыр ба йижонзы зы нашон жуонвонди кәжя нянтуәли. На ди эргә шу нанди гувар. Ба зы фанфанзы нянли йижынзы, та ги Амнэ фәди:

- Жеже, вә ба гувар нахуэйчи дәха, жё та куәкуәди жонни.

Ятур ги шундини хуа е мә лю шын. Донди сынён дэ ятурму фа хунди йимяр, ту дуй ту нянли шызыкуәли. Зу жыгә кунзыни Исмар зынзын-бабади, ба гувар йуан

да шыншыршон лашон, кә да ху мынзыни жинчи доли
фихүлү жя гынчянли. Ба тутур тәди гогорди, ба жяшон
дәди хүлур вонди, ги гувар фәди:

- Вә хазыр ба ни е дөдо таму гынчянни, ни куэкуэди
жон-он? - дә фәди, ту диха ба бонгәрни куди туә түкуэди
музы канжян, зыжи башончи зандо готули. Ба гуваршон
бонди шыншырди йитузы бондо хүлурди ваншонли,
гувар хан зә диха вәдини. Дуйчү гувар вонди та ханди:

- Эй, Мадра, ни за хан мә дөхаса? Ни куә дөхаса.
Мергә зу жон дани. - Дә фәди Исмар паха, да музышон
халә, ба гувар вон музы готу сонди, зуйзур бу тынди
гүнунди. - Куә шончи дөха...

- Эй, Исмар ни зүсадини? - Шыдуә чичәди дада ба
суй эрзы зә хүлүжя диха дыйдо фәсади тинжян дә вынди,
доли эрзы гынчянли. Ба шыю шу на бубузы цалихар, ба
эрзы боди гәдо туйшон вынди:

- Ни зә жәр зүсадини? За мә гыншон жеже фачи?

- Ада, вә шән жә гувар жон дани. Та бу жон. Ба та
ә лян хүлур йиән дөхани...

- Эй, вәди гуатар, гувар лян ни йиән манмар жонни.

- Ада, ган шы шүә ә жә гувар жон дани. Гәгә ба та
тошон, зулян Манәжяди Тузик йиән ла палирни. Вә зә
готу зуәни.

- Он, ган шы шүә ниди гувар яндин жондани. Гуонсы
ни ба та бондо хүлү ваншон зү садиниса? - дада
бусүшинди ба эрзы кә вынли.

- Куэкуэди жонни. Анә фәди хүлур куэкуэди
жондини, хан фәди...

- Анә хаба да нәму мә фәба, Исмар? Ни мә тин дуйба.
“Хүлүр дә да, вава бан да”, анә данпа чо жыму фәли?

- Ын, ба вәди тутур банли, ни кан, - дә фәди Исмар
ба банлиди шәнчелә, бәшинди зыгәмуди күни.

- Масы, вәди мин, нисы вәди хоханзыму зу күнима!
Ни фә жә сый күни? - дада дә ги эрзы на шужир ца
нянлүйди вынди.

- Жә яту күчи, - дә фәди Исмар занлигә жин ба
халәди нянлуй на хандундурди шушыр цадәли.

Дада щиханди, щидо эрзыди ляншон кә вынди:

- Наму нисы сый?

- Васы хоханзы. Вә бу кү!

Сыләнлигә жянчә

Манә сыләнли йиванщи ги зыжи золигә фонзы.
Ганзон йизор та зу доли шүәтоннили. Жинли зыжиди
жәнтон ба пибо нөдо чинжуәшон, зыжи зуәха дынли вәмуни.
Ту йигә жинләди зусы нә фәхуали Можер. Та лян тә дә
поди доли Манә гынчян ба на бый бу бохади шу канжян
ба нянжир ду зын йуанли. Ба пын-ю вонгу, та вынди:

- Зуәргә хушон заму фәди сыхур ниди шу хан
ходиниму, жер за кә бочүлиса?

- Ни жыдо сани. Вә вон бинйуанни ги вә ложю сун
чыдичили да чичәршон дөхалә, ба шу банли, - Манә дә
ба шу вон фынни гәди фәли.

- Хын, ни кә чәхуондини, - Можер ба ту нингуәчи
чихынхынди фәди.

Таму жын фәди сыхур Харки жинләли, ба ляншуди
шу канжян, жонхали, манмар зуәдо бонгәрни вынди:

- Зали-а? Манә?..

- Зә бә вынли. Банлиму, зә зали! - Манә люди
лөлерди дә фәди, ба гәбыйшон бонди бый бубузы вон
жани дынлихар, ба ляншу ванли йинянжин, вынди:

- Ни ба жяниди хуә шешонлимәса?

- Шешонли, нина? - дә фәди Харки ба Манә на
нянгәлор салихар, зыжи йиха дунли, васа та ба шу бочүли.
Ту диди ше сади Можер жинган желигә зуй:

- Ни ба жяниди хуә кә мә зү. Ви ни вәму кә ба ту
йигә вифын жанбушонли...

- Шо же зуй! Ни зүдәлима, чөчөр зуәди. Ти вә бә
цули, вә жыдони зү сади.

- Манә дә фәди чихынхынди ба бохади шу жүдо
хабазьшонли. Жәр Харки ба ляншуди шу йиба банхаләли,
туди ба Можер вонлиха, ятур ту диди хан шөдини. Манә
жәнмур ба ляншу шян йибани, ба шу зачелә, ба бохади
бый бубузы канжян, манмар фонхачили.

Зу жыгә жекурни вamu халын-дотынди ду жинлэли. Манэ ба ляншу вонлихар шюшыфали, ту диха, чөчер зуэхали. Жөнтонниди линшу Лабир ба Манэди шу канжян, шыдо гынчян вынди:

- Ниди шу зали?

- Зали, зали. Банлиму, зэ зали! Ниму шифан-ди ду вын сани!

Лабир мө йисыди манмар доли зыжиди вөршон зуэхали. Сынён жинлэ, дэ вamu вындонли, ба Манэди шу вонлихар, вынди:

- Ын, виса ба шу бочүли?

- Банли.

- Жисы?

- Зуэргә хушон.

- Чи, зэ дэфу гынчян чи.

Шуэтонниди дэфу жергә мө зүхуэди, - Манэ занчелэ, гүнунди хуэйдали. - Вө вын ни ё кухуан зу бинйуанни чини.

Сынён да пибо литу дэ вончү чү бынбынзыди фәди:

- Куэ чи, вө ги кухуанни.

Манэ ба пибо тишон вончү зучяни Можер ба нянжир зүлигә фынфыр, шымир-лэщөди дуйчү Манэ вонлихар, ту кө занха щегуэли. Да жөнтонни чүчи, занчо дозыни Манэ чон чүли йи ку чи, да фуйуанзыни йитгонзы поли. Доли ди сангә жөкуэшон, Манэ манмар людилэ, зуэдо йундун чонниди бандыншон дынли ляншули. Санли шуә, Харки дэ Можер доли Манэ гынчянли. Харки мө фа йиян, зуэдо ляншуди бонгәрнили. Хуащязы Можер кочү малар фу занди, зуй бужү фәдини, лянгә эрвазы е мө лю шын тин тади хуа. Манэ ба ляншу вынди:

- Щели диктантлимэ?..

- Хын, вө зу жыдо ни сылигә жялчө, мәцин ще диктант...

- Мөю ниди щөган, вө мө вын ниди, - дэ фәди, Манэ йигә жонзы төчелэ дэ Можерди нөгә кунзыни шушонди бубузы е дөдөли, ёзы гуа ба бубузы нашон, ба Можер мө жуачүди йимяр, та чихынхынди ба Можерди пибо на ю шу нашон занчо йундунчонзыди дожуннили. Ятур дэ вон пибо гынчян поди, ханди:

- Кан, ни ба зыжи мөдөлимэ. Шюсыли, хансы эрвазы. Жө диктант ба ни хачүли. Вөму жер хан мө ще диктант. Жыдолимэ? Жыхур ни тянтян бо шучи.

Манэ ба жыщер хуа тинжян, чихынхынди ба бо шуди бубузы зандө, ги Можер зылигә чуйту, ба пибо тишон лян Харки хуэйли жяли. Зэ лүшон лёнгә пын-ю мө фө йижү хуа, Манэ ги зыжи дүли жули. Да мерди жызы дашон ё хохор нян фуни, бу жун лагуон, е бу жун салан. Та дунли. Хуон бусы хо чөди, жергә жыйитян зулян йийүә йиён тэ чондихын, вamu ду гошинди поди, фәдини, вө зулян зүли зыйди жын йиён, дуэцонли пын-юмули. Виса вө бу хохор нян фу? Вө щөнда ган данлинди вamu дема? Бу, цунжер-вонху вө до фушон занжинни, ган таму нянди хан хони. Вө жө Можер е жыйихани, вөсы эрвазы, зэ бу жун жө та фө вөли. Нян фуди сышон вө ба та яндин лёгуәни. Зэ бу салан, сы жянчөли.

Вөсы йундунжя

Тянтян Исхарди нөнэ жыни юли шянкур, зу ба сунзы линдо йундунчонзыни жө шүэди фа йундундини, зыжи зуэдо бандыншон кан фа йундунди вamuди ванйирдини. Були сунзы поди факөли, та зу быйдашур гыншонли, зы хөпа вава дөдо. Ву суйди Исхар жыни доли йундун чонни, тэ гошиндихын, по банжер лийигә гүжуор, занбучү зу дөдоли. Поди фа йижынзы до нөнэ гынчян фәди:

- Анэ, вө хазыр фанкө гынтурли ни ба вө дөчү, дуйма? Жө вө лян нөгә вава йиён, жүә чо шон, ту чо ха е зүйихаса!

- Дуй! - Нөнэ дэ йинчынди вонче чединиса, сунзы көжя ту чо ха занхали. Нөнэ хан мөгүдый до гынчянни, та көжя дөдоли. Лопәр до гынчян каниса сунзы папузы күдини. Жәр та ба сунзы годи:

- Эё, сыйжяди йундунжя хан күниса! Жө жынжя фа йундунди вamu канжян бу щөхуама. Куэ, челэ, шюсыли.

Нөнэ дэ фәди ба сунзы лачелэли. Исхар ман-мар челэ, ба нянлуй на шужонжор цадө, на лёнгә модундурди нянжир ба нөнэ вонлихар, вынди:

- Анэ, гэгэ е зэ жэр фали йундунлима? Ни суйди сыхур е зэ жэр шүэди фалима?

- Мэди, вэди мин, анэ суйди сыхур нежонди ба жымужяди йундунчонзы фимын дини ду мә мынжянгуэ...

- А-а, наму ни суйди сыхур зүли сали? Зэ вава йуанни гуон фалима?

- Ээ, вэму нэхур лян вава йуанди хуа ду мә тингуэ, е мә жянгуэ ни фахали нэгэ фалар, е мә жянгуэ йундунчон...

- Ни зуэргэ ба лэнгэ жын на чуйту мә дама, анэ. Нэ лэнгэ жын вын ада ё чянни, ада мә ги ба ада хади мә шонли замуди хэто фума. Ни ба таму, га жыму мә дацома, - зыжи ба лэнгэ га шушыр зуанчү теди нэмуго ги нэнэ зыдини.

- Вэди гуатар, ни хаба хили зүлитэ фимын?

- Мэди бусы фимын. Хан мә лэ йигэ яйима, хан ги ни мә дуанлитэ мимирма, ни ба нэгэ ги вэса - анэ?

- Вэ натар кэ ю мимирниса, гуатар. Жысы ни зүхади фимынму.

- Бусы фимын яйи ги вэ мә фэма, ниди анэсы хоханзы, тасы боксер. А ни фэди ни мә жянгуэ йундунчон.

Лопэр шыщэди, ба сунзы ладо хуэни дэ шиханди, фэсы:

- Дуй, заму хуэйчили, вэ ги ни зо мимир.

Сунзы жын шифанди хан фэдиниса, сунгур санли шүэ, шуни тиди пибо хуэйлэли. Лян тэ, дэ поди ги нэнэ фэди:

- Анэ вэ жер нали сангэ "вугэ"!

- Налэ, жё вэ канйихар ниди вугэса, жеже! - дэ фэди Исхар кэжя шыдо ятур гынчянли.

- Шян дынйихар. Хуэйчили, заму зэ кан, жэр вэму шёхуани. Ни зэ бэ дын жежеди пиболиса. Жё жеже хуанйихар...

- Вэ мә фа, анэ, вэ шён зэ нэгэ турникшон фан гынтурни.

Дэ фэди, Фатима лэнгэ жонзы кэжя доли фангынтурди ган гынчян, цэдо титаршон шончи кэжя дэхали. Жингу Исхар до гынчян, ятур кэжя фантуэли. Та ба фангынтурди жеже вонли йижынзы, жуангуэлэ, доли нэнэ гынчянли. Зуэдо бонгэрни, фэди:

- Анэ, вэ жисы лян жеже йиённиса?

- Ни хан суйдини. Жеже зэ санхошон няндини, вэди мин. Жисы жонда, нянкэ фули, ни ба жеже яндин

лэгүэни. Тасы ятур, мәю жин. Нисы эрвазы, жин шян бу дама. Жыхур ни ё дуэдуэди чыни, куэкуэди ё вон дани жонни.

- Анэ, вэ хан ю житян жон даниса?

- Бусы житян, вэди гуатар, хан ю эр пянни. Нэхур ни жон да, нян фучини, лян гэгэ йиён, е шедо жыгэ йундунчонни янщини, шизорни.

- Вэ жонда зулян гэгэди сыфу йиённиса-анэ?

- Ни би та хан жонди дани, гэбыйшон ю хошо жинни.

Сунзы ба нэнэди жышер хуа тинжян гошинди, ба йигэ гэбый чочян чынха, жё нэнэ чуэ та ю жин, мәю жин. Лопэр дэ чуэди, фэсы:

- Ни ю хошо жинни...

- Анэ, жыхур вэ хан бусы йундунжяма?

- За бусьди. Нисы суй йундунжя...

- Жынгэма, анэ? Васы йундунжяма? - дэ фэди Исхар гошинди, ба лэнгэ га шушыр пыйлихар, йитонзы подо жеже гынчян ханди:

- Жеже, анэ фэди вэ есы йундунжя!

Вэди нежон ае

Манэ зэ ееди ту гынчян гуйди кўдини, йисыр, йисыр зу падо ееди шыншонли. Бонгэр гуйди гўма ба Манэ да тушон цучелэ, фэди:

- Манэ, ни чўчи хуанйихарчи. Дуйли зэ бэ кўли. Жыхур ае е канбужян нили, е тинбужян нили. Эй, нежонди, ви зо ни...

- Вэ бу чи, вэ е гыншон ае зуни. Ни зэ бэ ла вэли, вэ машин чўчи, - кўчын луйжырди Манэ ба жышер хуа шицир фэбучүлэли.

Дада канди эрзы кўди лян ду жундэли, манмар ба эрзы ладо хуэйни, дэ годи:

- Заму лэнгэр зу вэту, ба вэр ги суй гўма тынги, жё та шян зуэдо гынчян ги ае ё цонйин, ни фадэли.

Манэ ту ёди, е мә тин ладади хуа, та гуон кўдини, гўнунди фэгэдини:

- Вэди нежон аея, жё вэ зэ натар зоничини. Ни

челә фидо чуоншон, ниму за ба ае гәдо дихалиса...
- Эй, нежонди, жыгә вава ба ее тә нәдихын, - йигә нужын шинни гуәбучеди, дә ца нянлуйди фәли.

Вә зу ба Баги лохан замужя тынли сунзыди, щифур ба вава нашон зудә, лохан ба сунзы шәнди хәли йичон бин. Канжян хонзыни лян тади сунзы поди фахади ваму, лохан пәфанди нянлуй зу халәли.

* * *

Малин Баги сыгә нур, лому йигә эрзы. Ба эрзы тынди вон натар гәни ду жыбудоли. Жыпә жянзуан, хуасо вава е ги дада жонли гуонли, фу е нянди хо, са сышон ду минбий, чүзы е чонди ходихын, шязы е лади хонвудихын. Зә шәнжуонниди йиче жечишон та ла шязыдини, чон чүзыдини, нян сывындини. Жысыма, ба дащүә Мусар е няндәли, чынха инженерли. Жын ду бусүщинди фәди:

- Зыфәсы Муса чынха чонжызыни, ни кан, та чынха щогә дифонди инженерли. Эй, жыгә вавади мип дадихын. Зә сыгә жежәди шущинни жондади. Баги ба эрзы тынчонди жяни са ду бу жә зүй. Мама дансы зыди жә эрзы зүй йигә са дада зу фәди:

- Жә нүзыму зүчиса. Вәму ю данлинди хуәни. - Були Баги лохан кын дажыму фә. - Жә йигә эрвазыму ги ни соди зүсади йуанзыса? Чи, жә нүзыму сочи.

Жысыма, жыхур эрзы зә чыншон донди инженер зүхуәдини, хуә дуәди йимяр, та жяни хуәйләди е шо. Зу да жыгәшон, щифур е мәщин зә жяни занли. Жәр Баги лохан монли, жинган ги эрзы чыншон мәли йичү дифон, ба жя нандунхали. Эрзы лян щифур банди сыхур, таму ба сан суйди сунзы зыйхали. Муса дә Хәмә е мә фә дуәйүди хуа, ба вава шындо шәнжуоннили. Зә ее дә нәпә гынчян жонди, сундо щуәтонни нянли фули. Шонли сыхо, Манәди мама дә дада йидарни бу жүйли, ноли жывули. Муса чүйи линлигә фонзы жүхали. Хәмә доли гунгунжя, ба эрзы линшон зули. Жүдо чыншон Манә ба ее щәнзали, тянтян вын мамadini:

- Ама, вә ае жысы ләниса? Заму жысы кан аечиниса? Зуй бужүйди вынди йимяр, мама фәди:

- Жыни санли щүә вә ба ни суншон чини. Кәсы

щүә е санли жызу лән чили, ба Манә хан мә сундо шәнжуонни, лохан мә жынчү, няндичи лин сунзычили. Щифур ги гунгун фәли хошоди бушәнганди хуа. Баги лохан ба йиче хуа дон дүйүәди янхачили. Чиди тади хүзы ду жанкәли. Кәсы ба гошинди пудо та гынчян ләди Манә канжян, ба жүгунзы ләдә, ба сунзы йибозы лүчү бошонди сыхур, зүшәпсы жәту цун чүләли. Та гуон канди щифурди зүй дунтандини, ба ту нингуәчи, ба сунзы линшон зугуәли. Шонли чичә Манә зу фидо ееди туйшонли, та ба сунзыди ван дедерди щушыр чуәди, ба тугур мәди, тади шин йиха е куанли, чи е сандәли. Да чичәшон халә, вон хуәй зуди сыхур, та ба сунзы линшон да мушү дини е гуәни. Жысы мушү жын кә хуарди сыхур. Да эрдозы мушүди жичи да дунбонгә кәжя да цодини. Баги лохан ту тәди гогоди дадади щили йику чи, ба чи чүдә ги сунзы фәди:

- Манә, ни да жыму ши чи, ни кан, ни кан жәрди чисый дуәму ганжин...

- Ае, да жымума? - Манә ба чи щиди, ба дүдур ду техали...

- Ын, зу чо жыму, ни гуонсы бә та мушүли, жянди зу.

- Ае, жысы юмаза жәхуандини-он? Манә дә вынди эрдүә зыйлыр тиндини.

- Жы бусы юмаза, ни хохор тин. Ни кәжя ба са замужя жәхуанди ду вондәли, - фәли, ее ба ләнгә шу быйгуәчи, ба жүтур дандо жибыйни, манмар вончян зугуәли.

- Вә цәжүәли, ае, жысы мыйхуар жәхуандини, - Манә гошинди, тәлигә жонзы ги ее фәли. Та ба жюхади сан ёнзы мушү хуар: фынди, суанпирди дә быйди надо ее гынчян жә канни, жәр ее кә фәди:

- Ни жошон сан-сыгә хуар банбар гәдо зуйни зади сыдон...

- Вә бу, ае, носыни.

Ее шышәлихар, на сангә зыгур жүоли йизуәзуәр мушү хуар, гәдо зуйни дә зади, ги сунзы кә фәди:

- Ни чонса, шян бу тямма, - зыжи быйдашур зуди, зуй чүтар, чүтуарди дунтандини.

Манә ба сангә хуар ду сыдонди чонлигәгуә, ба ее вынди:

- Ни цә, ае нагә хуар тян?

- Сый жыдониса, жә вә фәчи ду йиән.

- Зыю бый хуар тян, зашән заму чунтян вахади

донсын, - дэ фэди Манэ гындици ги ееди зуйни вили жи гынгыр бый хуарди банбар, зыжи гошинди ба ее вонхали.

- Он, жынгэ быйди тямму, ни цэсыгэ жян ваваму. Вэ хуэдо доли хай жыбудо нагэ хуар тянди.

Дэ фэди ее, сунзы чүли муцу ди зуэдо йигэ го чүлыншон, ту нингуэчи ба хуалаларди тонди фи вонлихар, ба сунзы вынди:

- Ни ги вэ за мө фэ ни жонда донсани?

Манэ лёнгэ жонзы тэдо ее гынчян, ба ееди жүгур нашон дандо лёнгэ да шытушон, зыжи чидо готу, тутур цянха ба ее вонди шыщэди, на зыгур дуэди фэсы:

- Вэ жыдони, ни жэ вэ дон дэфуни...

- Наму, дон дэфу шэнда бухома? Вэди мин. Ни фэ? - ее да кудерни точүлэли йиба цохади луэхуасын дэ ги сунзы гиди. - Ни дансы чынха дэфу, бу кан аема? Ни кан вэ, йинавар биндини...

- Дуй, ае, низэ бэ бинли, вэ яндин нян дон дэфуди фучини, - дэ фэди, Манэ челэ гуйдо ее гынчян, ба динмозы мадэ, на шужир ги ее ба тушонди хан цали, ба ееди хўзы лулихар, да бэзыни лучү вынди:

- Ае, ни бэ пэфанли, вэ гуон тин ниди хуани. Жонда вэ ги ни бонмонни, зэ шэньжуонни дэ ни жүни.

- Дуйли, хуангули, жыхур зу. Заму е доли жянили. Доли жяни, Манэ дэ ее ба ешы чыли, лохан жинчи щели хуанли, Манэ ба чичэр чишон, зо зыжиди ляншуму фачили. Зу чо жыму йищя е фишон гуэли, кэ ба Манэ сундо чыншон жэ нян фучили.

Жысыма, Манэ шонли вухоли, ее кэ линлэли, сунзы мө зэ жяни. Линжу нужын чүлэ, ги лохан фэди:

- Мамади вон лагершон сун Манэчили. Зэ Пионер дяни зуэ чичэни, данпа хан мө зуни, ни дансы чи, нын жяншон мян.

- Дуэщели, вэ канчи, данпа нын жяншон, - ба жышер хуа фэли, та нингуэшын зу зугуэли. Баги лохан дяндянзы бур вон дяни потуэли. Доли дяни, жэр занди хошо автобус. Та до мый йигэ чичэ гынчян вынди:

- Жэр ю Малин Манэмэ?

- Мэди.

- Мөю жымутэ.

Зуфалиди йимяр, ба жүгур на лёнгэ шу жүшон, зандо чичэ жэванзыди вэршон дынхали. Йисысыр чичэ йигэ гынди йигэ да та гынчян вонгуэ зы гуэдини. Лохан зу дуйчү чичэди чуончуор вондини. Юди ваму ги та жо шудини, та гуон дян тудини. Мынмынди да йигэ чичэди чуончуоршон ханли лён шын (ае, ае!). Лохан ба сунзы хан мө канжяни, чичэ кэжя да та гынчян гуэли. Жэр та дэ ханли нянли чичэли. Чичэ зули будадигэ гунфу занхали, да чичэшон Манэ фишон халэли. Зу жыгэ сыхур, лохан делоди. Ба делоди ее канжян Манэ күди, цодо гынчян ба ееди ту цучелэ, ханди:

- Ае, ае, вэди нежон ае, жыма вэ, ни ба нянжин зынкэ...

Лохан манмар ба шу зачелэ, ба сунзыди шу дэчү, ба нянжин зылигэ фынфыр, ба Манэ вонлиха, нянчян хиди, ту йунди йимяр, та ба нянжин кэ бичүли. Манэ ба ееди ту цуэди, ба ляншонди хан на шужон цади, шилюди күди, ги ее фэди:

- Вэ нани ду бучи, ае, ни ба нянжин зынкэ...

- Ни бэ күли, вэди мин, жэ ае хуанйихар, заму зэ зу...

- Дуй, дуй ае...

Зу жыгэ курни ги бонцуди чичэ е лэли, Манэди мама е доли гынчянли. Бадо гунгунди ляншон вонлихар, канди сы будуй, зуй нади ванварди фэди:

- Ада, ни бэ шинхуонли, зэ бинйуанни хуан йи- лёнгэ сышын, вэ дэ Манэ жыхур е чини.

Лохан ба нянжин манмар зынкэ ба щифур дэ сунзы вонлихар, са хуа мө фэ, ба нянжин йуан бихали. Зу жыгэ сыхур дэфу ба тэбазы налэ, ба лохан гэдо тэбазышон, манмар жуондо чичэ литу зудэли.

Ди эргян ганту Манэ дэ нён-лозы дочи, ее нежонди кэжя зэ диха тиндини.

Щинфа ходи дищун

Йи до шятян шэньжуонни жүди кўханмуди хуэ дуэдихыш. Йижязы ю дуэшо жын еба, гэ ю гэди хуэни. Зуляш йиче жын йиён, Эдиржяди йи дажязы жын лю дян

жуншон челэ, гə зү гəжяди хуэчили. Баян жуншон Эдир челэ канниса, таму жяни гуон шынха та нэнэ дэ да чыншон лэди та гүмади эрзы Исхарли. Исхар жиннян чюни нян эрхо фучини. Эдир цə жəшон чисуй, жиннян та нянфучини. Нэнэ ба лəнгə сунзы жин-юди чыли, хэли, зафуди:

- Ниму йуанчүр бə чили, жер житян тянчи тə жəдихын. Зə замуди пын диха фачи. Вə ги заму ба гəмын вəгуди хэна хойихарчи.

- Анэ, ама фəди бу жə ни зүхуə. Ни кə шəн бинханима? - Эдир дэ ги нэнэ фəди, зыжи подичи ба хуар бандыншон гəди суй гонгор дэ сахү нашон, ханди;

- Эй, гəгə, заму ги анэ бонмонзу, - фəли зыжи ба хансар вон дуан күкур литу дэ сыйди, маншонха цуди золи Исхарли. Нэнэ ги таму лəнгəрни зафуди сыхур, Исхар кəжя шонли йуанзыниди йикуə да хəто фушонли. Да фу готу та ги нэнэ фəди:

- Анэ, вəму жергə ги мяняр ее зə цузыни мə тонмянзычини...

- Ни шян халэ, заму ба хуар жəли, зə зу мяняр еежя, ни шəнда вондэля?

Тинжян жə хуарди хуа Исхар мə фар манмар да фушон вонха дэ хади, ги нэнэ гилигə вынти:

- Анэ, виси тади нянжин канбужянлиса?

- Та дали жонли! Жоншон ба нянжин дюдэли, жыдолимэ? - Эдир дэ ги Исхар ги гонгорди желигə зуй.

- Дуйдини, ни вын ниди лодүзы шунди, та са ду жыдони, - нэнэ ги да сунзы дэ жи нянжинди фəли.

- А, а, виси йиха ба лəнгə нянжин дюдэлиса? - Исхар кə ги нэнэ гилигə вынти.

- Жын ду фəсы, тади тушон дэли жун шонли. Нянжин мадэ е зу шы жи нянли, нэхур да жоншон хуэйлэди сыхур, лəнгə нянжин хан ходилэ. Эй, нэгə дэдү жон ги жын гили хошоди хэ. - Лопəр дэ фəди, на шужин гуэгуэр ба нянжин жанлихар.

- Анэ, нэгə ее шəнда йинавар йигəрни жүдинима? - Исхар фонпəшигэр гуйдо нэнэ гынчян вынти.

- Мəди, та ю эрзыни. Зə чыншон няндини, жиннян нянвандини. Тинхуа та дон сыфуни.

- Он, жисы та хуэйлэли, заму ги ее зу бу бонмонли, он-анэ? - Эдир кə ба нэнэ вынди.

- Дуйли, зə бə чянфанди вынли, жысыма. ги жы лəнгə пынни ба фи ги ман, сəха, йисыр ниму лəнгəрни бу цизорма!

Дэ фəди, лопəр тилигə панцар, налитə суй бандыр, зули гəмын вəту хо хуарчили. Йисысыр лəнгə сунзы ги пынни ба фи тиман, на сахү дэ гонгор да вəгуди чүни тиди ба йуанзыниди жинсьляр, фипынзы, йи да тянзы цымыйхуар жэдэли. Ба зыжиди хуə ду зүлэ, лəнгəрни зули маняр еежяли. Доли ди эрдо хонзыниди мыйзы диди бонни, Исхар жюлигə ловашан езы, жуандо йидарни, на гунгур бечү, зүлигə лəнмозы дэдо тушон, Эдир жəлигə тэзы чишон потуэли. Исхар е гыншон шунди подини. Мынмынди лəнгəрни занхали. Таму дуйчү маняр еежяди гуэйуанзы вондини. Лəнгə эрвазы зə гуəфушон, ба фулиди жə гуэзы жюди зысы вон хансанзы литу тяндини. Жəр Исхар ханли йишын:

- Эй, вəму ниму зүсадини, вəму ги ее гочини!

Фушонди вəму на гуэзы занди, ба таму дади, дишун лəнгəр потуэли, доли йидунзы мофуфузы гынчян жəнмур цонханиса, йикан йигə чичəр зə фуфузышон лидини. Жəр Исхар чəчəр ги Эдир фəди:

- Куэ лэ, чишон заму жан - дэ фəди дишун лəнгəр кəжя доли маняр еежяли, таму да чичəршон халэ, ба эрмынзы кəкэ жинчили.

Лохан зə хынфу дихади банчуоншон зуэди, на йинфазы э цонйиндини. Ба кэ эрмынзыди шəншылн тинжян, жонди:

- Жинлэ, чин ниму до жəрлэ!

Ба лəнгə вавади сəляму жели, лохан жонди жə зуэхали. Жəр Исхар фəди:

- Ае, лəнгə эрвазы зə фушон жю нимуди хун гуэзыдини...

- Нэсы Матужяди Хүсэ дэ Харсан, - Эдир ба таму жындыиди йимяр, желигə зуй.

- Жысыма, ее, вəму ба тамуди чичəр ги ни налэли,

- Исхар дэ фəди, вончян чяли жи бу.

Эдир жинган, ба лохани шу ладилэ, гəдо чичəршон, фəди:

- Таму на гуэзы дали вəмули. Ни чуэ, ае, вэди тушон

лѣнгѣ гѣда е челѣли.

- Эѣ. нежонсыли, - лохан на шу ба Эдирди ту мѣлихар, кѣ вынди. - Нисы Дунлазыди эрзыма?

- Ын, вѣсы Эдир, тасы вѣ дагуди Исхар. Вѣму зуѣргѣ ги ни мѣ ва фима? - Эдир дѣ фѣди, ба тутур на шушыр цуѣлихар.

- Эй, ни бѣ хѣчили, вѣ ба ни кѣ мѣ жындыг. Ниму лѣнгѣрсы жыншыди хоханзы!..

Лѣнгѣр жын ги лохан фѣди сыхур, да фонци чѣлѣлигѣ жижун шѣхуѣр ба дада вынди:

- Охо, заму жѣни лѣли килима. Ада!

- Жысы хо вѣму, вѣди бонбан, таму тѣ чин-жиндихын. Ги вѣ вѣли фи, жѣли гуѣйуанзыли. Вѣ дыйли жы лѣнгѣ вѣвади жили...

Лѣнгѣрни чипупурди фѣлигѣ сѣляму, ба сѣляму жѣли, нингуѣчи ги дада фѣди:

- Вѣ ги заму канйихарчи, - дѣ зуди ба йигѣ лютѣ бѣнхѣди куонзы нашон, жинли гуѣфуйуанзыли. Гуѣли хошоди гунфу та тиди йи куонзы гуѣзы лѣли. Доли дада гынчѣян, ба куонзы гѣдо дада зуѣди бонгѣрни фѣди:

- Ни кан, вѣму ба гуѣзы замужѣ зотахали...

- Дыйви фѣди сѣса, харвани. Шѣн чыли жюшонщѣр бу чыма? Зота саниса? - лохан дѣ фѣди, на шу ба куонзыниди гуѣзы мѣлихар.

- Сыйжѣди вѣмуса? - эрзы ба дада вынди.

- Эдир жѣдони, ни вын та, - лохан ги эрзы фѣди.

- Вѣ жѣдони, нѣсы фонфор, жыбусыма, тамуди чѣчѣзы...

Исхар ба лѣнгѣ дажын вонлихар, вынди:

- Еѣ, жѣр ги ни бу мѣ сачима?

- Дуѣше нимули. Вѣди эрзы хуѣйлѣли. Жыхур та гѣжѣ мѣчини, ниму чы гуѣзы...

- Дуѣщѣли, вѣму бу чы, - Исхар нинчиди зыжи дуйчѣ гуѣзы вонди ханфи ду хѣлѣли еба, гуонсы мѣ ду гуѣзы. - Вѣму хуѣйни, данпа анѣ зо вѣмудини.

Дѣ фѣди Исхар ба шунди да шушон линшон жѣнмур зуни, лохан фѣди:

- Исмар! Ни ба вѣму сун банжѣр. Зѣ бѣю жѣ нѣ лѣнгѣр ба вѣму жѣчѣ, ги йижын жуонгищѣр гуѣзы, - дѣ фѣди ба куонзы вончѣян сонлихар.

Эрзы фынминди ги дада пыйлигѣ шѣляр, ги дишун лѣнгѣр ба гуѣзы жуонги, зыжи ба мѣзы дѣшон, ба таму лѣнгѣр да шу линшон зудѣли. Доли Эдиржѣ, ба лопѣр зѣ гѣмыншон занди дын тамуди канжѣнли. Доли лопѣр гынчѣян Исмар фѣлигѣ сѣляму, ба лопѣрди шынги-гончѣн вынли, ги вѣму долигѣ шѣ, фѣди:

- Ниму юли курли яндин лѣ, чы гуѣзылѣ!

- Эй, ниму зѣли салиму, сыфу за ги ниму дощѣдиниса? - лопѣр ба вѣму вынди. Исхар ба хансар да кѣкур литу чѣчѣлѣ дохѣлѣлищѣзы гуѣзы.

- Эѣ, ниму ба манѣр еѣди гуѣзы тулима?

- Мѣди, анѣ, вѣмусы хо вѣва, - Эдир жуонвонди ги нѣнѣ кѣ фѣди. - Манѣр еѣ ги вѣму гилищѣзы гуѣзы, хан доли хошоди шѣ. Ба вѣму жѣди тади хо бонбан!

Жин дудур тѣдини

Лопѣр линдигѣ шинтын ятур манмар вончѣян зудини, ятур шилшоди кѣдини. Нѣнѣ йисыр, йисыр ба ту диха, щидо суннурди лѣншон, чуанди дыйдо фѣщѣр са, ба шужин да кѣдарни точѣлѣ, ба ятурди лѣншонди нянлуй цайихар кѣ линшон вончѣян зудини. Вѣ канди лопѣр е зушѣнсы зыгѣмуди кѣни. Данпа йули са сыли. Ятур кѣди наншиндихын.

Вѣ жин чѣли лѣнбу доли таму гынчѣян, вын-лигѣ ха-хо, лопѣр шѣнхуѣйди ба вѣ вынли йихуѣ-тон. Вѣму йидарни, манмар вончѣян зуди сыхур, вѣ ба ятурди чуаншыр бахуѣлихар. Хи тутуршон дади лѣнгѣ фынхур зажуѣр, канчи зушѣн бѣди лѣнгѣ фын фѣхуѣр йиѣн, шыншон чуанди тохун сансар, гѣту лыйди бый лѣнляр, лѣнляр гѣту зади йигѣ да хун жухуѣр, жуѣшон чуанди хи мин хѣ, бый мѣвазышон ду зади хуар. Жысы ю да шин-жинди нѣжынди чѣ шудуан.

Лопѣр жыйижыр тынхали, е бу фѣхуѣли, вѣ жѣшыр зу ба та вынли:

- Ниди суннур кѣди залиса?

- Эй, ни нѣннѣн, ни зѣ бѣ вынли. Жыгѣ вѣва кѣди вѣди шинни тѣ ножындыхын.

- Сый нанвилима?

- Мэди, - дэ фэди та кә ба ятурди лянляр цалихар, дэ годи:

- Дуйли, вэди мин, зэ бә кўли, ни кан нённён щёхуани. Мергә ганзо вә ба ни кә линшон чини!

Зу жыгә курни вәму зудо будацитә хәтой-уанзынили. Йигә жуон хәто фуди йидайуар дади бандын, вә жешыр зуәхали. Лопәр е зуәдо вә гынчян, ба суннур е лади жә зуәхали. Ятур ба тутур дадо нәнәди конзышон хан шилюдини. Нәнә ба лёнгә чон хи мобязы лүди фэди:

- Ни шинфу, Лабир заму мәргә хан чини, лян Зўхар жеже йумяни. Дуйли, жин гули.

- Жынгәма, анә?

- Жынгә вэди миндандар.

Заму жергә ба зочиди жечи ду гуәдәлиму, таму фэди зэ бу жә вава ду чили.

- Эй, хундапо, ни виса кўдиниса?

- Вә бусы хундапо, вәсы Лабир, - дэ фэди на лёнгә хандундурди шушыр ба лянляр цалихар, на фихахәрди лёнгә монянжир ба вә вонлиха, хуэйдади.

- Вә мәшин лян Зўхар жеже либе, е шәбудый вәмуди вавайуан...

- Он, ви жыгә ни ба ниди жүн нянжир ду кў жүнли. Лабир, ниди дин ходи сыхур зэ чянтуни. Ни жыхур жон дали зэ тын житян чынха шуәсынни нян фуни, зэ лёнхуә жәнтонди шин чинжуәшон зуәни, ще "Мама дэ дадани", шишүә зоухади жүнмыйни. Ни гуон канйихар жыгә хәтойуанзы дуәму жүнмый.

Дэ фэди вә ба хушон ня щисанди, хунлонлорди тәән, да хәту езыди кункурни жижинлә, зу лян шандянди йиён са йигүзы лён, кә зу бужяли. Йисыр, йисыр фынфыр йигуа кә зу лян жин дудур йиён, зэ ятурди ляншон тейиха, зу жә езы кә жәчүли. Ятур ба жыгә жүнмый канбужян. Вә ба ятур манмар ладо, фуезы бәлонди сыхур, тәән да езыди кункурни са жинләди гуонлән защән жин дудур зэ диха тәдини, жә та занха вә ги та дэ зыди фәли:

- Лабир, ни кан, жыгә жин дудур лян ни фадини.

- Насы жин дудурса, нённён, вә за канбужянса?

- Жысыма, еершонни, әә, ни кан кә доли ниди

лянляршонли, кә доли ниди кударди хуаршонли, куә дәчү!

Ятур манмар жуанди, зоди дэ жин дудурдини. Хушонди салүә фынфыр гуали еер ләчи ебәди, сажинләди йигүзы жингуон ба ятурди нянжир щоди, та на лёнгә га шингын шушыр вучүли. Зу чожыму бусүшинди та дуйчү зоухади шыбутуди жүнмый вонди, гошинди, ги нәнә фэди:

- Анә, ни куә канлә, жин дудур зэ вэди лянляршон тәдини, лян вә фадини.

Данпа вә бу хәпа

Ливаржяди цәдиди йиршон зусы лёнлю тофу, зэ вон дихашер зусы йидү го чән. Чән нәханисы колхозди да йуанзы. Жәрди цонфон, чынсади пындо дэ данлинди линсуйзы дунши. Тофу диха жүнди мушу, тофу лян чәнди жүнжяни лахади йидо жә фиди чү. Жуәжун зо чунтян, чин цоцор чүләди сыхур, тохуар кәфанди сыхур, тә чинщодихын. Зә сыхошон нянди Ливар кын лян вәму зэ тофу диха фа. Йинви нәгә Ливар ба колхозди са лёншы зэ нагә цонфонни гәди ду жыдони. Вәму ги чәншон тоди суй кўлур, ба визыди тунтур сыйгуәчи, дончын "чянпинян" дуйчү чән нәбонгә вондини. Дамынзы е канбулә, таму тохадл логә кўлур. Таму фа йижынзы. ба нянжир дуйдо визы тунтуршон канйихар, йигәр ги йигәр фэди:

- Жәже нәбонгә сый ду мәюди, гуонсы шяеди...

- Пиннандини, мәю дәжә жәжеди жын...

Зу чо жыму фа бангянзы вәму ду зудәли. Шынха Ливар йигәли, мама зу ги әрзы ба хуә зыгили. Жәр е лян тянтян йиён, вәму лә, фәли бангянзы зудә, мама фәди:

- Лир, ни ба ниму фәлиди нәгә чүниди цо ходә будуйма? Ни гуон жыдо фәди, жәкә фили, цо ба фи йүди тонди тә мандихын.

- Дуй, ама, вә ба та жергә яндин ходәни, напа бу фи жәни...

- Манмар зү, жәр хобуванли хан ю мерни, монсани, - мама ба жыщер хуа фәли, доли пын диха зүли хушонди фанли.

Ливар налитә цанзы холи чүниди цоли. Шянчян та

дә фәди холи цоли. Хо йижынзы цо, та зә “чяниняншон” бәди канйихар кә дунха зу хочили. Жәту е луәдәли, хийинзы халә, цо е шынсанни канбужянди. Ливар жинди ходини. Ги зыжи фәхәди хуа шән зуәжурни. Ту диди зы цанди, бәдиниса, тинди чән нәбонә зушән чәчәр фәхуадини. Ба цанзы гәха, доли чән гынчян бәдо “чяниняншон” канниса хиди са ду канбужян. Жәр та ба әрдүә дадо визыди тунтуршон тинди йигә жыи ги шяеди фәди:

- Ни хәпа саниса? Вә дуә бу ё. жуоши вуло куә, сый канләниса? Вә ги ни ги чяниму!..

- Вә бу ё чян. Вә хәпани, жысы дожунзы, хансы дин шонди. Ба вә яхани...

- Сый жыдони? Зә буфәли да нани жыдони? Зусы заму сангәр, зә сый ду мәюди. Заму зә зуәйихар, хан зодини. За еба, вә ба дозы нашонни, вә бу тунху...

- Ни набушон, вә на чән дани. Вә ги ни фәлиму будыйчын, жы дусы ю фурди, ни за бу хәпа хұдаса?..

Шяеди хан дыйдо фәсадини Ливар йитонзы жочү шәнсоветшон поли. Доли нәтар канниса, мәю сысый, мын е суәдини, та дуандуар доли шәнсоветди жўщижәли. Ба йухәди сычин фәли, Ливар әржәйин вон хуәй потуәли. Йисы-санки яйи дә жўщи доли дайуанзынили. Нәйихуә ба шяеди бончү, ги зуйни тянли йикуәзы бубузы, папузы зә чән гынни тондини. Сангә жыи зә цонфонни, вон күдәни жуон дозыдини. Ливар мә ган жин дайуанзы. Зә гәмын гынчян нанди канлихар чәчәр хуәйлә, фан чыли, жинли фонни фихали. Ганшы фәни, Ливар е хәли пали, ги жяниди сысый ду мә фә йухәди сычин. Да хуә ба та шәли, зә бинйуанни фили йигә дуә йуә хуәйлә, мама ги та фәди: “Жыхур ни бу жун, зә йуанчур фачи, понжынди сычиншон бу жун цы ян, гуаншян. Ви ни ба вә шүәхур хасы”. Йинви бә жә жяниди сысый жыдо, та лян телевизор ду мә кан, фихали.

* * *

Нян йи шан доли чютянди, ваму няншон фули. Ливар ба йухәди сычин е вондәли, шәхәди шон е холи. Нәйитян ба та лян дада чиндо шүәтоннили...

Шон шүәди ләнгә әрвазы занди шүанхуондиниса,

ба поди Исмар канжян ханди:

- Исмар! Ни вон нани подиниса?

- Ваму, куә зу, шүәтонни жәргә ги Ливар шон медальдини.

- Нагә Ливарса? - Ягүр ләнгә жонзы кәжә доли Исмар гынчян вынди.

- Доли нәтар ни зу жыдоли, жән вә лоба е зули нәтарли, фәсы колхоз е ги та шонни. - Исмар шүан по, шүан ги ваму фәли.

- Он, вә жыдоли Багижәди фонзы жуәли, жили хуәди нәгә Ливар. Ба тади шу ду шочын нәфуәнзыли, хан зә бинйуанни фили. Жыхур йигә шу е бу дунтанли. - Ягүр хан шифанди фәдини.

- Гуон бусы жили хуәли, хан ба фижуәди ләнгә вава е жюхали, - Исмар, ги Ягүр фәди.

Таму до шүәтон гынчянди Ленин чонзыниди сыхур, нәтар кәжә шули хошоди жыи. Ленин жиняншән гынчянди йи да тянзы хуар бонгәрни зыди жуәзы. Жуәзы готу пуди хун данзы. Гынчян зуәди ваму жыибудыйди ләнгә жыи, шәнсоветди жўщи, колхозди жўщи, шүәтонди директор дә жәйуанму. Жыи ду луан пый шудини. Йигә чуан жунйиди жыи ги Ливар вон конзышон бе медальдини. Ба медиль бешон, ба Ливарди ту мәлихар, кә зуанли йиба, фәсы:

- Нисы жыишыди хоханзы. Ваму: жысыма, нимуди пын-ю, тасы данзы дади шәхуәр. Мә хәпа хуә, ба гәжын хәчүчи, ба ләнгә вава ждохали. Шон е хуан холи, жысыма, жыхур кә доли нимуди чуарни, лян ниму йитун нянфуни. Ги ни панвон фушонди хо чынгун, зә панвонди жә ни вонху чи са сышон ду ю шәнанди данзы фонда, вончян шыкан!

Жыи пый шуди сыхур, Ливар шоншыди, ба конзышонди миншоншонди медаль на шу мәди, вондини. Луйжун әрвазы ба чи бичү, нянжәди дуйчү та вондини. Директор чәлә, фәди:

- Жыхур чин ниму тин колхозди жўщи ю фәди лән жу хуани.

Жўщи ба нянжинзы дәшон, да күдәзыни ба йигә жонбыр точүлә, ба Ливар вонлихар нянди:

- Жиньян зо чунтян, лэли жигэ жянзый ту колхозди дожунзыди сыхур, жё Ливар ба таму канжян, сыхуршон ги вэму фэлиди йимяр, ба зый жуачү яхали. Колхоз е ги Ливар дошедини, ги та шон жьгэ чичэрни, вонху чи жё та бушин бэ поли, чишон чичэр каншу колхозди цэбыйни.

Ба чичэр дуанги Ливарди сыхур, жын ду шыйли шули, ги Ливар дэ тади дада доли щели. Дажын ду зудёди сыхур, вэму ба Ливар вичүли: йигэ кан медальдини, ди эргэ ги Ливар гунщидини, Ягүр кэжя чидо чичэршонли. Исмар ба Ливар вынди:

- Эй, Ливар! Жынгэ ни са ду бу хэпама?

- Ягүр ба линлир нанлихар жешон:

- Та са ду бу хэпа, тади данзы дадихын. Хили зэ бэцэ лёншон чи ду бу хэпа!

- Жынгэма, Ливар? - Исмар кэ вынди.

Ливар ба жязы цолихар, ба пын-юму нэчир вонлиха, фэди:

- Сый жьдони, данпа вэ са ду бу хэпа!

Димасы вэди гэгэ

Дунлар дэ Димасы жи пын-ю. Жы зу хын жи нянли таму йигэр бу ли йигэр. Дунлар жёшон ву суйди сыхур, лопэр дэ Дима зу бандо тамуди Хундапо хонзынили. Иитян Дунлар тэ чучили дедо фи литули, ло суйди Дима ба Дунлар да фи литу щипир лабучүлэли. Да фи литу лачүлэ. Дунларди хуншын ду шытули, ба шыншонди фи вон диха тонди канжян, та дунха күтуэли. Дима ба Дунлар да тушон мэди, годи фэсы:

- Ни бэ күли, заму зу ниму жяни, жё ни анэ йищи, иййүн зу ганли...

- Вэму жяни мэю жын, вэ мэю анэ, вэ ама хушон да хуэцон цэ хуэйлэни.

- Дансы нэгэ зу вэму жяни. Вэ анэ зэ жянини...

- Вэ бучи, вэ хэпани, та ма вэни. - Дунлар хан лади кўшыр фэди.

- Эй, вэ анэ бума, та щянбухома, ни зуса! - Дэ фэди Дима ба зыжиди щин пын-ю да шушыршон линшон доли таму жянили.

Йи жин мын Дима ба йухади сычин-ги дэ нянжирди, шуни нади лёнгэ чон жын дыйдо жьсади нэнэ фэгили. Ба зүди хуэ лёха, ба нянжир махалэ, гэдэ жуэзышон, ба Дунлар линдо фонни, ба йишон туэдэ, щиди даха, жин-юди жё вэму чыли, вынди:

- Ниди минзы жёди са?

- Дунлар.

- Нисы Дунлар, тасы Дима.

Зу чо жьму таму жыншыли, йигэр бу ли йигэрли.

Дунлар ги щин пын-ю жёли хуэйзү хуали, Дима ги Дунлар жёди, жё вон жынни фэли вурис хуали. Лёнгэр тэ щёнходихын, йитун шонли щүэли, йидарни шэлү жёкуэдини. Юйиха Дунлар зу зандо Димажяли. Хили лопэрди бин дансы фанли таму ги нэнэ ги бонщудини. Жуэжун Дима зэ нэнэ гынчяни, та ба нэнэ йүн са йүэди жьдони.

Йибян Дунлар дэ мама доли Димажяли, Дима күди нянпор ду жундэли, Дунлар канжян ляншуди пэфан, та е пэфанхали, зыгэмуди е күни. Мама канжян эрзы ти ляншу пэфандини, та гощинзали. Йинцысы тади эрзыди щин ван, жьдо жьнди ха-хони, жы зусы жьнди дин ёжинди пичи. Гуонсы канжян Дима тади щинни ножьнди, неди йибар хан, йинцысы лопарди бин бусы ходи. Та ги вэму жон данзы, куан щинди фэди:

- Ниму бэ хэпали, хазыр вэ ба жын зашон нэнэ хуан йиващипи, мер гапзо та зу холи, ниму хуанди фичи, вэ зэ та гынчян зуэди канни.

Зу да жьгэшон жы лёнгэ вава ба та щинфудихын. Дунлар ги пын-ю куанщинди фэсы.

- Ни щинфу, вэ ама бу щинфу? Та ба ни анэ яндин канхони.

- Яндин щинфуни, вэ анэ фэди, дан бусы ниди ама, та данпа дазо хуэйли ло жяли...

- Нагэ ложьса, Дима?

Дима ба жьжяр цолихар фэди. - Вэ е бужьдо та фэди са.

- Ниму натар хан ю жяниса? - бу дунди йимяр, Дунлар кэ ба ляншу вынли.

- Вэму Украина е ю дифонлэ, гуонсы вэму ба та

мәдәли. Анә фәсы жәр ю вәди гүмани, вәму золәли хан
мә зожуәни.

Дунларди мамасы дәфу, та ги лопәр фанчон ги
бонцудини. Димади нәнә Вера Петровнасы сынән, та зә
Украина жәтәли саншы жи нянди вәму. Вужин лин
әнляндини, линху дыйлигә бин, дәфу фәди жә та хуан
түмини, та лян етиму сунзы бандо жәр, байир зоди жүдо
хуэйзү шәнжуоннили. Димали дада Гадир зә Украина
донли бинли. Бин донван, та зу шындо нәтар ги Вера
Петровна жолл нүщүли. Лян Нина жели хунли. Та ги
шифур дә вәму ба тасы етимуди, суйсур лян дада зә
Хуончу шәнжуонни жүлиди, ба мама жибульйди, ба суй
мыймый жә понжын жуадичиди кын фә. Та хан нянгәди
фәсы, ба йижзы яндин надо сын-әнли тади дифоншон
лонйихуэйчини. Зә нәтар ба зыжиди мыймый зожуә жә
лянд таму жыншыни. Кәсы да фәхадишон мә лә. Ложынму
ба хуа мә фә цуә: “етимуди нан дадихын”. Гадир ба бин
донван зу шындо донли бинди жүнву дуйни гунзуәли, тади
шифур Нина әди такси зүхуәдини. Йихуэй санли гун, жән
до хонзыни, та зу ба дын тади шифурди чичә капжянли.
Гадир гошинди зуәдо чичәшон, Нина ги та фәди:

- Вә жәр ющер шян курни, заму зу йихуэй вәмуди
пузыни ги Дима мәщер сазу.

Нанжын дайинха, таму зу доли пузыни, ба йүнди
дунци ду мәшон, лян фә дә шәди, вон хуэй зуди сыхур,
жә йигә да чичә ба тамуди чичә дуйли. Гадир нежонди
лянд йижү хуа ду мә фә вучонли. Гуәли ләнгә дуә йуә
Нина е чүли шыли. Нур вучонди зычян ги мама зафуди
жә ба Димади гүма яндин зожуәни. Жысы Гадирди
воншән, та фәсы, - мама, ни лян Дима бандо нәйидә
жүха, ниди бин е зу холи.

Та зунхүли нурди йитуәли. Лян сунзы бандо хуэйзү
шәнжуонни жүхали. Таму йүлигә хо линжү. Дунларди
мама дә дада бонди ба Димади гүма е зожуәли. Жыхур
лопәрди шин е динли. Дима зушәнсы е гошинли, тади
гүма е бандо жыгә шәнжуоннили. Дима на дин ходи
жягуан шонли вухоли. Нәнә кә бинхали. Жын ду фәди,
та бусы жәр зусы мерди кили. Дунлар ба жыщер шон

шинди хуа тинжян, ги мама фәди:

- Ама, Димали нәнә дансы вучонли, заму ба та нәлә...
- Вәди гуатар, жынжя ю чин гүманиму, заму набучын...
- Бу, та сыйжя ду бучи, Димасы замуди.

Да Дунлар фәхадишон ләли. Ба лопәр сундә, Дима
зу шындо Дунларжяли. Ги Ёндинжя донли ди люгә
вавали, та чынха дин дади әрзыли. Дунларди нән-лозы
тә жынйидихын, ба вәму ду шихандихын. Жяни бакузы
жын еба, хунчы-дахәди, жяни фанчон хунцунцунарди.
Вәму мяншан, ба нән-лозы донжын. Фушон е шончян,
хуәшон е бу салан. Жүәжун жы ләнгә шын-ю, дишүнму
тә жидихын. Ю са хуә еба, таму йидани зүдини, йидарни
гошиндини. Йибян линжүжяди йигә суй ятур фәди сыхур
дедо фи литули. Дима е зә нәтар фәдилә, та йигә жонзы
тәхачи, ба сан суйди ятур лочүлә, на зыжиди йишон
гуәчү, бодичи гиги мамали. Ятурди мама ги Димади нән-
лозы дощеди сыхур фәди:

- Ниму ба вәму тәенди тә ходихын, шин ван, бу салан.
- Дуәше нимули, Димасы шинфа хо, данзы дади вава.
- Дунлар ба жыщер хуа тинжян гошинди, шоншыди фәсы:
- Димасы вәди гәгә, тади данзы дадихын.

МУЛҮ

Вә суанчүлэли	4
Фонёнди вава	4
Шыгә зытур	5
Вә ган та жүн!	6
Щүәхуар	6
Дин ходи лицин	8
Хүтгөр	9
Вәди гәвар	11
Доли щёнжуонниди эдир	12
Васы тракторист	13
Мо нян жир	14
Гуйхуар	15
Йибозы хун хуар	16
Нежонсыли	18
Вә анә есы йиншүн	21
Виса паншәр бу тошүали	23
Вә е щён зүй хуәни	25
Виса?	30
Зүйлигә фимын	31
Басанхур	32
Вә ду жыдони	34
Вәди нежон ян	35
Дин гуйжунди	38
Вәди гувар	40
Хынхуар	42
Лүвар	43
Жыншыди пын-ю	45
Вә е бонмонни	49
Зыю вәмули хо	50
Нежон гәвар	52
Нимуди мин да	54
Чин ни щин, ама!	56

Ама, ни бә за жыли, ё комбайн?	58
Вава зуйни то шыхуани	59
Хо бонбан	63
Зыю вә ае хо!	65
Щинә тугүди вәму	67
Жищён хуар	70
Бангәр дә лова	71
Чигуә фимын	73
Чинжин вәму	75
Жыли цуәли	77
Васы хо щүәсын	78
Лицин	80
Щин йишон	81
Чәбулэ хуон	81
Йикуонзы щүәхуар	82
Ванжан зобудый мәмә	84
Лолорди гошин	87
Чунтян	89
Васы хоханзы	93
Сылёнлигә жянчө	97
Васы йүндунжя	99
“Вәди нежон ае”	101
Щинфа ходи дишүн	105
Жин дудур тәдини	109
Данпа вә бу хәпа	111
Димасы вәди гәгә	114